Anul XVIII
nr.11-12
(217-218)
noiembrie
- decembrie
2012

Contrafort

24 pagini
6 lei R. Moldova
2 lei România

Revistă de literatură şi dialog intelectual

ISSN 1857-1603

Editori: Institutul Cultural Român
Revista Contrafort

Apare lunar la Chişinău. Fondată în 1994
http://www.contrafort.md
E-mail: contrafort@moldnet.md

Republica Moldova la Gaudeamus 2012

- opinii ale scriitorilor şi editorilor -

- **„Lista Schindler” a culturii basarabene**
- **Nicolae Leahu, poetul – cronică de Mircea V. Ciobanu**
- **Dialog cu finalul amânat: Leo Butnaru – Aureliu Busuioc**
- **Versuri de Svetlana Corobceanu şi Vasile Iftime**
- **Proză de Lucreţia Bârlădeanu şi Iulian Ciocan**
- **Cătălin Dorian Florescu, un romancier al exilului**
- **Praga literară. Scriitori cehi contemporani: Jaroslav Hašek şi Michal Viewegh**

Despre Herta Müller, memorie şi literatură – interviu cu dna Beate Köhler, director al Institutului Goethe din Bucureşti

12112 >
9 771857 160117 >

Premii în lumea literară

Două premii importante s-au acordat în această toamnă în lumea literară românească: ***Premiul Augustin Frăţilă*** – romanul anului 2011, oferit de compania Philip Morris Trading, în valoare de 10 000 de Euro, şi premiul ***Cartea Anului 2012***, acordat de publicaţia *România literară*, cu sprijinul financiar al Guvernului României – 10 000 de lei.

Aflat la prima ediţie, ***Premiul Augustin Frăţilă***, atractiv prin suma mare de bani pe care o punea în joc, a avut impact graţie unei bune şi inteligent construite strategii de promovare. Premiul propunea ca noutate absolută pe piaţa culturală românească un juriu al bloggerilor, care era chemat să aleagă cel mai bun roman al anului editorial 2011 dintr-o listă scurtă a nominalizărilor făcută de un juriu de critici profesionişti – Alex. Ştefănescu (preşedinte), Dan C. Mihăilescu şi Daniel Cristea-Enache. Noutatea propusă de organizatori a stârnit polemici: cum să laşi decizia finală pe seama unor bloggeri anonimi (cu una-două excepţii), care scriu amatoristic despre cărţi şi scriu în genere destul de prost? Nicolae Manolescu, Preşedintele Uniunii Scriitorilor din România, a abordat subiectul într-un articol – „Cine acordă premiile literare?" – la rubrica sa din cotidianul *Adevărul* (http://bit.ly/TSxPTu) – „...Un premiu (fireşte, nu numai literar) implică ideea de autoritate profesională. Aşadar, nu chiar oricine e îndrituit să acorde premii. În anii din urmă, nu puţine instituţii sau persoane particulare din afara ariei literare au dorit să acorde premii, dar, fără excepţie, ele au apelat la instituţii de profil, cum se spune, pentru a furniza jurii independente şi competente.

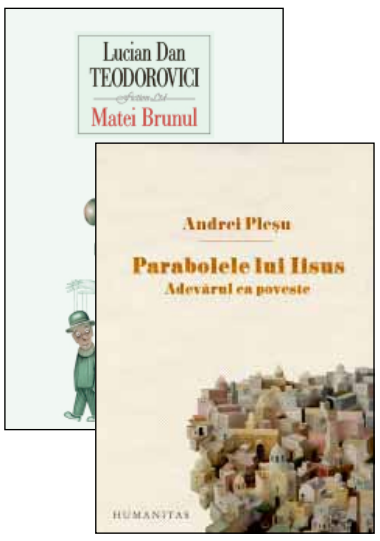

Ceea ce înseamnă că premiile nu se acordă, aşa zicând, în mod direct, ci prin intermediul unor oameni de meserie. Autoritatea premiului de aici decurge. (...) Noutatea fiind bloggerii, nu putem să nu ne întrebăm cine îi alege pe „cei mai influenţi" 20 (presupunem că în materie de literatură) şi nici cine le verifică priceperea..."

Au urmat alte schimburi de replici în presă şi pe reţelele de socializare, unele nervos-contondente din partea bloggerilor, precizări, solidarizări şi desolidarizări, aşa încât publicitatea premiului a fost bine întreţinută.

Când juriul criticilor a dat publicităţii lista scurtă a celor 5 romane finaliste (din 59 înscrise în competiţie) – *FEM*, de Magda Cârneci (Cartea Românească), *Viaţa lui Kostas Venetis*, de Octavian Soviany (Cartea Românească), *Matei Brunul*, de Lucian Dan Teodorovici (Polirom), *Emoţia,* de Mirela Stănciulescu (Humanitas), *Ploile amare*, de Alexandru Vlad (Charmides) – s-a comentat „competenţa şi subiectivitatea" criticilor bucureşteni. De ce alţi autori, „la fel de valoroşi sau chiar mai buni", au ratat finala? De ce nu avem o nominalizare şi a unui autor din Republica Moldova, s-au întrebat unii, mai ales că o parte a criticii basarabene descoperise o capodoperă – romanul *Ţesut viu. 10X10* de Emilian Galaicu-Păun? Chiar nu ne mai citim deloc?...

A fost, până la urmă, unul dintre cele mai deschise concursuri pentru un premiu. Bloggerii, prin punctajul pe care l-au acordat volumelor finaliste, au ales drept câştigător romanul lui Lucian Dan Teodorovici, *Matei Brunul*. Un roman pe care şi revista „Contrafort" l-a desemnat drept *Cartea Anului 2011*.

***

Juriul de la *România literară* (Nicolae Manolescu – preşedinte, Gabriel Chifu, Cosmin Ciotloş, Sorin Lavric, Simona Vasilache şi Mihai Zamfir) a desemnat drept ***Cartea Anului 2012*** un volum de Andrei Pleşu, *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste,* apărut la Editura Humanitas. Câştigătorul n-a fost contestat (într-un an când publică Andrei Pleşu o carte, se pare că ceilalţi rămân doar cu nominalizările...), dar s-au auzit din nou reflecţii nedumerite (şi îndreptăţite după opinia noastră) despre graba cu care un juriu desemnează *Cartea Anului*, înainte să se fi încheiat anul editorial. Nominalizările au fost făcute în octombrie, premiul s-a acordat pe 23 noiembrie, iar Târgul Gaudeamus, cel care aduce titluri noi ale unor autori valoroşi, s-a ţinut între 21-25 noiembrie.

Nicolae Manolescu a anunţat că volumele apărute după decernarea premiului vor fi luate în calcul pentru la anu'. Da, dar atunci va fi *Cartea anului 2013*, iar romanul lui Filip Florian, *Toate bufniţele* (e doar unul dintre titlurile neglijate de juriu), a apărut în anul 2012... Până „închide" cineva această falie calendaristică, iată şi lista celorlalte volume nominalizate la premiul Cartea Anului 2012: *Vântureasa de plastic*, de Marius Chivu (Editura Brumar), *Opere poetice. 1909-1962*, de T. S. Eliot; traduceri de Şerban Foarţă, Mircea Ivănescu, Sorin Mărculescu şi Şerban Foarţă & Adriana-Carmen Racoviţă (Editura Humanitas Fiction), *Ce rămâne. William Faulkner şi misterele ţinutului Yoknapatawpha*, de Mircea Mihăieş (Editura Polirom), *I. L. Caragiale şi caligrafia plăcerii*, de Dan C. Mihăilescu (Editura Humanitas), *La pierderea speranţei*, de Nicolae Prelipceanu (Editura Casa de pariuri literare), *Jurnalul fericirii. Manuscrisul de la Rohia*, Nicolae Steinhardt, ediţie critică de George Ardeleanu (Editura Polirom), *Infinitul dinăuntru. Şase povestiri despre om, societate, istorie*, de Vlad Zografi (Editura Humanitas). (**v.g.**)

▣

Iulian Ciocan

Politicianul şi cultura

Într-un jurnal săptămânal ţinut la Europa Liberă, dl Victor Stepaniuc, actualmente decanul unei facultăţi prestigioase, vorbeşte foarte frumos despre regizorul Valeriu Jereghi, pe care îl compară cu Federico Fellini. Apoi, politicianul şi decanul se întreabă: „Cum se face că asemenea personalităţi din cultura noastră nu sunt preţuite acasă? De ce acest mare regizor nu a devenit Laureat al Premiului de Stat, nu are o decoraţie pe care, indiscutabil, a meritat-o, nu a primit măcar o felicitare pentru minunatele sale realizări de la guvernanţii ţării noastre?"

Întrebările dlui Stepaniuc sunt îndreptăţite şi chiar ne sensibilizează. Mă bucură enorm că un om politic de talia lui Victor Stepaniuc e atât de îngrijorat de starea culturii. Există însă şi un amănunt care mă nedumereşte.

Păi, dacă Victor Stepaniuc îl admiră atât de mult pe Valeriu Jereghi, ce l-a împiedicat pe dl Stepaniuc, pe vremea când era mare demnitar, şef al comisiei parlamentare pentru cultură şi apropiat al lui Vladimir Voronin, să facă nişte demersuri pentru ca regizorul să fie decorat? Ce anume l-a împiedicat pe Victor Stepaniuc să-i trimită dlui Jereghi „măcar o felicitare"? Păi, nu era de competenţa lui Victor Stepaniuc să facă demersurile necesare? Sau poate el a încercat şi nu a reuşit? Să ne spună atunci ce l-a împiedicat. Deşi o felicitare, cred, putea s-o trimită fără probleme. Sau poate a trimis-o totuşi şi tocmai de aceea îi probozeşte pe actualii guvernanţi?

Îl las în pace acum pe dl Stepaniuc şi aş vrea să spun următoarele. În anii tranziţiei interminabile din Basarabia, cultura a fost unul dintre domeniile cele mai neglijate de guvernanţi. Să nu ne inducă în eroare reverenţele autorităţilor faţă de Maria Bieşu sau Ion Druţă. Aceste personalităţi nu prea puteau fi ignorate. Unde mai pui că ajutorarea lor, mediatizată cu surle şi trâmbiţe, dădea bine la imaginea guvernanţilor.

Însă cultura în general a fost şi este considerată un domeniu insignifiant de către cei cocoţaţi în vârful puterii. Şi mai ales cultura elitistă, cea care nu se propagă pe la mega-concerte ce atrag mii de tineri petrecăreţi în centrul capitalei. Impresia mea e că guvernanţilor tranziţiei moldoveneşti nici nu le-a trecut prin cap ideea că imaginea Moldovei poate fi promovată cu mai mare succes de către un scriitor sau un pictor, decât de către un politician. Dacă ar fi înţeles asta, guvernanţii de la Chişinău s-ar fi gândit poate să creeze un Institut Cultural, după modelul atâtor ţări europene. Dar nu cultura este prioritatea lor.

Scriitorul şi concertul vedetei

Un amic care munceşte în sfera muzicală mi-a propus nu demult să mergem la concertul unei vedete lansate recent. „Va fi o distracţie pe cinste! Merită să mergem! Tipa are o voce magnifică!" mi-a spus cu multă convingere amicul.

Am ridicat din umeri, am întrebat cât costă biletul, preţul era mărişor, am reflectat câteva clipe şi... i-am sugerat amicului meu să-şi găsească un alt însoţitor pentru concert.

Sunt deja ani buni de când nu mai merg la concertele vedetelor muzicale autohtone. Şi nu pentru că nu m-ar seduce vocile lor catifelate. Există însă mai multe lucruri care mă împiedică să dau curs unei asemenea ispite.

În primul rând, sunt un om ocupat, am multe de făcut chiar şi la ora desfăşurării concertelor. Apoi, am îmbătrânit niţel şi nu mă mai pot risipi peste tot. Trebuie să fiu selectiv. Şi tocmai pentru că sunt scriitor, prefer lansările de carte, nu concertele cu stele pop. Iar pentru că am pomenit de lansările de carte, aş mai face o mărturisire.

Am remarcat de-a lungul anilor că la lansările de carte ale scriitorilor moldoveni aproape că nu vin vedetele muzicale autohtone. Înţeleg că scriitorul nu poate egala un artist din showbiz ca pondere socială. Totuşi, şi scriitorul e un om important, o „voce" a cetăţii, chiar dacă multă lume nu înţelege asta. Şi textele scriitorilor basarabeni apar uneori pe alte meridiane la fel ca şlagărele vedetelor de la Chişinău. Însă vedetele nu vor să vină la lansările de carte. De ce? Pentru că habar nu au de viaţa literară, pentru că nu citesc, pentru că nu cred că aici cineva poate să scrie onorabil.

Şi tocmai pentru că am observat mai de mult acest fapt, a crescut în mine un soi de suspiciune în raport cu vedetismul muzical local. Şi m-am gândit că – aşa cum vedetele pot trăi fără textele scriitorilor autohtoni – ar putea şi condeierii de la noi să o ducă foarte bine fără concertele lor. Eu, unul, nu mai merg de ani de zile la aceste concerte. Mă interesează prestaţiile scenice ale cântăreţilor noştri pop exact în măsura în care aceştia sunt ahtiaţi de lansările de carte ale scriitorilor.

Vă spun sincer că se poate trăi şi aşa. Ocupaţii frumoase se găsesc cu duiumul. Am mai mult timp pentru lectură. Şi nici vedeta nu are de suferit din cauza indiferenţei mele. La concertele ei lumea oricum vine cu mic, cu mare.

După Radio Europa Liberă

▣

Revista *Contrafort* poate fi procurată (inclusiv numere mai vechi) la librăria "Pro Noi/Luceafărul" de la parterul Uniunii Scriitorilor din Moldova (str. 31 August nr. 98.
Telefon 022 237541) şi la sediul redacţiei.

Contrafort

Editori:
*** Institutul Cultural Român**
*** "Contrafort" SRL**

Director: **Vasile Gârneţ**
Redactor şef: **Vitalie Ciobanu**

Redactori asociaţi:
Grigore Chiper, Nicolae Spătaru, Eugenia Bojoga, Vladimir Bulat, Lucreţia Bârlădeanu, Iulian Ciocan, Constantin Cheianu, Alex Cosmescu
Procesare computerizată:
Vitalie Stelea
Culegere texte: Ana Druţă
Corector: Aleutina Saragia

Adresa pentru corespondenţă:
2012, Chişinău,
Bd Ştefan cel Mare, 134,
Oficiul poştal 12,
Căsuţa poştală nr. 155

Sediul redacţiei Contrafort:
str. 31 august nr. 98,
Chişinău, Republica Moldova,
tel./fax 022 23 24 79
e-mail: contrafort@moldnet.md
web: http://www.contrafort.md

Publicaţie înregistrată la Ministerul Justiţiei al Republicii Moldova la 5 mai 1995, nr. 10602137

Orice reproducere a textelor, fotografiilor şi ilustraţiilor apărute în *Contrafort* se va face numai cu acordul scris al redacţiei.

◆

Revista aşteaptă colaborările dumneavoastră fără a se obliga să le publice pe toate şi integral. Materialele nu trebuie să depăşească 7 000 de semne (cu spaţii) de calculator. Manuscrisele nepublicate nu se recenzează şi nu se înapoiază. Responsabilitatea pentru conţinutul textelor publicate în *Contrafort* revine integral autorilor.

◆

Invităm autorii din Basarabia şi România să expedieze pe **adresa pentru corespondenţă** a redacţiei exemplare din cărţile nou-apărute, pentru a fi prezentate şi recenzate. Invitaţia este valabilă şi pentru toate revistele de cultură.

Abonamentele interne se pot contracta la oficiile poştale. Indice de abonament pentru Republica Moldova - 30692.

Abonamente:
6 luni - 36 lei;
12 luni - 72 lei.

Format A-3, tipar ofset.
Tiraj: 1000 ex.
Vizitatori lunar pe web site: 18 000

Tipărit la tipografia "Prag-3",
str. Petricani nr. 94,
tel. 022 23 79 56. Com. 2658

Încurajările și avertismentele Europei

Vizita președintelui Comisiei Europene, din 29-30 noiembrie 2012, face parte dintr-o serie de descinderi tot mai frecvente ale unor înalți demnitari occidentali la Chișinău. Cu toate acestea, am trăit un sentiment ieșit din comun urmărind-o și, mai ales, ascultând discursul domnului Jose Manuel Barroso de la Palatul Național, care m-a impresionat mai mult decât *speech*-ul dnei Merkel (și ea oaspete în acest an la Chișinău). Surâzător și degajat, dar vorbind despre lucruri la fel de serioase precum cancelarul german, înaltul oficial de la Bruxelles nu a fixat termene în ce privește aderarea noastră la Uniunea Europeană, dar a marcat etapele unei apropieri a Moldovei de Occident, o apropiere pe care nu trebuie să o ratăm, căci ar putea fi ultima noastră șansă pentru următoarele decenii. Vă propunem un dialog pe care l-am realizat împreună cu jurnalista Valentina Ursu pentru emisiunea „La sfârșit de săptămână cu Europa Liberă", pe marginea vizitei președintelui Comisiei Europene în Republica Moldova. *(vit.c.)*

***Europa Liberă*: Nu ați avut mai multe speranțe în legătură cu vizita dlui Barroso? Am vorbit și cu simplul cetățean, am vorbit și cu cei care reprezintă clasa politică de la Chișinău. Ei au lăsat să se înțeleagă că ar fi vrut să audă niște date fixe când Moldova ar putea să aibă regim liberalizat de vize, când va obține o perspectivă reală de aderare la Uniunea Europeană.**

Vitalie Ciobanu: Înțeleg așteptarea febrilă pe care o avem cu toții, cetățenii Republicii Moldova și clasa politică, în special. Noi ne dorim repere care să ne scoată din starea aceasta de confuzie, de incertitudine. Numai că occidentalii nu acordă indulgențe nemeritate și dacă mai închid ochii la unele scăderi, o fac doar pentru că miza e prea mare.

***E. L.*: El chiar a spus că vede Moldova ca țară europeană, ca parte a familiei europene, că-i vede pe moldoveni europeni. Este un semnal că recunoaște angajamentele Moldovei pe calea reformelor? Aceste așteptări nu sunt exagerate, le-a răspuns guvernarea de la Chișinău cu realizări pe potrivă?**

Vit. C.: Domnul Jose Manuel Barroso a menționat în discursul său că reformele se fac pentru oameni, nu pentru a bifa nu știu ce agendă a politicienilor, nu pentru „a da bine" în fața unor cancelarii europene. Domnia sa a subliniat apăsat că cetățenii merită să simtă rezultatele pozitive ale integrării europene, ale eforturilor făcute în această direcție. Guvernarea are responsabilitatea nu doar de a vorbi despre reforme, nu doar de a adopta niște pachete de legi cerute de Uniunea Europeană. Ci e vorba și de rezultate concrete, care să modifice viața oamenilor în bine, ajutându-i să uite de trecutul sovietic. Politicienii, evident, caută scurtături, caută portițe de scăpare: dacă se poate, să sărim câteva etape, să arătăm și noi că suntem băieți buni, că zâmbim frumos, că știm să ne îmbrăcăm cu gust, că emanăm un *Dolce & Gabbana* sau un *Kevin Klein* de înaltă calitate, că știm să vorbim englezește fără un accent prea penibil. Și atunci vom fi luați în brațe de europeni. Ei bine, atitudinea aceasta de figurație superficială este mult mai potrivită pentru spațiul euroasiatic. Acolo, realmente, e suficient să faci „impresie artistică", să te faci preș în fața patronilor de la Răsărit. Și să primești acel premiu pe care ți-l dorești, de pildă, gaze mai ieftine. Ei, vedem cu toții că nu este decât o iluzie păguboasă, că nu primim gaze mai ieftine, oricât ne-am căciuli, oricât ne-am umili în fața Moscovei.

Cu Europa este o cu totul altă poveste. Uniunea Europeană nu vine cu tancul, nu vine să ne impună o altă limbă, o lege străină de felul nostru de a fi. Nu vine să-și deschidă baze militare sau să ne șantajeze cu tot felul de probleme economice, care ne fac vulnerabili. Din contră, occidentalii ne invită, ne arată care sunt regulile de joc în interiorul acestui mare club al prosperității și libertății. Ei ne spun: „Veniți cu noi, dacă doriți, este opțiunea voastră. Noi nu vă obligăm. Puteți foarte bine alege o altă cale. Dar o veți face pe „barba voastră", asumându-vă și riscurile de rigoare, responsabilitatea în fața cetățenilor, cărora va trebui să le explicați: „Oameni buni, v-am dus cu zăhărelul, v-am „îmbrobodit" cu vise euroasiatice. Și nu v-ați ales cu nimic. Am ajuns la nivelul de mizerie, de împilare politică pe care o are Rusia. Asta vrem? Suntem siguri?..." Iată marea diferență. Dar mulți basarabeni nu o sesizează, și aici vina este în primul rând a clasei politice, care nu se obosește să arate populației noastre zăpăcite că nu poți fi și cu europenii, și cu rușii – sunt două lumi diferite, în sens politic, valoric și instituțional.

***E.L.*: Domnule Vitalie Ciobanu, și totuși în Republica Moldova deocamdată nu există acest consens național, care ar putea să se numească integrarea europeană. Opoziția comunistă a boicotat evenimentele legate de vizita președintelui Comisiei Europene la Chișinău. Și dacă e să citățm din declarația pe care o făcea chiar liderul comuniștilor, Vladimir Voronin, care, pe timpul guvernării PCRM, spunea că totuși Moldova trebuie să meargă spre Uniunea Europeană. Ei bine, în această săptămână el zicea: „Comisia Europeană este avocatul regimului antidemocratic și antieuropean care menține prin forță puterea de stat în Republica Moldova". Și de aceasta nu au venit la întâlnire cu înaltul demnitar de la Bruxelles.**

Vit. C.: Domnul Voronin și ciracii săi ar trebui să-și amintească că ultima secvență pe care au reținut-o camerele de luat vederi, memoria colectivă, presa internațională, legată de guvernarea PCRM în 2009, au fost acele episoade oribile cu tineri maltratați, unii uciși în plină stradă, vânați de forțele de poliție, înșfăcați, arestați, băgați în dube și torturați în comisariatele de poliție, după care judecați sumar în stil stalinist. Iată ce a reținut memoria colectivă și retina cancelariilor occidentale înainte de căderea cortinei peste guvernarea comunistă de la Chișinău. Așa că nu domnul Voronin este chemat să califice în termeni atât de duri și categoric absurzi actuala guvernare. Fără îndoială că Alianța pentru Integrare Europeană are foarte multe hibe, inconsecvențe, tentații paralele interesului național pe care nu obosește să-l clameze. Și mai e de făcut aici observația că, din păcate pentru moldoveni, cei care promovează integrarea în Uniunea Europeană la nivelul actualei guvernări sunt asociați, iată, și cu noțiunea de oligarhi, cum li se mai spune (c-un termen împrumutat de la ruși, nu de la greci!), oameni care și-au făcut niște averi uriașe prin metode nu tocmai ortodoxe (ca să ne exprimăm elegant), iar azi au ajuns să controleze și instituții ale statului. Uluitor este că, având probleme cu legea, cu statul de drept, aceștia fac lobby în Occident pentru integrarea Republicii Moldova în UE. Presa a vorbit din abundență despre toate acestea.

***E. L.*: Și nu numai presa. Vorbesc și oamenii, pentru că am mers în „Moldova profundă", cum se zice, am discutat cu oamenii de la Hrușova. Chiar am rămas surprinsă, pentru că, pe de o parte, lumea știa că la Chișinău s-a aflat domnul Barroso, iar pe de altă parte, mulți dintre ei spuneau că mai degrabă ar merge spre Est, căci cu Rusia a fost mai bine.**

Vit. C.: Sunt, evident, consecințele ocupației sovietice de circa 50 de ani, povara crizei noastre identitare. Dar și efectele perverse ale procesului de spălare a creierilor pe care îl continuă cu mult succes mass-media rusești recepționate masiv în Republica Moldova. Și pentru ca deruta să fie completă, mai vin și acțiunile contradictorii ale actualilor guvernanți, scandalurile de corupție și hoție.

***E. L.*: Până la urmă, are nevoie UE de Republica Moldova și de ce?**

Vit. C.: Are nevoie, pentru a se simți mai întregită, pentru a-și vedea mutate fruntariile spre Est nu dintr-un elan imperialist, cum îl califică Moscova, ci din dorința firească a unei comunități care încearcă să se asigure în jurul granițelor sale cu niște vecini prietenoși și sinceri, cu care împărtășește aceleași valori, cu care poate dialoga, unde poate investi, de unde poate extrage foloase (vorbesc de capitalul uman, în primul rând, de „materia cenușie"). Noi putem furniza o resursă intelectuală prețioasă Lumii Libere. Dar oamenii noștri trebuie stimulați, ajutați, procesul de educație trebuie perfecționat, adus la necesitățile reale.

***E. L.*: Domnul Barroso a zis în fața celor 2000 de persoane adunate la Palatul Național că aproape nu a avut nevoie de translator, pentru că limba română, făcând parte din latinitate, a înțeles-o suficient de bine.**

Vit. C.: A fost un mesaj emoționant, o dovadă de afecțiune, îndreptată, în primul rând, către populația Republicii Moldova, către intelectualii de aici. Eu am vibrat la aceste fraze ale sale prin care sublinia comunitatea noastră de limbă, cultură și civilizație. Limba română este una dintre limbile oficiale ale Uniunii Europene, iar domnul Barroso este un portughez de-al nostru (*râde*).

***E. L.*: Apropo, admiteți ca hotarul Uniunii Europene de la Prut să se mute pe Nistru sau mai departe? Adică Moldova în UE cu Transnistria sau fără?**

Vit. C.: Pentru început, până la Nistru. Este singura soluție realistă. Altfel, mă tem că, alergând după doi iepuri, care o iau în direcții opuse – obiectivul nostru strategic de aderare la Uniunea Europeană și, respectiv, reintegrarea Transnistriei pro-rusești – , le vom rata pe ambele. Întrucât nu ne vom putea decide ce este mai important pentru noi.

***E. L.*: Apropo, domnul Barroso spunea așa: nu trebuie să facem conexiuni directe dintre problema transnistreană și perspectiva europeană a Republicii Moldova.**

Vit. C.: Da, este o remarcă subtilă și mă bucur că această percepție – a „modelului cipriot" pentru Moldova – se face tot mai pronunțată la Bruxelles. Cei care știu să citească acest limbaj diplomatic ar trebui să înțeleagă just mesajul. Oameni buni, ne spune Europa, nu vă risipiți energiile în direcții în care prea puține lucruri depind de voi, unde, de fapt, este angajată relația globală Est-Vest și așa mai departe, ci încercați să vă faceți temele de acasă. Concentrați-vă pe agenda cetățeanului. Aceasta este foarte important. Cred că misiunea prioritară a actualei puteri este conectarea marelui obiectiv de integrare europeană la agenda cetățeanului. Abia atunci vom fi liniștiți că avem un viitor asigurat, iar restaurația comunistă va fi imposibilă.

După Radio Europa Liberă,
1 decembrie 2012

CARTE ROMÂNEASCĂ LA ZI
Librăriile CARTIER

Casa Cărții,
bd. Mircea cel Bătrân, nr. 9, Chișinău.
Tel./fax: 34 64 61. E-mail: casacartii@cartier.md

Librăria din Centru,
bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău.
Tel.: 21 42 03. E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol,
str. București, nr. 68, Chișinău.
Tel.: 24 10 00. E-mail: librariadinhol@cartier.md

Librăria9,
str. Pușkin, nr. 9, Chișinău.
Tel.: 22 37 83. E-mail: libraria9@cartier.md

Vărul Shakespeare,
str. Șciusev, nr. 113, Chișinău.
Tel.: 23 21 22. E-mail: librariavs@cartier.md

www.cartier.md

Resurecția poeziei

Trăim un veac prozaic. Unul care se topește bine în narațiuni. Dacă adăugăm autenticitatea, solicitată pe tapetul zilei, și, mai ales, minimalismul în vogă, atunci narațiunea e cea care primează. Ca anecdota la ședințele „Junimii”. Dar tocmai pe acest fundal, o revenire la poezie pe un palier larg al literaturii noastre e (plăcut) surprinzătoare.

Interesul pentru poem chiar părea pierdut pentru multă vreme. Nici premise sociale nu se prea întrevedeau. Dar atunci când a revenit, ni s-a părut firesc să se întâmple. Nimic forțat, nimic

de

Mircea V. Ciobanu

distonant cu spiritul și cu formele de expresie ale timpului. Mai mult. Niciun roman din ultimul timp nu s-a remarcat atât de convingător cum s-a întâmplat cu câteva volume de versuri apărute în ultimul timp.

Această resurecție a poeziei, surprinzătoare în sine, atestă și o resurecție a optzecismului. Într-un timp când asaltul minimalist este masiv, efectiv și eficient, se părea că poezia optzecistă este istorie, fie și pe o pagină absolut distinctă, remarcabilă chiar, în cartea literelor românești. Dar ofensiva optzecistă din ultimii ani a demonstrat că poeții generației sunt în cea mai bună formă. Cărțile lui Alexandru Mușina (*Regele dimineții*), Ion Mureșan (*Cartea Alcool*), iar în Basarabia *Arme*-le *grăitoare* ale lui Emilian Galaicu-Păun (pe care, încă nereușind să le depună la muzeu, le și eclipsează un nou tom, de *a-z.best*) sau *Ființe, umbre, epifanii* de Arcadie Suceveanu sunt dovada elocventă. Optzecismul e literatură, nu istorie literară!

Desigur, lucrurile sunt mai nuanțate și mai amestecate. Ceea ce Europa a parcurs într-un secol, noi am recuperat în vreun deceniu-două. Pe un segment scurt, unii și aceiași artiști ardeau etapele, fiind – concomitent! – avangardiști, moderniști, postmoderniști. Niciodată, în istoria literelor, „epocile” nu s-au suprapus într-un asemenea hal. Alături, unii abia descoperă romantismul, iar alții cresc direct minimaliști, *fără a ști ce a fost până la ei*: o mișcare *browniană*, ca suprapunerea liniilor și culorilor pe pânzele lui Kandinsky.

***

Nicolae Leahu tipărește în 2011 **Alungarea muzelor din cetate**. Autorul este unul dintre poeții (puțini azi) cărora le plac proiectele poematice de proporții, cele care solicită elaborare. Textul care a dat titlul cărții este un fel de răzbunare a poetului pe ignoranți. „Cetatea” e atelierul de creație, în care intră, ca într-un muzeu, cititoarele. Întâlnirea e o expresie a ludicului absolut: „singurul sens al întâlnirii noastre e de a fi/ un act gratuit...”.

Universul poetic e unul exotic, bineînțeles: atelierul poetului e situat „în biroul de pe velier”, puntea e „proaspăt vărsată” și „e măiestrit unsă cu vacsă și ciocolată”, iar pe culoare stau mape în teancuri, dar și „grămezi de simboluri/ mușuroaie de mituri”. Ghidul face instrucțiunile de rigoare: „nu vă sfiiți/ săriți de pe un emistih pe altul/ dar atenție la cezură...” etc.

Într-o declanșare a „descrierii” atelierului poetic, „naratorul” pomenește inevitabilele în context vrafuri de „cronici lătrătoare la opera mea” (în tradiția clișeului, poetul, dacă nu-i blamat, nu-i poet). Maldărul de cronici negative e atât de mare, încât s-a năruit „peste coșul de gunoi,/ peste lada cu băsmăluțe/ în care obișnuiesc să-mi suflu/ digresiunile.”

Într-o penultimă secvență, în peisajul *formator* al atelierului poetic, apar precursorii, definiți perifrastic-rebusistic: praful de pe coloana de letopisețe e șters, „cu mâneca unui viitor prim-ministru”, de către... „un onorabil părinte de junimist”; vornicul Miron și-a pierdut capul „sub paloșul unui alfabet/ tată și tătâne a doi meșteri la istorii satire/ descrieri ieroglife și divanuri” etc. Nu e pentru prima dată când N. L. dă lecții deschise de *istorie literară în childuri*.

În fine, vine povestea poetului care, „înțeles fiind numai de vecinii femeii neatestate”, mulți s-au supărat „pe toți plopii/ ca și pe frunzele și rădăcinile lor/ retorice”. Ei bine, este chiar motivul pentru care poetului îi vine să le dea afară pe toate *muzele*... Deducția: poetul nu poate să nu se supere pe cei care nu-l înțeleg.

Epistola sextină e replica postmodernistă la un text postmodernist. E versiunea comprimată, o versiune *în major*, a *Levantului*. Tot așa după cum *Irelevantul* (aici nici nu trebuie să citești printre rânduri, e suficient să citești *printre litere*) este *o replică în minor* a epopeii lui Cărtărescu. Altfel spus, o versiune eminesciană, cu vers trohaic de 16 silabe (modelul *Scrisorilor*, bineînțeles), într-un caz, și unul intermitent deviat ori sincopat, à la Arghezi, în alt caz. O replică în stil clasic și una în stil modern.

Întinsă pe nouă pagini de carte, *Epistola*... are nu mai puțin de 13 pagini de *note și comentarii*(!). Tot atât de poetice, tot atât de ludice. Impresionantă proporție și absolut relevante unele note, perfect încadrate în ceea ce s-ar numi textul cărții (și nu elemente ale unui paratext opțional). Dar am avut impresia că, într-un *delir ludic*, autorul s-a desfășat. S-a lățit nepermis de mult. Unele note nu mai impresionează și cititorul își dă seama că autorul a hotărât să *se* (!) joace până la capăt și să atingă niște performanțe statistice. D.e., să ajungă la un număr de pagini de note peste volumul textului ori să „explice” toate (!) cuvintele dintr-un anume vers.

Cine a spus că, după câteva decenii de joc, optzeciștii s-au potolit, s-au maturizat? Poate în cealaltă viață, de profesori și critici (deși nici aici nu există garanții). Poezia e un joc (din pasa lui Barbu, toți definesc poezia ca pe un joc *secund* – cu accentul pe determinativ – trecând ușor peste cuvântul *de bază* „joc”). Da, joc superior, joc al spiritului, dar nicidecum nu „activitate utilă”.

Epistola sextină este, așadar, un joc poetic *haute-couture*, unul dintre modelele postmodernismului pe teren basarabean. Parafraza ritmică de sorginte eminesciană, ludicul etalat, paratextul care face parte din text etc., toate sugerează un model didactic-ilustrativ. Virtuozitățile poetice sunt mobilul și pariul pe care autorul a vrut să-l câștige în competiția cu clasicii.

Singura replică pe care aș putea-o face e că exercițiul în sine s-ar cam fi consumat odată cu *Levantul*. Dar: una

e că autorul pune acest text în legătură directă cu epopeea lui Cărtărescu („m-am gândit... să-l salut pe deja celebrosul colentinean cu o scriere – de un laconism strident! – care să-i concureze poema”), alta e că niciun curent sau procedeu literar nu a fost ilustrat doar de un singur poet. În fine, citiți aceste *comprimate istorii literare* versificate și veți avea o plăcere *aparte*, chiar dacă replica de serviciu va fi că „așa nu se mai scrie”.

Irelevantul e un fel de *replică la replică*, parodia născută de parodie (se zice că nu ar fi recomandabilă, dar câte reguli nu au fost încă ignorate de poezia modernă?), titlul epopeii cărtăresciene sugerând sursa și cheia de lectură. Poetul polemizează cu predecesorii, dar tot el și-i asumă pe deplin.

Sonurile vechi reînvie în textul lui N.L. nu numai parafrastic-ironic, ci și într-un soi de plecăciune evocatoare: „Anticele vremi, spoite, stol de vorbe pe papir,/ parcă supte-au fost de trompa unui uriaș vampir:/ s-au dus linii și elinii (sparte lire)’n pâclă, fum;/ egipteni se repliară, lăsând piramide-n drum,/ traficul să-l încâlcească-n zona Nilului încât/ să se sature englezii, peste ani, până în gât;/ dusu-s-au fenicienii, arienii, moftangoii,/ călăriți, precum Ulise (și ai săi) de lâna oii;/ nici fantastice și nici realiste, cum se știe/ și din unele balade presărate-n rumânie/ de extratereștrii ăia, care, în sovejica lor eră/ smulseră propp-propășirea din a dorului himeră...”

Uneori însă, jocul gratuit cade în gratuități. Versul (de tip cărtărescian), solicitând permanent explicații și paranteze, naște mereu (alte) explicații și paranteze și, uneori, scăpând de sub control poetic, se înșiră, sunător (perfect sunător, muzical chiar), proliferând amănunte (nu detalii!) literar *irelevante* ...

Ziceam cu o ocazie (scriind despre poezia lui N.L.) că toate radicalismele, cu vârsta, se cuminț esc, de dragul profunzimilor și echilibrului. Nu vă grăbiți însă să aplaudați ideea. Poezia propriu-zisă nu e născută nici din cumințenie, nici din înțelepciune...

***

Erotokritikon-ul lui N. L. reprezintă un experiment postmodernist dintre cele mai radicale. În primul rând, autorul îi asigură o detașare și o depersonalizare mult mai mare decât se întâmplă într-o derivată postmodernistă obișnuită, care, de regulă, este un hipertext obținut dintr-o suită de hipotexte. Sau un text înglobând citate și parafraze ale mai multor autori. Am considerat întotdeauna – deși, se pare că încă mai sunt un extremist al scrisului – acest joc al lui Nicolae Leahu ca fiind unul de atelier, de sertar. Sau, ca să zic cumva optimist, unul pentru... edițiile postume. Dar ce experiment de manieră avangardistă, radicală, nu ar aprinde orice sertar care ar vrea să-i amâne nașterea?

Aici personalitatea autorului se pulverizează *din oficiu*, cum s-ar spune. Camertonul, după cum ne dă de înțeles autorul în textul introductiv, îl formează (există camerton alcătuit din câteva tuburi) participarea colegilor lui la scrierea *câtorva* texte. Asta îi dictează, în bună parte, stilul, chiar dacă, în definitiv, muncește numai un singur autor.

Erotokriticonul este un fel de *Pseudokinegetikos* critic. Autorul îl definește: *poem-lexicon*. Structura amintește de dicționarele similare (ludice, în genul lui Mircea Horia Simionescu, d.e.), textele intitulându-se, în ordine alfabetică: *Alexandru Lăpușneanul*, *Aprodul Purice*, *Calul erotic*, *Chiuveta* sau... *Trei purceluși*. Ar fi bine să amintim în acest loc și ludica explicație a autorului: „Această carte s-a scris seculi întregi”. Bineînțeles, prin truda a „mii de, evident, cărturari”.

Volumul demonstrează cât de ușor se apropie postmodernismul radical de suprarealism. Or, textele poetice ale lui Cărtărescu (inclusiv *Levantul*), luând-o adesea pe urmele unor Dimov, Barbu, Voronca..., ajungeau până în hățișurile cu figuri lugubre și bizare ale suprarealismului (ori se apropiau mult de aceste păduri fantastice). La N. Leahu, privit cu ochi metafizic, universul obținut (nu creat) este unul pe care l-ar invidia vreun Dali sau Brauner ai literaturii. În aceeași cheie a *reciclajului înalt*, postmodernismul rescrie cu mâna lui Nicolae Leahu „literatura ce a comunicat deja toate conținuturile și a născut toate formele, vorba postfațatorului Adrian Ciubotaru, din pură desfătare a jocului.”

Sigur că, plasând jocul literar în sferele înalte, absolute, trebuie să-i căutăm *rosturile* în spațiul poeziei. Astfel încât formula propusă de autor: poem-lexicon (dacă e o construcție oximoronică, înseamnă că suntem pe calea cea dreaptă) se justifică plenar. Or, în mintea unui om care duce toată literatura asimilată cu sine, reciclând-o la infinit, scufia cardinalului Richelieu se va regăsi numai-decât în compania lui Charles Perrault, iar un comentariu neîncorsetat de clișee va imagina firesc o Chiriță pictată de un Rubens.

Și așa mai departe, într-o irațională și foarte artistică *mișcare browniană*...

Nicolae Leahu, ***Alungarea muzelor din cetate*** (poeme), Cartier, 2011, 40 p.

Nicolae Leahu, ***Erotokritikon.*** Vol. I, ***Făt-Frumos, fiul pixului***, Cartier, 2011, 144 p. ▣

Scene basarabene în poezia română contemporană

Contrafort-ul, fiind o revistă cu largi deschideri spre românesc şi universal, rămâne totodată o revistă locală. Adjectivul nu mai comportă conotaţii negative atunci când nu înseamnă autarhic, izolare, închistare. Regionalul a devenit de mult un *modus vivendi* şi *modus scribendi*. Literatura română o dovedeşte cu prisosinţă. Nu numai Iaşi, Cluj sau Timişoara reprezintă cultura şi scrisul ro-

de

Grigore Chiper

mâneşti, ci şi oraşe mai mici, abia vizibile într-un alt context decât cel literar. Sper că Chişinăul reprezintă un centru (de atracţie) românesc în ciuda faptului că faţa lui sovietică se schimbă cu greu.

Am ales această introducere pentru a legitima, într-un fel, prezentarea a două cărţi de poezie apărute în Ţară, dar care au tangenţe cu Basarabia ca *spiritus loci*.

„Botoşani-Orhei, 264 de kilometri”

Vasile Iftime este botoşănean, publică la Iaşi o plachetă recentă – **O frontieră cât toate iernile noastre** (2012), după ce a scos mai multe volume la Editurile Agata, Axa, Dacia XXI ş. a.

Coordonatele poeziei lui Vasile Iftime sunt decupate cu exactitate de Gellu Dorian, în câteva rânduri pe coperta a patra.

Vasile Iftime este un vitalist şi readuce, în versurile sale, tumultul trăit la cea mai înaltă temperatură sufletească. Oricât de paradoxal ar părea, poetul nu-şi prozaizează discursul pentru a se situa în contingent. Imaginaţia şi metafora contribuie efectiv la modelarea unui fond existenţial propriu. Existenţa activă creează fundalul necesar metaforei abundente.

În poemul liminar scrie lapidar despre sine şi generaţiile care i-au succedat în familie: „Mama, când mă avea în pântece,/ s-a uitat de câteva ori la tata şi a născut un om singur./ Bunica, înainte de a o naşte pe mama,/ s-a uitat de câteva ori la bunicul şi a născut o patrie./ Străbunica, între două războaie,/ a rămas grea, pentru că s-a uitat o singură dată/ la străbunicul/ şi a născut un lagăr” (*Vreau să-mi nasc inima*). Istoria a încăput în acest chenar sugestiv, veridic în esenţă şi tragic în resursele poeticităţii sale.

Gellu Dorian mai surprinde două trăsături ale poeziei colegului său, cumva incompatibile: limpezimea stilului la care ajunge şi insolitul care îi acompaniază scrisul. Într-adevăr, poetul are un aer anti-ermetic, tinde să se facă înţeles tuturor. Vasile Iftime nu este adeptul sofisticărilor poetice, şterge sau, mai bine zis, apropie limbajul poetic de cel comun, fără să le contopească.

Nu întâmplător se apelează la retoricul populist şi alte mijloace prin care să ţină lectorul aproape. Să citâm din acelaşi poem de deschidere al cărţii: „Faceţi linişte!/ Construiesc cea mai frumoasă femeie,/ Linişte, vă rog!”. Poetul pune, în vagă înrudire cu poezia lui Cioclea, insolitul (versul 2) între parantezele retorice.

Registrul retorico-sentimental este larg, evidenţiat cu aceleaşi acribie şi fineţe de Gellu Dorian: „trăire şi candoare, şoaptă şi strigăt, fericire şi disperare, tăcere şi zgomot”.

Poetul este prins mereu în chingile a două sentimente sau dorinţe polare, de unde incertitudinea, şovăiala, insatisfacţia, interogaţia. Poezia sa devine liantul acestor extreme. El nu operează cu abstracţiuni. E mereu la faţa locului, iar reportajul trimis este unul metaforic.

Un motiv preferat, romantic-eminescian, este singurătatea funciară: în lume, între femei. Problema e „dezbătută” într-o parabolă dialogică (*Te lepezi de singurătate?*). În general, poeţii douămiişti dovedesc o propensiune pentru poveste, spusă cap-coadă. Dacă optzeciştii anilor ’70-’80 deconstruiau, în prim-plan ieşind poemul rizomic, acum trendul este invers: poemul lor e aidoma unui mini-roman. Dacă primii postmodernişti români (Traian T. Coşovei, Mircea Cărtărescu ş. a. reprezentanţi ai *Cenaclului de luni*) sunt văzuţi ca nişte fabulatori raţionalişti, care zăvorăsc sentimentul în interiorul poemului, postmoderniştii tardivi sunt mai apropiaţi de romanticii inventatori de poveşti.

Polemica lui Vasile Iftime cu poezia lui Nichita Stănescu este mediată, la fel, de metaforă: „Eu nu sunt o pată de sânge care vorbeşte,/ eu sunt vasul curat în care te aduni fântână (...) Eu nu-ţi sărut paşii pentru a şchiopăta de mine,/ scriu poem pe fiecare urmă lăsată-n zăpadă –/ un fel de carte păşită filă cu filă” (*Parafrazându-l pe Nichita*). Poemul este nu numai o definire prin diferenţă, în spiritul primilor postmodernişti, ci şi un omagiu adus marelui înaintaş: „P. S. M-am înţepat cu peniţa la un deget –/ vreau să stau de vorbă cu tine”. În alt poem (*După Nichita – potopul*), Vasile Iftime îi impută, dar şi îi admiră capacitatea autorului necuvintelor de a epuiza tema: „s-a scris atâta poezie despre zbor,/ încât zborul nu mai este pasăre”.

Poetul are o relaţie cu Basarabia, fixată în mai multe texte: *Dragostea mea urlă la stele*, *O frontieră cât toate iernile noastre*, *Poem scris cu pixul tău roşu*, *Duminică, 12 februarie 2012* etc. Imprimarea unor filigrane de locuri şi simboluri basarabene demonstrează importanţa pe care o acordă temei basarabene.

Peisajul dominant al poemelor este cel hibernal, siberian („minus 28 de grade”), cufundat într-o imagistică opulentă. Basarabia e mereu personificată de femeie. Poetul trăieşte cu acuitate clipa despărţirii, accentuată şi de simbolul implacabil al mai multor frontiere: „Pe hartă, într-un atlas de geografie închis,/ iernile noastre se suprapun” (*O frontieră...*). Drama atinge cote maxime, iar reperele concrete basarabene au rolul de a o sublima: „Plec la Crasnaleuca./ Crasna „frumoasă” înseamnă în limba rusă./ Prutul e peste deal./ Eu recit despre o patrie ce nu-mi aparţine” (*Duminică...*).

Vasile Iftime reprezintă, pentru mine, plăcuta descoperire. Scrie texte mari, aglomerate uneori cu păsări şi îngeri, cu prunci şi botezuri. Poezia însă e un fel al său de a respira atomii care îl înconjoară.

„Cenuşa poemului risipită”

Florin Hălălău, bucureştean, este la primul volum de poezie, **Asigurări de viaţă**

(2011), editat la Timişoara. Deja din poemul liminar, care poate fi considerat un soi de carte de vizită, produsă deseori *volens-nolens*, ni se deschide un univers al intimităţii şi ocurenţei selecte. *Berlin, Fasanenstrasse* ne oferă un cadru occidental. Eul liric este un spectator („priveam”), iar lumea revelată reprezintă spectacolul imaginat sub forma unuia dintre numeroasele recitaluri ale Norei Iuga. Şi mai apare cineva („vânzătoarea”) care creează contrastul necesar între scena de exultare („ea se plimba graţioasă printre rafturi”) şi rutina care strică totul („vânzătoarea aştepta plictisită comanda/ după ce a împachetat/ a întrebat-o neutru/ altceva?” (*o întâlnire cu nora iuga*).

Poetul îşi caută un stil şi nu este uşor de făcut într-un spaţiu sastisit de poezie. *Poem livresc* reprezintă un instantaneu al unui interior mobilat. „paloarea de mobilă veche,/ tuşeul slab/ al pianului din colţ/ probabil ceva carte” sunt semnele care te împing spre marginea unei pustietăţi şi aceasta nu întârzie să sosească: „un oblon închis/ ca o pălărie/ pe capul unui mort”. Înşiruirea obiectuală, executată în tuşe discrete (nu în avalanşe, ca la tânărul Cărtărescu), aminteşte de poezia lui Vasile Gârneţ din primele sale plachete. Aceeaşi atmosferă de căldură şi comuniune ca o anticameră a groazei iminente, căci mereu dincolo de acest teritoriu marcat „cu pânză fină de păianjen” se întrevăd „urmele prafului de puşcă” (*featuring eric clapton*).

Şi Florin Hălălău urmăreşte o anume simplitate a versului şi împlinirea unei poveşti (în poemele mai extinse), dar caută propriile mijloace de infuzare a poeticului. Bunăoară, în ultimul poem citat, *supra,* este inserat, cu scop de insolitare, un dialog banal, reprodus în engleză, între „criminalul în serie”, care „stă în faţa oglinzii/ îşi rimelează îndelung genele” etc., etc., şi eul liric, cu care alcătuiesc fatalmente „cea mai frumoasă pereche”.

Poezia lui Florin Hălălău denotă scepticism, în spatele căruia se tupilează umorul şi ludicul. Poemul exemplificator prin excelenţă este *îl scriu pe dumnezeu*. Sau numai umorul şi ludicul, ca în una dintre numeroasele sale definiţii: „pentru ca o femeie să fie frumoasă/ trebuie să cânte la pian/ cu degetele picioarelor” (*pentru ca o femeie*). De aceea poemele lui sunt în general scurte, cât să producă un flash de descreţire a frunţii: „aşteptarea/ când sângele fierbe/ literele stau să strige/ sub pielea foii albe/ spovedania clipei trăite/ între coperţi/ ca între ziduri” (*colţ rupt de jurnal*).

Creator de poveşti, Florin Hălălău le interpretează uneori pe cele vechi, topindu-le în melasa scepticismului său bonom: „nu trageţi în pianist/ face şi el ce poate/ în lumea asta tembelă (...) e ultima ţigară a condamnatului/ fumată de plutonul de execuţie/ şi totuşi nu trageţi în pianist/ pe el oricum nu-l ascultă nimeni” (*nu trageţi în pianist*).

În afară de aspectele reliefate, poetul abordează şi altele: autoreflexivitatea şi poemul ca obiect, virtualul, domesticul, autobiograficul. Iată o înregistrare fidelă a atmosferei de emulaţie intelectuală şi casnică: „chiar toată poezia care ne intră în casă/ trebuie s-o iei tu/ nu-mi laşi nici măcar un vers o idee (...) te întreb ce mai faci/ dacă a trecut cineva pe la noi/ nu nimeni îmi răspunzi scurt/ uită-te să vezi ce am scris” (*am ajuns acasă după ce plecase)*. Pornind de la titlu, poemul conotează o semnificaţie mai profundă: raportul dintre creaţie şi singurătate. În alt poem absenţa e concepută ca o faţetă a virtualităţii: „în locul ei a venit absenţa/ un spaţiu gol care îi semăna perfect/ s-a aşezat lângă mine în staţia de autobuz (...) eram perechea aproape ideală” (*în locul ei a venit absenţa*). Acelaşi cuplu ireal.

Florin Hălălău cultivă minimalismul. Intertextualitatea devine redundantă excesiv într-o lume ultra-informatizată, ţinuturile mirifice sunt invadate de turişti, încât rămâne doar propriul perimetru în măsura în care ţi-l poţi ocroti. Minimalismul e reacţia firească a poeziei douămiiste.

Temele basarabene sunt stocate în *chişinău cu sufletul la gură* (scrisesem, din greşeală, mai întâi „la gară”). Este un portret de grup, în genul lui Ch-ău. Descriptiv, poemul se bazează pe enumeraţie şi pe un (pseudo)contrast. La un capăt avem un şir interminabil: tancuri, cozile în faţa departamentului de tehnologii informaţionale, puşkin, şciusev, чистая линия, veteranii sovietici etc., etc., la celălalt „paznicul patriot de la parcarea din telecentru/ mă întreabă de românia mare/ şi nu primeşte decât cinci lei moldoveneşti/ neconvertibili” (sic!). Basarabia îi oferă materialul de a intra şi în grotescul continuat cu scene de acasă: „vecinii mei au intrat în vacanţă” (*hainele cele noi ale împăratului*).

Asigurări de viaţă ar putea însemna o deplasare spre non-figurativ, de la „comunic cu mine/ doar prin semne” (*poem de neînţeles*) via „cenuşa poemelor/ risipită” (*ieşirea în stradă*) spre „tablourile maeştrilor flamanzi/ de sub pânza cărora/ rânjeşte pictura de gang” (*hainele...*), o posibilă evoluţie spre următoarea carte.

Vasile Iftime, ***O frontieră cât toate iernile noastre***, Iaşi, Editura Zona Publishers, 2012

Florin Hălălău, ***Asigurări de viaţă***, Timişoara, Editura Brumar, 2011

Ştiinţele sociale şi corpul

de
Alexandru-Florin Platon

În ultimii ani, am semnalat, în acest colţ de pagină, cel puţin trei cărţi (dacă am numărat bine) care au ca subiect corpul. Apariţiile de acest fel au fost, însă, mult mai multe, cum o arată şi volumul de care mă ocup astăzi (omis – din ignoranţă – la vremea sa). Cartea este deosebit de instructivă şi, cu toate că au trecut trei ani de cînd a fost publicată, merită să nu treacă neobservată.

Foarte pe scurt spus, ea face o sinteză a ştiinţelor sociale contemporane din perspectiva modului în care fiecare dintre ele tematizează corpul. Evident, perspectiva cărţii este exclusiv franceză, dar acest lucru este, ca să spun aşa, mai mult decît suficient, din moment ce tocmai în Franţa, nu în altă parte, interesul pentru statutul epistemic al corpului este – şi nu de ieri, de azi – cel mai puternic.

Coordonatorii volumului situează în anii ’60 începutul „legitimării «corpului» ca instrument şi obiect al reflecţiei ştiinţifice” (p. 11). Mie mi se pare că este puţin cam devreme. D. Memmi, D. Guillo şi O. Martin plătesc un tribut involuntar prejudecăţii care, în istoria ştiinţelor sociale (dar nu numai aici), identifică, adesea, apariţia unei teme noi cu debutul unei direcţii epistemologice. În realitate, se poate vorbi, în această privinţă, despre o direcţie abia de la finele anilor ’80 şi, mai clar, de la începutul deceniului următor (ultimul al secolului trecut), în contextul discreditării definitive a marilor teorii explicative (precum marxismul), cuplată cu interesul renăscut pentru toate ipostazele „subiectului”. Un rol foarte important în această comutare, cel puţin pentru istorie, l-a jucat noua perspectivă antropologică asupra trecutului, schiţată (tot în Franţa) încă de fondatorii şcolii „Analelor” şi pusă la lucru de continuatorii lor, sub influenţa antropologiei structurale. Nu este locul să insist aici asupra marilor schimbări de unghi şi metodă care au avut loc în disciplina istorică sub înrîurirea acestei ştiinţe. Voi aminti numai trei, care au legătură şi cu preocuparea faţă de „corp”: curiozitatea renăscută pentru viaţa cotidiană a societăţilor trecute, accentul pe *înţelegerea* aspectelor acestui trecut şi – ca un corolar – abandonarea „evoluţionismului” istoric şi a explicaţiilor teleologice, în favoarea unei descrieri de tip etnologic a realităţilor examinate. Specificul cronologic al cercetării istorice a rămas, bineînţeles, intact (ceea ce explică separarea ulterioară a istoricilor francezi de structuralism), iar acest lucru nu numai că a sporit spectaculozitatea noilor teme, dar le-a şi legitimat din punct de vedere epistemologic, întrucît inserţia fiecărui aspect de adîncime al vieţii sociale într-o temporalitate proprie i-a pus în evidenţă constantele şi schimbările. Aşa se face că practicile alimentare, cele sexuale, igiena, vestimentaţia, moartea ş.a.m.d., care definiseră (şi continuau să definească) perspectiva antropologică de analiză a societăţilor aşa-zis primitive, şi-au asociat, fiecare, cîte o micro-*istorie*, ceea ce a aruncat o nouă lumină asupra trecutului şi, în genere, a schimbărilor (mutaţiilor) care l-au scandat. Cam aceasta a fost, în linii generale, drumul care i-a condus pe istorici pînă la *corp*, un subiect din care aceştia au făcut, ca şi în filosofie şi sociologie, o preocupare centrală.

Retrospectiv vorbind, această descoperire a fost inevitabilă. Mai devreme sau mai tîrziu, ea trebuia să se producă, fiind impusă chiar de noile subiecte ale cercetării. Este ceea ce notează – e drept, cu unele precauţii – şi Rafael Mandressi în cartea de care mă ocup (cf. „Le corps de l’histoire. De l’oubli aux représentations”), arătînd, totodată, care este „cheia generală” a istoriei corpului, aşa cum este practicată aceasta, astăzi, în Franţa: noţiunea de *reprezentare* (prin care – în termenii lui Roger Chartier – trebuie să înţelegem „o schemă de percepţie” şi interpretare spontană a lumii, condiţionată din punct de vedere cultural şi istoric, pe care oamenii o folosesc pentru a „clasifica, judeca şi acţiona”). Or, tocmai în confluenţa dintre istoria corpului şi istoria reprezentărilor rezidă marele interes al acestui tip de anchete, care ne îngăduie, astfel, să surprindem specificitatea unei paradigme de gîndire şi a unui sistem dominant de valori. Voi da numai un exemplu, ales, însă, nu din cartea de faţă. După cum bine se ştie, regimul nazist a profesat o ideologie întemeiată pe inegalitatea raselor. Or, în „schema de gîndire” din care s-a născut această ideologie, modul în care era reprezentat corpul constituia un criteriu esenţial de includere sau de excludere socială şi, totodată, de ierarhizare a indivizilor şi grupurilor. Nu întîmplător, „perfecţiunea” rasială era echivalată cu perfecţiunea corpului (după canonul frumuseţii virile, elaborat în secolul al XVIII-lea de Johann Joachim Winckelmann), noţiunea de alteritate declinîndu-se, în logica aceleiaşi scheme, de asemenea, numai *în* şi *prin* corp. Din punctul de vedere al imaginii corpului, ideologia nazistă apare, aşadar, ca un fel de „vîrf al aisbergului”, adică expresia unui mod foarte complex, vechi şi nu întotdeauna sesizabil, de interpretare a lumii în termeni biologici, care, cu începere din cel de-al XVIII-lea veac şi pînă tîrziu, spre mijlocul secolului trecut, a constituit unul dintre criteriile fundamentale de validare ştiinţifică a multor teorii din sfera socialului. Comunismul, „geamănul monozigot” al nazismului (cum l-a caracterizat Alain Besançon), nu a fost, nici el, străin de această schemă de reprezentare, chiar dacă în concepţia marxist-leninistă corpul nu a avut aceeaşi vizibilitate ideologică. În realitate, istoria comunismului nu poate fi, nici ea, complet ruptă de o anumită reprezentare (implicită) a corpului, sugerată de sistemul represiv (bazat pe degradarea şi distrugerea trupului), de politica natalistă a acestor regimuri, de obsesia lor pentru igiena şi sănătatea populaţiei şi, nu mai puţin, de ocultarea socială a handicapurilor fizice, care, după cum se ştie, erau ca şi inexistente în societăţile dominate de acest regim. Nu mai insist.

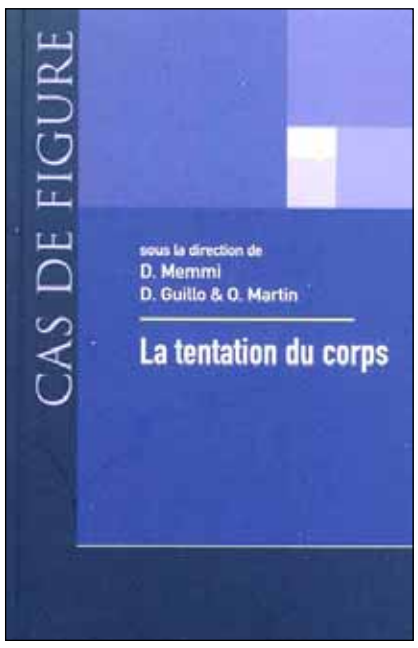

Trei sînt autorii care au inaugurat în ştiinţele sociale interpretarea corpului ca vector al unor multiple semnificaţii sociale şi politice. Primul a fost Marcel Mauss, căruia i se datorează o nouă concepţie asupra gesturilor şi postùrilor cotidiene ale trupului, înţelese ca „tehnici ale corpului”, determinate din punct de vedere istoric şi cultural. Cel de-al doilea a fost – se putea altfel? – Michel Foucault, prin sensul atribuit *puterii* (conceptul cardinal al filosofiei sale), ca o raportare la corp, ilustrată prin diferite modalităţi istorice de tratare sau luare în posesie a acestuia. Ultimul – dar, cum vom vedea, seria precursorilor nu se sfîrşeşte aici – este Pierre Bourdieu, influentul autor al interpretării distincţiilor sociale ca manifestări simbolice ale corpului (prin practici, vestimentaţie şi gesturi). Lor, celor trei, coordonatorii volumului le rezervă cîte un capitol consistent, adăugîndu-le încă unul, consacrat Françoisei Héritier, considerată, în Franţa, creatoarea antropologiei simbolice a corpului. Istoria corpului mai numără, însă, şi alţi precursori, nu mai puţin prestigioşi, care, deşi nu sînt trataţi în volum la fel de generos ca cei menţionaţi, nu sînt, totuşi ignoraţi. Este vorba, în ordine, de Robert Hertz, de numele căruia se leagă un studiu de pionierat referitor la simbolismul mîinii drepte în cultura occidentală, Norbert Elias, autorul (contestat doar de Hans Peter Duerr) interpretării modernizării europene prin prisma unei „denaturalizări” a corpului, „constrîns” să adopte unele reguli gestuale şi de atitudine considerate, pînă astăzi, ca norme ale civilităţii, şi – în fine – de Erving Goffman, unul dintre „părinţii” psihologiei interacţioniste, disciplină, de asemenea, atentă la semnificaţiile gesturilor şi ale atitudinilor în viaţa de zi cu zi.

Celelalte capitole ale cărţii analizează statutul epistemic al corpului în fiecare disciplină socială (istorie – despre care am vorbit –, sociologie, antropologie, drept), rezervînd un loc şi timidelor încercări ale sociobiologiei nord-americane de a-şi obţine – tot în Franţa, bineînţeles! – scrisorile de acreditare ştiinţifică din partea unei comunităţi epistemologice mai degrabă reticentă faţă de un demers suspectat că reintroduce în cercetarea socială concepte şi metode compromise de vecinătatea lor cu politicile rasiale de dinaintea şi din timpul celui de-al doilea război mondial.

Nu intenţionez să intru în detaliile tuturor acestor studii. Cei interesaţi le pot afla prin lectură. Am insistat asupra „corpului în istorie”, fiindcă, pînă la urmă, pentru cititorii paginii de faţă, acesta este, cred, aspectul cel mai important. Cartea se cuvine reţinută, însă, în integralitatea sa, întrucît ilustrează foarte exact valoarea cognitivă a acestui „discret însoţitor al nostru” ca instrument al unei mai bune interpretări – deopotrivă retrospectivă şi actuală – a lumii sociale.

La tentation du corps. Corporéité et sciences sociales. Sous la direction de Dominique Memi, Dominique Guillo & Olivier Martin, Éditions de l’École des Hautes Études en Sciences Sociales, [Paris,] 2009

▣

Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu (editori), ***Istoria comunismului din România. Volumul II: Documente. Nicolae Ceauşescu (1965-1971)***, Iaşi, Polirom, 2012

Al doilea volum al anexelor Raportului final al Comisiei Prezidenţiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România acoperă începutul perioadei în care Nicolae Ceauşescu s-a aflat la conducerea ţării. Cele 102 documente din intervalul martie 1965 – decembrie 1971 sunt, în marea lor majoritate, inedite. Am urmărit temele principale ale Raportului final, pentru a le ilustra cu exemple concrete şi a aduce un plus de informaţie. Astfel, cercetătorii sau persoanele interesate de aceste subiecte vor fi în măsură să facă un pas suplimentar în înţelegerea lor.

Volumul este centrat pe modul în care s-a realizat transferul puterii către noul prim-secretar, devenit de la Congresul al IX-lea secretar general; consolidarea acesteia prin cumul de funcţii şi de atribuţii şi marginalizarea eventualilor competitori, lichidarea moştenirii lui Gheorghiu-Dej şi, în cele din urmă, condamnarea perioadei precedente; instaurarea cultului personalităţii. O altă temă analizată este relaţia conducerii partidului şi a lui N. Ceauşescu personal cu organele de poliţie politică, Securitatea şi Miliţia, care se va încheia cu subordonarea acestora direct secretarului general.

Multe dintre documentele prezentate permit stabilirea limitelor a ceea ce a fost definit drept liberalizarea regimului din anii 1960. În paralel cu reideologizarea treptată a sistemului – vizibilă în raporturile cu cultele, cultura, tineretul etc. – se înregistrează o consolidare a poziţiei partidului în toate domeniile, reactivarea şi întărirea rolului nomenclaturii şi activiştilor. Documentele demonstrează tendinţele de restalinizare a sistemului, evident anterioare vizitei în China şi Coreea de Nord din 1971, considerată în istoriografie ca fiind evenimentul declanşator – e suficient să amintim politica demografică, iniţiată în 1966.

Anul 1968 apare ca un moment-cheie nu numai în ceea ce priveşte raporturile româno-sovietice. Ceauşescu profită de poziţiile obţinute printr-o legitimare pe plan intern şi recunoaşterea pe plan extern pentru impunerea unei viziuni personale asupra politicii pe care vrea să o pună în aplicare. Din 1968 apar clar germenii sistemului pe care îl va dezvolta în deceniile următoare. *(Editorii)*

Svetlana Corobceanu

la circ

ne-am întors
cu binele şi răul, iluziile şi deziluziile, cu speranţele şi dezamăgirile
bucuriile şi înfrângerile
ne-am redat în totalitate, nouă, ai noştri în văzul tuturor
niciodată ai lui, ai tăi, cu atât mai mult ai voştri
noi, saltimbancii, dresorii, scamatorii
stăpânii circului
azi orăcăitul broaştelor – pe cap de afişe
înaintarea în cerc a cârtiţelor
slobozirea din senin a şerpilor, grohăitul porcilor, multe aplauze, zâmbete
circ pe străzi – şi în casele voastre
ne-am întors cu binele şi răul, iluziile şi deziluziile
v-am adus veselia
iar dacă doriţi – eliberarea de gânduri, de ceea ce nu veţi şti niciodată
ai noştri cu tot ce veţi găsi în buzunare şi în casele voastre
până şi copiii
şi tot ce vi se oferă prin geam – e un spectacol de noi oferit
ne-am obligat să contribuim la fericirea generală şi la fericirea fiecăruia în parte
ne-am întors
totul se întâmplă aievea, acestea sunt casele, magazinele, căile noastre
(ni se oferă prilejul să îmblânzim târâturile): demonstraţi că sunteţi de-ai noştri
dresori, scamatori, stăpânii de mâine...

ascultam toate acestea aflată în cel de-al treizecilea an de viaţă printre spectatori
târâturile mişunau printre noi, se aciuau în plete, după gulere, în poală
unde şi unde câte un îmblânzitor alerga pe stradă, dinspre casele circului printre casele de locuit,
foarte puţini îşi exprimau certitudinea că ne întoarcem de unde n-am pornit,
prin scamatoriile unora mai blânde, găseam bancnote în buzunare, care dispăreau la fel de subit
prin drăcoveniile altora s-a aruncat de la balcon o doamnă, cineva şi-a dat foc

acelaşi spectacol
dacă incluzi şi dacă nu incluzi televizorul.
prin geam – mersul în cerc al cârtiţelor, acompaniat de orăcăitul broaştelor
nu există cer nici depărtare, labirint de străzi, palide lumini, false decoruri, machete de case
familii întregi în aşteptare, noi, nouă, ai noştri, în văzul tuturor

scuarul zeilor

e în mirosul de praf cenuşiu, între geamurile reci şi nepăsătoare umbra catedralei
e sub cerul înalt, între lespedea de piatră şi ceasul care arată nouă fără un sfert
între maşini şi o ceată de bătrâni protestatari
după ce, căutând în întuneric (zile, ani?), între brazi şi răzoarele de beladonă

impresionantă apariţie redusă la dimensiuni banale
ea
altfel decât printre fiare contorsionate, sau lângă picioare bălăbănindu-se în şireang
aşteptând
cu nu dimineţii printre hamali, cutii de carton, cumpăraţi curele, cumpăraţi ceasuri – un trai la călcâiul dictatorului,
(„copilul meu zâmbind...”) cu nu tatii nu mamii, cât să faci un pas în stânga ori în dreapta
adulmecându-ţi urmele în liniştea nopţii

(oare ochii aceştia sunt ochii morţii
oare mâinile acestea sunt mâinile morţii?)

(„zâmbind...”)

tu, moarte, nu ai două capete, nu eşti monstru, nu păşeşti în patru labe, nu ai coarne,
braţele tale sărutate de o mamă în copilărie sunt aşteptate de o soţie drăgăstoasă
de copii pentru a fi îmbrăţişaţi înainte de somn
tu, moarte, făcându-ţi loc prin mulţime printre grupări de tineri scandând victorioase
ignorându-ţi proximitatea
la marginea timpului iată privirea celui care îţi întoarce spatele
înainte de a-ţi descifra mesajul
înainte ca bâta să se înalţe iar şi iar, să cadă pradă muşcăturilor bocancilor
înainte de a fi stins trăiri, de a fi destrămat amintiri
simţi oboseala, miros de mâncare
sub bol te aşteaptă cina aburindă gustoasă
te grăbeşti
storci cerul nopţii, amintirea unui copil zâmbind, umbra unui brad
„băiatul tatei”, „băiatul mamei”, storci „ dragule”, „doamne”, durerea din degete
strivite, din spate
storci aerul pe care îl vei întretăia în drum spre casă
dispari
întuneric
în urma ta
pe asfalt lumea stinsă
cineva o va culege de pe jos în miez de noapte – lume ştearsă

***

(„copilul meu!...”)

tremurândă o mână
desenează un contur pe asfalt
aici era el, dincolo erai tu
ziua capul tău s-ar fi atins de roţile maşinilor, s-ar fi întrepătruns de scârţâitul fiarelor
prin geamurile acelea mulţi căutară spre locul crimei şi pentru o clipă inimile lor poate vor fi tresărit
generali scuturându-şi încă o vreme praful de pe epoleţi
priviri tăcute
urmărind dansul morţii
aici lângă rug
(ca în lanul grădinii împărăginite al bunicii cu fiare vechi din care se alimentează rugina
şi ea: rugina are ochi de om se aruncă asupra fiinţelor neascultătoare, ea nu doar rugina)

...e aici

în mirosul de praf cenuşiu,
între geamurile reci şi nepăsătoare umbra catedralei
sub cer ca în copilărie sub măsuţa cu trei picioare ascuns
şi noi nu-l vedem în timp ce el râde

Singurătate

acolo unde sfârşeşte vântul arborii au redevenit drepţi
vocea ta e uşoară şi tot mai îndepărtată
seara târziu aerul e gol
o lamă de cuţit înfiptă în masă sângerează alb
ca după o zi ucisă în mijlocul camerei

■

Lucreţia Bârlădeanu şi Arcadie Suceveanu la Gaudeamus 2012

Cucuveaua

De ani de zile, o dată cu instalarea verii, o cucuvea începe după căderea nopţii să scheaune „cveaauu... cveaauu... cveaauu...” în crîngurile din jurul blocului, ticsit cu vreo cinci sute de suflete: mecanici, vînzătoare, şoferi, studenţi etc. Jur-împrejurul corăbiei noastre, sînt, firește, multe alte blocuri, cu Dumnezeu ştie cîţi locatari. Nu am habar ce fac atunci vecinii, dar eu pun repede muzică pe computer sau deschid televizorul, să nu mai aud vaierul. Îmi face frică. O frică venind de departe şi ţinîndu-se scai de mine. Demult, cînd vreo cucuvea se pornea să latre prin întunericul gros al grădinii, mama – care vedea în cobe un fel de purtătoare de cuvînt a morţii – tresărea chiar şi în somn. Pielea de pe braţe i se umezea de sudoare. Inima prea-duioasă începea să-i bată cu putere pentru viaţa părinţilor ei bătrîni, a tatei şi a fraţilor mei pierduţi undeva în mica junglă a oraşului. Cum, rămase doar noi acasă, de multe ori dormeam în acelaşi pat, frica mamei se revărsa prin mii de canale şi în inima mea, trezindu-mă. Săream amîndouă la geam, aruncînd cu gloanţe de mămăligă şi sare grunjoasă în gol, ca să omorîm prezicerea neagră.

Fiindcă mama era Dumnezeu şi Dumnezeu nu se sperie din te-miri-ce, spaima ei făcea ca pasărea nevăzută să capete pentru mine dimensiuni de căpcăun. E

de

Mariana Codruţ

clar că ideea asta mi s-a imprimat atît de adînc în minte, încît pînă de curînd nu au schimbat-o nici faptul că am aflat din cărţi sau de la tv cum arată, nici maturitatea. Prin urmare, şi cucuveaua din crînguri tot uriaşă era!

Acum cîteva luni, cînd şi-a început concertul nocturn, am deschis televizorul pe Mezzo: cantatele lui Bach şi Nathalie Stutzmann. Cîntăreaţa cu nume ca al mamei, cu păr negru, ochi negri, costum bărbătesc negru, dar cu manşete colorate viu, dirija, apoi interpreta, apoi iar dirija. Avea o voce joasă şi gesturi line; uneori, îşi transforma mîinile în cupe şi lua cu ele aerul din faţa orchestrei camerale ca pe apă sau ca pe zăpadă şi-l arunca undeva înainte-lateral. Deşi între timp stăteam cu ochii mai mult plecaţi pe o carte, percepeam totuşi în spatele pleoapelor orice fulgerare verde-deschis şi roz-ciclam a manşetelor de la sacou...

Deodată, prin nu ştiu ce conexiuni imperceptibile şi deschideri de trape misterioase în mine, m-am simţit invadată de forţă, mai bine zis de mînie împotriva fricii mele. Ca un corp îngheţat pătruns de un val fierbinte de sînge, am înviat: trebuie să văd din ce parte vine vaierul şi cum arată acea... Nathalie funebră! Aşa i-am spus în gînd păsării, fără voie şi fără nici o logică, scheunatul său înfricoşător neavînd nimic în comun cu vocea liniştitoare a contraaltistei franceze. Am lăsat cartea deoparte, am dat sonorul televizorului la minimum şi am ciulit urechea. De văzut, nu aveam cum să văd cucuveaua, firește, era noapte adîncă, în plus, stătea pitită în frunzişul unui copac. Dar o puteam „vedea” prin glasul ei, pe care a venit momentul să-l înfrunt! mi-am zis. Răsuna limpede şi tăios. Şi curb – cveeaauuu! – ca o seceră. Ca lama unei coase. Ca o virgulă, apăsată, de oţel. Aha, deci e o virgulă, nu un punct! am exultat... Totuşi, e urît ca dracu’! Cu mult mai lumesc ar fi să fie răguşit, scămoşat de aerul încărcat cu praf şi gaze de eşapament al nopţii de iunie, mi-am zis. Să cîrîie ca o cioară, lighioana! Să piuie. Să gîgîie. Să se umfle în guşă ca o turturică. Să scoată din gîtlej un franjure în trepte, cînd mai gros, cînd mai subţire... Da! un franjure caraghios de curcan!

Şi, imaginîndu-mi-o cloncănind ca un curcan, am izbucnit în rîs şi m-am întors la ale mele. ▣

Lecturi

Vin ploile

Cu **Ploile amare** lucrurile au stat un pic altfel, mărturisesc că nu am ştiut de Alexandru Vlad până anul acesta (oare tinereţea poate fi o scuză credibilă?), decizia Uniunii Scriitorilor de a-i acorda Premiul pentru Proză pe anul 2011 mi s-a părut atunci inopinată, dar nici nu citisem cartea ca să fi putut contraargumenta, am rămas surprins şi îmi ziceam că, uite, din cele două romane pe care le consideram cu prima şansă a ieşit câştigător un al treilea. *Acasă, pe Câmpia Armaghedonului* şi *Matei Brunul* se detaşau, cel puţin la nivelul percepţiei publice, ca favorite certe, două romane cu o mai mare vizibilitate şi cu o mai bună intrare pe piaţa cărţii şi, implicit, în viaţa literară. În timp ce **Ploile amare**, apărută la Editura Charmides (Bistriţa), mai puţin

de

Alexandru Tabac

cunoscută, nu prea a ajuns prin oraşele provinciei, chiar şi în Bucureşti se găseşte în continuare cu dificultate. Ceea ce s-ar arăta la prima vedere drept un handicap se poate transforma treptat într-un avantaj, o carte inaccesibilă e o carte dorită, jinduită, se înconjoară de un halou mitologizant. Însă, să recunoaştem, aceştia sunt factori externi ce nu pot modifica într-un anume sens valoarea intrinsecă a textului. Oricum am da-o, topurile de lectură, clasamentele juriilor de specialitate îşi au şi ele propria rânduială, nu le putem neglija, fixează nişte borne necesare.

Raportarea **Ploilor amare** la celelalte două cărţi ale anului 2011 e cumva inevitabilă, pentru că încerci să pricepi decizia celui mai avizat juriu, şi o faci prin eliminare, în romanul Martei Petreu se întrezăresc niscaiva elemente biografice, cartea lui Lucian Dan Teodorovici e bine „lucrată”, cu o construcţie solidă, dar parcă prea evidentă (nu-i neapărat un „păcat” sau ceva de imputat, romanul a şi fost recent recompensat cu generosul Premiu *Augustin Frăţilă*), în **Ploile amare**, în schimb, aproape că lipseşte autorul, acesta se ascunde discret în spatele personajelor, devine invizibil. Particularitatea pe care o identifică Tudorel Urian ca fiind o marcă definitorie a cărţii – *formidabila adecvare a stilului la conţinut* – e poate cea mai elocventă în acest caz.

Ar trebui să începem prin a spune că **Ploile amare** e o carte scrisă impecabil, nimic din inerţia sau orgoliul celui care ţine neapărat să demonstreze ceva, textul literar se apără de fiecare dată singur, adaptându-şi limbajul la realităţile pe care le consumă. Ca scriitură, romanul e unul tradiţionalist, nu s-a lăsat prins în mreaja cutumei postmoderniste, dar nici nu şi-a propus să o sfideze. Firescul exprimărilor, respiraţia molcomă a frazelor, descrierile poetice, observaţiile ironice şi uneori caustice îl situează pe autor mai aproape de experienţa literară şaizecistă, alături de prozatorii consacraţi.

Acţiunea romanului se desfăşoară într-un sat izolat din Transilvania, judeţul Cluj, *la aproape douăzeci de ani după colectivizare*, sat asupra căruia cade pedeapsa diluviului apocaliptic, luni întregi de precipitaţii mai mult sau mai puţin susţinute, în care locuitorii nu mai ştiu dacă apele cresc sau se retrag, până şi *cocoşii cântau a ploaie*. Un loc al dezagregării, al dispariţiei iminente, ce pare o *colonie de leproşi*. Chiar şi cimitirul o ia la vale ca în *Fiica norocului* de Isabel Allende, dezgropându-şi morţii, aplatizând movilele, de parcă şi cei trecuţi dincolo s-ar face vinovaţi de un mare păcat. Alimentarea cu energie electrică e întreruptă, inundaţiile izolează aşezarea rurală şi, în consecinţă, e blocată aprovizionarea. Şcoala, biserica îşi suspendă activitatea, comunitatea subzistă din rezerve, din furat şi din contrabandă, ştirile (Kat va improviza un aparat radio) nu vorbesc despre dezastrul lor, ci despre dezastrele petrecute în alte ţări. O imagine recognoscibilă! Asistăm neputincioşi la drama unei comunităţi trecute prin colectivizare forţată şi supuse unor experienţe economico-sociale pernicioase. Ploile abrogă ordinea firească a lucrurilor, se petrec evenimente stranii, ilogice şi totuşi sătenii încearcă să se adapteze – *Ploile acestea nesfârşite sunt ca o boală cronică cu care omul ajunge să conviețuiască*. De la atâtea ploi parcă şi paginile cărţii devin jilave şi poartă în ele miros de igrasie.

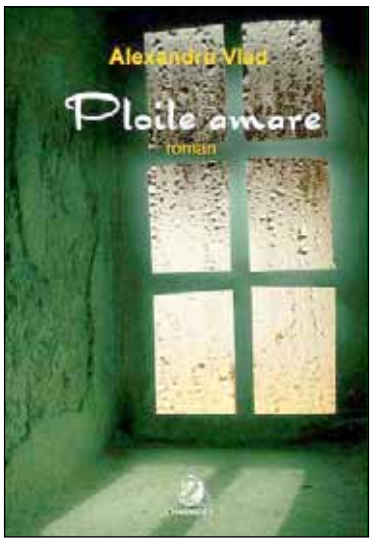

Textul lui Alexandru Vlad întruneşte criteriile unei parabole politice, reconstituie la scară redusă realitatea care a invadat o ţară întreagă. Un preşedinte/primar, Alexandru, încercând inutil ridicarea unui dig din postura de lider al comunităţii, mai mult ca o diversiune, conştient fiind de nereuşită, doctorul Dănilă, rememorându-şi etapele esenţiale ale vieţii şi întrebându-se unde n-a mers, unde a ratat, felcerul Kat – un personaj atipic în peisajul ruralităţii (raţiunea nealterată), brigadierul Brodea, fost preot şi fost deţinut, având în grijă galinaceele devenite între timp carnivore, autorul unor confesiuni ce par a fi adresate profesorului Pompiliu, ajuns în sat prin repartizare obligatorie şi trăind o poveste amoroasă cu soţia preşedintelui, Marta, şi singurul „evadat” din strânsoarea apelor. Unele personaje dobândesc o statură compoziţională specifică literaturii sud-americane. Kat, un tip subţire, am putea zice că era *atât de slab încât părea mereu privit din profil,* Îngerașul, un fel de Sfântuleţ al contrabandei, Anca, un personaj fabulos ce-i va bântui şi-n viaţă, şi-n moarte pe localnici, până când îi va fi descoperit scheletul alături de cel al activistului, dedesubtul obeliscului.

Ploile amare dezvoltă protuberanţe de roman gotic, închis, întunecat şi doar finalul e întrucâtva aducător de speranţă. Viaţa îşi reia firul de la capăt odată ce satul a fost supus unei exorcizări colective. Meritul incontestabil al lui Alexandru Vlad constă în sobrietatea caldă şi înţelegătoare faţă de propriile personaje, pe care nu le urăşte, le lasă să vorbească şi le cercetează fără a manifesta preferinţe, e chiar dificil să identificăm personajul central. Poate fi Brodea, Pompiliu, Alexandru sau Anca, pentru că ea generează intriga şi conflictul.

Perioada comunistă constituie un teren fertil pentru scriitorii români de azi, obsesia trecutului îi urmăreşte necontenit şi ne face să ne punem următoarea întrebare – când va apărea un roman al rupturii, al despărţirii şi al eliberării de greaua moştenire? Apariţia **Ploilor amare**, ca şi a celorlalte două romane invocate aici, demonstrează că scriitorii români (conştiinţa românească) încă nu şi-au încheiat socotelile cu vechiul regim.

Alexandru Vlad, ***Ploile amare***, Editura Charmides, 2011, 446 pag.

▣

Bogdan-Alexandru Stănescu, *Apoi, după bătălie, ne-am tras sufletul.* Poezie. Editura Cartea Românească, 2012

Apoi, după bătălie, ne-am tras sufletul este debutul în poezie al lui Bogdan-Alexandru Stănescu. Compendiu al unei opere poetice care continuă să se scrie, cartea stă sub semnul epopeii antice. Într-o Iliadă pe dos, eroi fragili ai timpului nostru, vulnerabili din cap până-n creştet, îşi înfruntă spaimele, exilându-se în propria memorie, luptând la porţile cetăţii, în războiul cotidian al supravieţuirii. O luptă prin ceaţă, în spatele unui scut de hârtie.

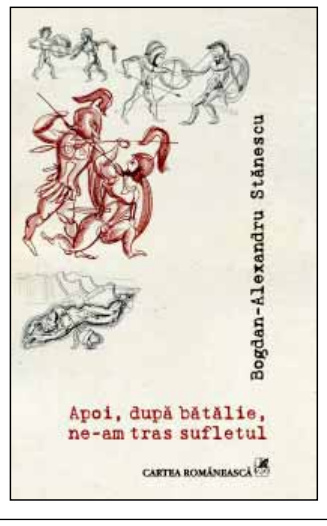

„Lista Schindler” a culturii basarabene

O reacţie empatică la dosarul propus de revista bucureşteană *Dilema Veche*: „Moldializarea – Cultura basarabeană în România”!

Cei care vor parcurge acest material nu se vor înşela prea mult dacă îl vor considera o continuare a temei basarabene din articolul „Cultura Basarabeană Captivă” care vădeşte o abordare superficială şi trunchiată a culturii de peste Prut văzută de la Bucureşti!

de

Igor Ursenco

1) http://bit.ly/SsHThL

Pornind de la provocarea necesară lansată de către criticul Marius Chivu („În afară de O-Zone, ce mai ştim despre cultura basarabeană?”), despre cultura muzicală a provinciei transprutene mai trebuie ştiut că trupa „Noroc” a lui Mihai Dolgan s-a numărat printre puţinele care au emulat la nivel internaţional formaţia „Beatles”. Despre popularitatea „Noroc”-ului stă mărturie top-tenul britanic din anii ’70 ai secolului trecut. Acesta e şi cazul lui Eugen Doga, un Ennio Morricone basarabean, care a trecut de mult frontierele Basarabiei. Ori al sopranei Maria Bieşu, care în anul 1967 obţinea titlul de „Cea mai bună Cio-Cio-san” (opera „Madame Butterfly”) la Prima ediţie a Concursului Internaţional Miura Tomaki (Japonia).

La întrebarea retorică a dlui Chivu („numiţi un regizor basarabean contemporan!”), mă grăbesc să numesc cu toată mîndria mea etnică cel puţin doi regizori basarabeni contemporani (nu sunt sigur dacă Emil Loteanu şi Vlad Ioviţă se înscriu în formula avută în vedere de domnia sa), şi anume: Igor Cobileanschi şi Pavel Cuzuioc, care sunt plasaţi la un nivel cel puţin superior multor tineri cineaşti aclamaţi poate mai curînd pentru şansa de a se fi născut dincoace de Prut!

2) http://bit.ly/10Ullv4

Declarîndu-se un nu foarte bun cunoscător al literaturii basarabene („prin urmare, mă feresc să fac evaluări de ansamblu privind relieful şi fizionomia ei”), criticul Paul Cernat sfîrşeşte prin a face *copy-paste* (din nu ştiu ce directivă-partinică-vizată-de-nu-ştiu-ce-instanţă-culturală-supremă infailibilă de la Bucureşti) acelaşi „Pomelnic basarabean” cu vii-şi-morţi (trecuţi cu vederea, eufemistic vorbind) preluat în circuit formal acum mulţi ani de la criticii şi profesorii universitari Ion Simuţ şi Alexandru Muşina, dar din conţinutul căruia continuă să lipsească cu desăvîrşire numele prozatorilor Aureliu Busuioc, Vladimir Beşleagă, Viorel Mihail, Victor Dumbrăveanu, Anatol Moraru, Oleg Garaz, al poeţilor Arcadie Suceveanu, Eugen Cioclea, Teo Chiriac, Nicolae Spătaru, Ghenadie Nicu, Liliana Armaşu, Diana Iepure, Aura Maru ori Silvia Goteanschi, al cercetătorilor literari Ion Plămădeală şi Alex Cosmescu. I-am lăsat la urmă, fără a fi şi cei din urmă, pe Mircea V. Ciobanu sau Grigore Chiper care, dincolo de a fi poeţi români cu greutate, mai nou apar şi în ipostaza de teoreticieni şi critici de întîmpinare, alături de Alexandru Burlacu şi Aliona Grati. Şi asta fără a aduce în scenă plutonul mai tînăr, care şi-a semnat volumul de *prima verba* sau care nu mai ştie la ce porţi editoriale (balcanice) să mai bată. Or, poţi suspecta că un jucător experimentat, pomenit cu cîteva cărţi bune în mînă, ar fi tentat şi de acum încolo să măsluiască (deşi afirmă clar: „nu vreau să trişez”) competiţia culturală probabilă „Ro *versus* Md”!

Ceea ce doresc să scot în evidenţă e că oricare dintre numele invocate mai sus putea să-i ţină locul lui „Dimitri Miticov”, care nu are grija *fatumului* basarabean din simplul motiv că deţine ... identitatea literară virtuală a talentatului scriitor tîrgovişte an Robert Mîndrilă. Poate că dacă extrem de ocupatul cronicar se încumeta să răsfoiască măcar un sfert de oră şi paginile Antologiei de proză scurtă pan-românească (pe care subsemnatul a îngrijit-o în anul 2011) nu lăsa impresia de improvizaţie critică, mai ales că dl Marius Chivu făcuse anterior referinţă la ea în paginile „Dilemei Vechi”.

(Precizez, pentru răuvoitorii care se vor isca, că în afara acestui exemplu pedagogic nu am nimic de împărţit cu robustul agent al culturii româneşti care este Paul Cernat!)

3) Acestea fiind „precizările de martor” la dosarul intentat literaturii române de peste Prut, sunt curios să aflu cum se explică faptul că cele „cîteva iniţiative mai speciale de integrare creatoare a scriitorilor basarabeni în România” sunt plasate la timpul „trecut”, în condiţiile în care DE DEPARTE NU DOAR cei doi dintre stîlpii „Dilemei Vechi” (mă refer la domnii Cernat & Chivu) sunt în măsură să gestioneze personal şi cu o doză de mai bună intenţionalitate fenomenul cultural-artistic basarabean, care se desfăşoară în toată complexitatea sa exact sub privirea selectivă a instituţiilor culturale de profil. Or, „peripeţiile birocratice” prin care trec basarabenii (la care dl Chivu face referire în eseu, pe bună dreptate) se

regăsesc inclusiv în „cîmpul cultural” din Capitala tuturor românilor. Luată prin surprindere într-o bună zi, nu m-aş mira ca ultima să arboreze steagul capitulării estetice în faţa atîtor supravieţuitori (nedreptăţiţi nu doar) la marginea ei geopolitică.

P.S. În contextul dezbaterilor extrem de utile asupra „fenomenului cultural basarabean”, vă propun un excerpt dintr-un interviu pe care i l-am acordat recent lui Iulian Sîrbu (Iaşi). Detalii la: http://bit.ly/11aGXmf

- *Cum vedeţi literatura română actuală? Credeţi că literatura din Basarabia face parte din literatura română? Sau este altceva?*

- În loc să explodeze într-o ciorbă de burtă cu mămăliguţă numai bună de aştîmpărat foamea cititorului internaţional, literatura română actuală continuă sa facă implozie: mult aer inspirat şi doar o cantitate foarte puţină expirată în afară. Nu e de mirare că sînt puţine accidente, dar cu foarte mulţi răniţi. Din păcate, Mama Răniţilor e ocupată acum cu alte lucruri!

Aşa cum e firesc să fie într-o cultură ajunsă să stea pe propriile ei picioare, literatura română e susţinută de toate palierele ei regionale. Or, atîta timp cît sînt acceptate cercurile literare bucureştene, ieşene sau clujene, şcolile de la Tîrgovişte şi Braşov, cercul literaţilor germani din Banat etc., nu văd de ce nu ar exista şi o zonă cultural-artistică nistro-pruteană. Dar mi se pare că emulaţia componentelor trebuie să fie fair-play şi de bun-gust. De exemplu, scriitorii francofoni din Canada nu sînt o specie inferioară celor din Franţa; observaţia e valabilă şi pentru cultura română. Nu contează că locuieşti în oraşul Reni din regiunea ucraineană Odesa, în capitala Basarabiei ori în Valea sîrbească a Timocului. Odată ce te-ai aventurat să scrii în limba română (măcar un bileţel adresat menajerei de la hotel), omologarea e identică: trebuie să faci uz de aceeaşi „cifră octanică” alături de participanţii la traficul cultural.

A, că a dat Domnul să ştii mai multe limbi, acesta nu e decît un aditiv în plus adăugat combustibilului intelectual. Cîte limbi vorbeşti, atîtea vieţi (şi „şanse”, ar putea spune unii) ai! De exemplu, am remarcat la Nicolae Cornescian şi Aleksandar Stoicovic un filtru cultural din zona ucraineană, respectiv sîrbească, care îi ridică pe cei doi scriitorii bănăţeni emergenţi peste creştetul multor congeneri literari de-ai lor. În plus, dacă te uiţi atent la autorii afiliaţi Editurii „Polirom” – şi cu priza cea mai mare la cititor, de altfel –, nu poţi să nu recunoşti acestora o frecventare specifică a culturii slave.

De altfel, eu însumi am apelat la jocurile etimologice româno-ruseşti în textul antologat de volumul „Alertă de grad zero în proza scurtă românească actuală” şi salut gestul unor scriitori originari din România (Claudiu Komartin, Moni Stănilă, Matei Hutopilă) care s-au gândit la revigorarea semantică a poeziei lor nu altfel decît apelînd la valenţele unei limbi de circulaţie internaţională. Ştiu că şi regretatul Gheorghe Crăciun miza, pare-se, pe o revelaţie venită din literatura de peste Prut, dar cu siguranţă nu în direcţia „moldovenismului” gregar urmată de Nistor Cabac, să zicem.

Trebuie să-i dau dreptate aici lui Vasile Gârneţ care, întrebat „despre sincronizarea culturală România-Republica Moldova”, spune literalmente următoarele: „*Mie personal îmi repugnă diferenţa căutată cu orice preţ, la care recurg unii scriitori mai tineri dintre Prut şi Nistru. Aceştia îşi cultivă „basarabenitatea” apelând adesea la un limbaj rebarbativ, la un argou împănat cu rusisme, doar pentru a şoca, a ieşi în evidenţă. Mi se pare un drum înfundat, care şi-a epuizat deja potenţialul de noutate. Din punct de vedere estetic, e o „marfă” îndoielnică*”. Aşa cum am avut şi eu senzaţia cînd mă aflam cu mulţi ani în urmă la Dublin, de unde îmi cumpărasem volumaşul „The Acid House” al lui Irvine Welsh. Ca să fiu onest, pidgin-ul lui scoţian mi s-a părut „bit fukin hart” pentru inteligenţa mea de cititor de engleză! ▣

Marius Chivu, *Vînătureasa de plastic*.
Poezie. Editura Brumar, 2012

Volumul ***Vînătureasa de plastic*** a fost nominalizat la Premiul „Cartea Anului 2012”, acordat de revista *România literară*.

Ecouri critice:

„Scrisul lui Marius Chivu, în ipostază de poet, critic sau prozator, va da un impuls celor pentru care frumosul artistic poate fi, cu adevărat, o terapeutică existenţială.” – Paul Cernat (*Bucureştiul cultural);*

„*Vînturesa de plastic* dovedeşte că, indiferent de genul în care se exprimă, Marius Chivu rămâne una dintre cele mai substanţiale voci ale contemporaneităţii literare autohtone.” – Cosmin Borza (*Cultura);*

„*Vînturesa de plastic* poate fi considerată drept cea mai bună carte de poezie a anului.” – Nichita Danilov (*Ziarul de Iaşi)*

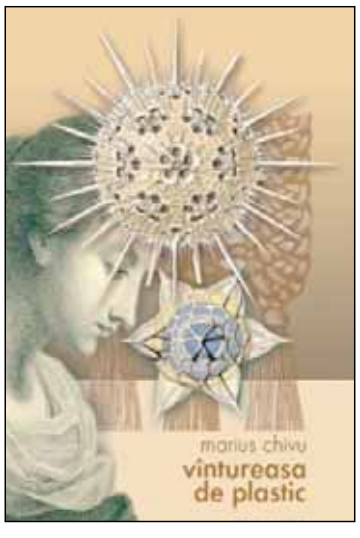

Simona Sora, *Hotel Universal*. Colecţia Ego. Proză. Polirom, 2012

Ficţiune autobiografică şi exerciţiu spiritual, ***Hotel Universal*** este romanul unei lumi dispărute, o lume amestecată, cosmopolită şi crudă, însă cu valorile esenţiale intacte. Se spune că, la început, Hotelul Universal se afla exact în centrul Bucureştilor. Loc straniu, cu nenumărate cotloane şi pivniţe încurcate, hotelul de pe Gabroveni a avut mai multe vieţi: a ars de câteva ori, s-a refăcut şi a fost martorul unor dramolete consemnate în cronicile vremurilor. A supravieţuit, cu multe modificări, perioadei comuniste, iar după 1989 a devenit cămin studenţesc, trăind o a treia viaţă, la fel de imprevizibilă, până să fie revendicat de foştii săi proprietari şi închis recent.

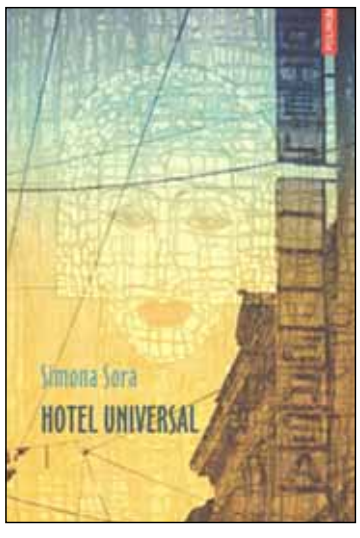

La Târgul de Carte „Gaudeamus” din acest an de la Bucureşti, Republica Moldova a fost Invitat de Onoare. Despre evenimentele de la Târg cu participarea scriitorilor şi editorilor basarabeni, dar şi despre felul cum şi-a onorat Republica Moldova (Ministerul Culturii de la Chişinău) această invitaţie, i-am rugat să ne vorbească, în cadrul unui Chestionar cu întrebări „personalizate”, pe câţiva fericiţi participanţi la această manifestare. Revista *Contrafort* nu a fost prezentă la Gaudeamus. Invitaţia din partea Ministerului Culturii (prin telefon, amabilă şi încărcată de complimente şi aprecieri...) a venit doar cu două zile înainte de deschiderea Târgului. E uşor de ghicit că am refuzat – politicos – să improvizăm o participare. Dincolo de faptul că împrejurări mai puţin favorabile ne-au împiedicat să ajungem la Gaudeamus pe cont propriu, am rămas totuşi cu uimirea că Ministerul Culturii moldovean a avut, pentru prima dată în cei 18 ani de când există *Contrafortul*, ideea să ne contacteze, să ne propună să ne alăturăm unui „demers de reprezentare” oficial la Bucureşti. Să însemne oare că, după 3 ani de la răsturnarea regimului Voronin, statul moldovean încearcă să colaboreze cu intelectualii independenţi de la Chişinău?... **(v.g.)**

Republica Moldova la Gaudeamus 2012

Arcadie Suceveanu

- Ai participat la Târgul Gaudeamus în calitate de Preşedinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova şi, judecând după fotografiile de la deschiderea Târgului, ai făcut parte din delegaţia oficială de la Chişinău. Cum califici contribuţia organizatorică a Republicii Moldova ca ţară-invitată la acest Târg, cât de convingătoare a fost prezenţa basarabeană?

- Republica Moldova a participat la Târgul Internaţional Gaudeamus – Carte de învăţătură, ediţia a XIX-a, în calitate de invitat de onoare, preluând ştafeta de la Italia, iar subsemnatul a fost Preşedintele de Onoare al Târgului. Cum s-ar zice, am avut o imagine de primplan, o poziţie privilegiată, ce ne-au sporit întrucâtva vizibilitatea şi valoarea ofertelor.

În contextul în care cartea editată în R. Moldova, cultura şi literatura de aici sunt încă insuficient cunoscute în toată complexitatea şi integralitatea lor în arealul limbii române şi în afară, cele cinci zile de aflare la Târg au constituit pentru noi o sublimă provocare, o participare efectivă la dialogul dintre culturi. Dincolo de alte semnificaţii, statutul R. Moldova de invitată de onoare poate fi un semn că identitatea culturală a românilor de pretutindeni este una fertilă, capabilă să creeze valori spirituale competitive.

Prezenţa basarabeană a fost cât se poate de convingătoare. Publicul vizitator a avut prilejul să cunoască scriitori şi opere de o indubitabilă ţinută modernă, cărţi tipărite la cele mai înalte standarde europene, iar prin ele – întregul relief axiologic al culturii din acest spaţiu. Dacă lumea ne-ar recepta şi ne-ar cunoaşte prin intermediul acestor autori şi al acestor cărţi, sunt sigur că am avea o altă, superioară, imagine în afară.

Datorită prestaţiei unor scriitori ca Vladimir Beşleagă, Leo Butnaru, Mihai Cimpoi, Emilian Galaicu-Păun, Mircea V. Ciobanu, Ioan Mânăscurtă, Lucreţia Bârlădeanu, Gheorghe Erizanu, Radmila Popovici-Paraschiv, Mihaela Perciun, Diana Iepure, precum şi a maestrului Eugeniu Doga, cei prezenţi la manifestările noastre – lansări, mese rotunde, recitaluri poetice ş. a. – au avut posibilitatea să descopere un demers cultural-literar modern, decomplexat şi dezinhibat, pe deplin sincronizat cu alte literaturi europene, din care lipsesc extremismele şi patetismele patriotarde, compromisul estetic şi alte „particularităţi specifice” cu care sunt asociate literatura şi cultura din Basarabia.

În condiţiile în care cartea s-a enclavizat şi sistemul de difuzare, în general vorbind, este unul vulnerabil, mi-aş dori ca cele mai valoroase cărţi să ajungă în faţa a cât mai mulţi cititori, să aibă o difuzare cât mai largă, pentru ca cel puţin scriitorii şi intelectualii din România să poată cunoaşte şi un alt model literar-cultural, o nouă faţetă şi o altă dicţiune a demersului intelectual din spaţiul basarabean de azi.

- Care a fost cartea pe care ai râvnit-o cel mai mult la acest Târg?

- Au fost mai multe. În ultima zi, însă, când speranţa mea într-o reducere de preţ substanţială s-a spulberat, am optat pentru o luxoasă ediţie apărută la Editura Humanitas: *Fernando Pessoa – Opera poetică*. Traducere din portugheză de Dinu Flămând.

Mircea V. Ciobanu

- Editura Ştiinţa, al cărei redactor-şef eşti, a lansat la Târg antologia de versuri nicăieri.ro, **semnată de Ioan Es. Pop. Cum a fost acest eveniment şi la ce alte lansări ai participat (cu sau fără implicarea Ministerului Culturii de la Chişinău)?**

- Lansarea a fost, după mine, interesantă, edificatoare şi, mai ales (eu ţin la aceste detalii), succintă şi dinamică. Au vorbit, foarte aplicat, despre poezia lui Ioan Es. Pop, poetul şi criticul Emilian Galaicu-Păun şi criticul Daniel Cristea-Enache, cel care a mai „descoperit”, cu această ocazie, o editură din Basarabia. Ne-am bucurat că şi volumul lansat continuă mica noastră diversiune intelectuală, contribuind la distrugerea hotarelor literare şi crearea spaţiului cultural comun. Amintesc că, în aceeaşi colecţie *Antologia unui autor*, au mai apărut Aureliu Busuioc, Emil Brumaru, Mircea Cărtărescu, Şerban Foarţă, Mircea Ivănescu, Vasile Romanciuc, Arcadie Suceveanu.

Ni s-a părut de bun-simţ (şi principial) să lansăm cartea la standul „ecumenic” al editurii noastre, şi nu la cel al Republicii Moldova, care, prin definiţie, afişa oarecum „diferenţele”. E de la sine înţeles că nu am făcut lansarea cu contribuţia Ministerului Culturii. Pentru mine, personal, facerea cărţii (o veritabilă *ars combinatorica*) a fost relevantă şi în sensul polemicii mele eterne cu scriitorii: am descoperit un poet şi mi-am făcut un prieten, pornind de la textele lui şi nu de la vreo eventuală biografie „impresionantă”, biografie faţă de care încerc să fiu indiferent. În măsura în care nu textul literar este cel care îmi deschide această biografie sau necesitatea de a o cunoaşte.

Am mai participat la lansarea *Cărţii poeziei 2012*, ca unul dintre autorii selecţiei. De data aceasta, pe spaţiul standului comun, cu prezenţa elegantă a Ilenei Mălăncioiu. Am avut impresia că putea fi o lansare ceva mai scurtă. Pe acelaşi spaţiu şi-au lansat cărţile Emilian Galaicu-Păun şi Gheorghe Erizanu. Am fost alături de mai tinerii noştri colegi care s-au lansat la Tracus Arte. În general, în criză de timp, mai curând am fost solidar cu colegii, decât să mă delectez, ca alte dăţi, ascultându-l pe Andrei Pleşu sau pe Dan C. Mihăilescu, de exemplu.

- Care a fost cartea pe care ai râvnit-o cel mai mult la acest Târg?

- Am mers cu gândul să-mi procur cartea lui Andrei Pleşu *Parabolele lui Iisus*. *Adevărul ca poveste*, despre care ştiam deja multe lucruri. Dar nu am cumpărat numai această carte, ci şi altele pe care le-am râvnit, vorba ta, într-un fel sau altul: romanul lui Lucian Dan Teodorovici, (încă) un roman al lui Andrei Makine, intrigantul volum al lui Matei Vişniec *Cabaretul cuvintelor*. *Exerciţii de muzicalitate pură pentru actorii debutanţi*, apoi cărţi la temele mele „de cercetare”: hermeneutică, impostura ca fenomen etc. M-am ales cu noul volum de versuri al lui Emilian Galaicu-Păun. Dar parcă nu m-ai întrebat de toate cărţile care m-au sedus...

Lucia Ţurcanu

- Editura ARC a avut câteva noutăţi de marcă la Gaudeamus – o antologie de poeme de Emilian Galaicu-Păun, o carte de publicistică de Gheorghe Erizanu, *Cartea Poeziei 2012*... **Care dintre aceste lansări a suscitat un interes mai mare şi cum au fost vânzările?**

- La ediţia de anul acesta a Târgului Internaţional GA-

→

Arcadie Suceveanu, Ileana Mălăncioiu, Mircea V. Ciobanu şi Iurie Bârsa

Ioan Es. Pop. NICĂIERI.RO
(Colecţia „Antologia unui autor”)
Ştiinţa, 2012, 132 p.

„Mai degrabă „cealaltă” decât „asta”, lumea lui Ioan Es. Pop se constituie pe măsură ce se degradează (cum ar veni: „la început a fost sfârşitul”), poate tocmai de aceea (de)scrierea este, la autorul *Ieudul*-ui *fără ieşire*, un procedeu asemănător vivisecţiei („vâr vârful creionului sub piele până unde/ dau sub ea de mine”), dacă nu chiar autopsiei („de trei zile zaci acolo fără suflare”), poetul fiind atât în pielea pacientului, cât şi în a „eroicului doctor Hallidonhill” (atenţie la motivul dedublării, omniprezent în creaţia sa). Orice ar atinge „cu degete puternice” (în altă parte, „cu degetul acesta care creşte nemilos împotrivămi”), acest Toma Necredinciosul introvertit se transformă în rană deschisă, pur(ulent)ă, tot poetul fiind cel care, crezând – dar în felul său, apropiat oarecum de modelul invocat adeseori în *Jurnalul fericirii*: „Cred, Doamne, ajută necredinţei mele!...” –, o tămăduieşte prin descântec, totodată veghind cu străşnicie să nu i se cicatrizeze prea devreme, ca să nu zic niciodată.” *(Em. Galaicu-Păun)*

UDEAMUS – Carte de învăţătură, am fost mai activi decât altă dată şi am ţinut să promovăm câteva titluri noi care, credem, ar putea să atragă atenţia cititorului interesat de literatura română contemporană din Basarabia: *Cartea poeziei 2012*, *a-z.best* de Emilian Galaicu-Păun şi *Miercuri când era joi* de Gheorghe Erizanu. Republica Moldova fiind Invitatul de Onoare al Târgului, am avut posibilitatea să ne facem mai vizibili, dar s-a constatat, cu regret, că de fapt lansările Editurii ARC, dar şi ale Editurilor Cartier şi Ştiinţa au complinit oarecum programul Ministerului Culturii şi Ambasadei Republicii Moldova în România, program care, vorba vine, lipsea cu desăvârşire. Prin urmare, şi de această dată, ne-am consolidat imaginea doar pe cont propriu.

Revenind la cărţile lansate, acestea au fost prezentate cu multă deschidere de către scriitori precum Ileana Mălăncioiu, Ion Bogdan Lefter, Alexandru Vlad, Vasile Ernu, Cosmin Perţa. Nu aş putea să fac un top al vânzărilor şi ar fi deplasat să vorbesc de bestselleruri (eroii Târgului au fost alte titluri, de la case mai mari), or cele trei volume lansate au fost cumpărate, în general, la pachet. A contat, de fapt, prezenţa publicului (destul de numeros de altfel) şi mediatizarea, care sperăm să aibă impact.

- Care a fost cartea pe care ai râvnit-o cel mai mult la acest Târg?

- Nu a fost o carte, ci o listă de cărţi. Nu neapărat noutăţi. Au fost titluri care mi-ar umple unele goluri de lectură (*Curcubeul gravitaţiei* de Thomas Pynchon, bunăoară, sau *Rime despre viaţă şi moarte* de Amos Oz, dar şi *Abatorul cinci* al lui Kurt Vonnegut, pe care nu l-am găsit, din păcate). Au fost şi cărţi pe care, trebuie să recunosc, am vrut să le citesc pentru că mi-au zis alţii că sunt bune, şi au luat şi premii (*Ploile amare* de Alexandru Vlad). În lista achiziţiilor sunt şi câteva noutăţi, firește, lansate la Gaudeamus – *Ce mi se întâmplă: jurnal pieziş* de Dan C. Mihăilescu şi *Ce rămâne. William Faulkner şi misterele ţinutului Yoknapatawpha* de Mircea Mihăieş.

Impresia generală pe care mi-a lăsat-o însă Târgul a fost de comercializare vădită a produsului editorial. Standurile mi-au părut invadate de tot felul de ghiduri sau îndrumare, confesiuni, biografii de succes – indiciu clar al crizei în care a intrat de ceva timp piaţa cărţii.

Emilian Galaicu-Păun

- Ai fost protagonist la Gaudeamus 2012 – ţi-ai lansat o frumoasă antologie de poeme, a-z.best**, apărută la Editura ARC, şi ai participat la mai multe lansări la standurile editurilor din Moldova. Cât de interesat s-a arătat publicul bucureştean de oferta editorilor noştri? Şi-a onorat Republica Moldova aşa cum se cuvine statutul de ţară-invitată la acest Târg?**

- Este adevărat, m-am „protagonisit” la Gaudeamus 2012 atât ca poet (o dată în plus, mulţam Editurii ARC pentru eleganta antologie de autor, *a-z.best*, scoasă în condiţii deosebite!), cât şi ca editor (am moderat lansarea studiului doct al lui Nicolas Trifon, *Românii. Pretutindeni, nicăieri,* Cartier, 2012), fără a uita de cetitorul profesionist ce sunt (am prezentat volumul antologic al lui Ioan Es. Pop, *nicăieri.ro*, Ştiinţa, 2012). În tustrele cazuri, am avut parte de un public numeros, atras de calitatea invitaţilor (nu-i puţin lucru să vorbească la lansare Ileana Mălăncioiu, Ion Bogdan Lefter, Alexandru Vlad, Andrei Pippidi, Daniel Cristea Enache ş.a.), dar şi – sper – de valoarea autorilor noştri (şi când zic „noştri”, trebuie să precizez că aceştia vin din orizonturi diferite, unul – Nicolas Trifon – de la Paris, altul – Ioan Es. Pop – din Maramureş, la care se adaugă doi autori Cartier – Gheorghe Erizanu şi subsemnatul – acum publicaţi la ARC). Faptul că, printre spectatori, s-au numărat personalităţi importante ca traducătorii Laure Hinckel, Gerhardt Csejka, romancierul Alexandru Ecovoiu ş.a. mă face să cred în puterea de atracţie a literelor noastre. Din acest p.d.v., Basarabia şi-a onorat din plin statutul de *literatură* invitată, nu şi de... *ţară* invitată. Căci statul nu şi-a bătut deloc capul cum să transforme această formidabilă oportunitate într-o rampă de (re)lansare a autorilor moldoveni pe piaţa românească de carte, din contră – a „înjghebat” un stand puţin atractiv, nu s-a îngrijit să invite jurnaliştii acreditaţi la târg, nu a prevăzut exemplare de protocol pentru eventualii editori străini (ştiu ce vorbesc – am asistat la o scenă incredibilă: traducătoarea Laure Hinckel, care face parte din comitetul organizatoric al Târgului de Carte de la Paris, din martie 2013 – târg la care literatura română este chiar Invitata de Onoare –, a trebuit să-şi cumpere o carte pe care vrea s-o transpună în franceză!), nu a asigurat o vizibilitate (dar şi audibilitate – de ce nu pe fundal muzical de *Trigon* sau *Zdob şi Zdub*?!...) a prezenţei noastre la Gaudeamus, nici măcar un recital poetic nu a fost în stare să programeze din timp (şi nu unul *ad-hoc*, cum s-a întâmplat pe ultima sută de metri). Bref, un fiasco organizatoric, de care se face responsabil Ministerul Culturii – şi dacă anume acesta era, de fapt, efectul scontat (că tot zice Marian Lupu de ceva vreme că, vezi Doamne, s-a „răzgândit” şi deci nu mai vorbim româna, ci moldovenească)?!...

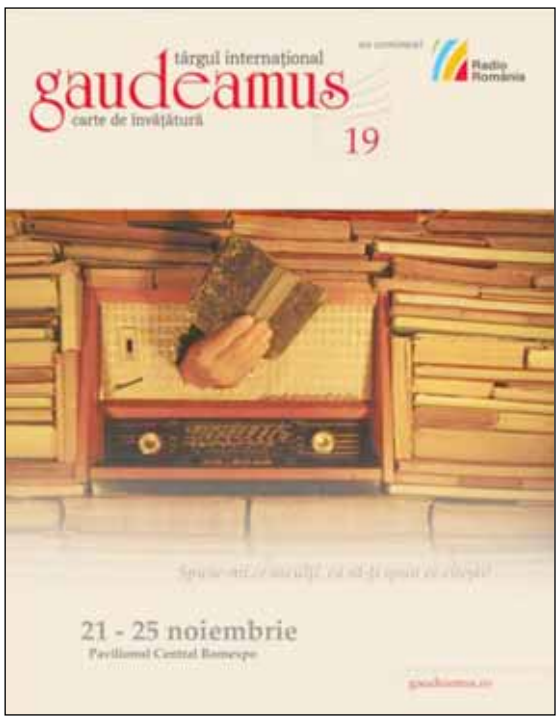

- Care a fost cartea pe care ai râvnit-o cel mai mult la acest Târg?

- Nu doar că am râvnit-o, dar m-am şi dus ţintă la standul Editurii Art să mi-o cumpăr – e vorba de romanul fără *e*-uri al lui Georges Perec, *Dispariţia*, în traducerea lui Şerban Foarţă. (Cetisem romanul lui Georges Perec în original, şi muream de curiozitate – profesională, ca tălmaci de franceză ce mă aflu! – să-l descopăr şi pre limba noastră; jos cu pălăria, versiunea semnată de inegalabilul Şerban Foarţă!)

Gheorghe Erizanu

- Ai participat la Gaudeamus în dublă ipostază: de editor (director Cartier) şi de autor (volumul de publicistică *Miercuri când era joi*, **ARC, 2012). În care dintre aceste roluri te-ai simţit mai confortabil?**

- Departe de mine confortul. Ca editor sunt pe o piaţă de carte care este într-o situaţie dramatică. Prezenţa la târg confirmă sau infirmă nişte tendinţe. Numărul de titluri noi a scăzut foarte tare. Editorii încearcă să supravieţuiască acestor vremuri mai degrabă prin reeditări ale titlurilor care au avut altă dată succes la public, prin autori cu priză la public, prin tăieri dramatice de personal, prin mărirea volumului de lucru pentru angajaţi, prin scăderea salariului, prin micşorarea tirajelor, prin amânarea proiectelor editoriale consistente.

Edituri mari pe timpuri şi-au micşorat acum spaţiul de expunere şi s-au pierdut pe inelarele de la etaj, urcându-se tot mai sus în spaţiul Târgului şi coborând tot mai jos la nivelul prezenţei cu titluri noi, cu volume tot mai subţirele ca mesaj.

Suntem într-o repoziţionare şi reaşezare a pieţei editoriale româneşti. Care durează deja de vreo trei-patru ani.

Pe de altă parte, actualul Gaudeamus a avut cel mai mare număr de vizitatori: peste o sută de mii. Vânzările Cartier la târg au crescut cu 38 % comparativ cu anul trecut. Sper că am ieşit din groapa cu lei a crizei.

Am avut o lansare excelentă a volumului *Românii: pretutindeni, nicăieri,* în prezenţa autorului, Nicolas Trifon, care a venit de la Paris, flancat de istoricul Andrei Pippidi şi matematicianul Alexandru Gica.

Anul acesta Editura Cartier a obţinut Premiul de Excelenţă. Este un premiu acordat unei singure edituri de juriul Târgului. La ultimele ediţii s-au învrednicit de acest premiu Editura Vinea în 2011, Editura Polirom în 2010, Editura Art în 2009, Editura Paralela 45 în 2008, Grupul Editorial Corint în 2007, Curtea Veche în 2006. E o onoare pentru Cartier să fie printre aceste instituţii.

Ca autor îi pot confirma editorului Eugen Lungu că experimentul cu Gheorghe Erizanu, „cobai”, a reuşit. Textele de pe blog au trecut cu bine din lumea virtuală şi din galaxia internauţilor în lumea cărţilor. Pertinent şi adevărat discursul lui Ion Bogdan Lefter de la lansarea cărţii. Măgulitor pentru autor şi proaspete cuvintele lui Vasile Ernu. De la aceeaşi lansare.

Până la urmă, neaşteptat pentru mine, a fost onorabilă şi prezenţa Republicii Moldova la Târg, ca ţară invitată. A fost un efort stresant, dar o experienţă utilă pentru Ministerul Culturii.

- Care a fost cartea pe care ai râvnit-o cel mai

→

Diana Iepure

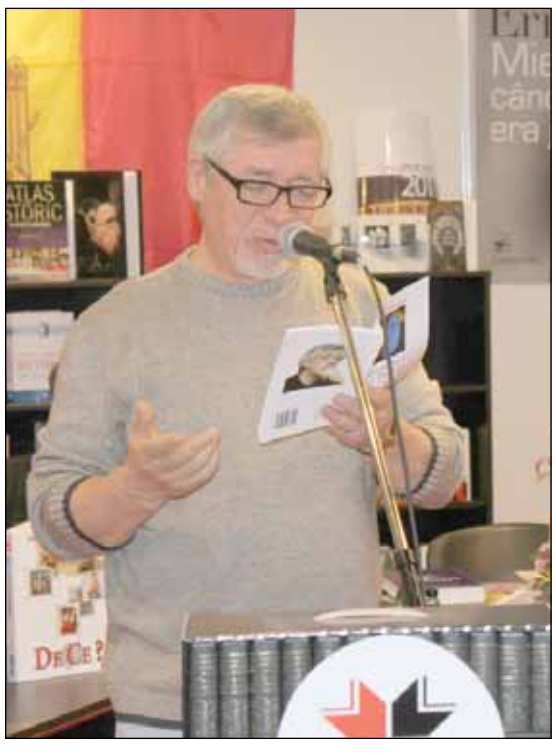
Leo Butnaru

Emilian Galaicu-Păun, *a-z.best*. Editura ARC, Chişinău, 2012

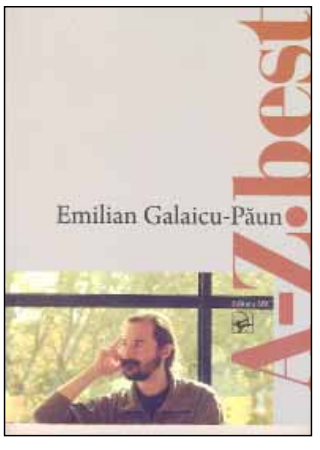

O trestie în vîrful căreia e înfipt un cap de Christ romantic: acesta e Emilian Galaicu-Păun pe stradă. Dar nici trestia, nici chipul christic, îmbinate într-o hieratică dezinvoltă, nu rămîn o strictă emblemă civilă, pur stradală. Din contră, ele participă profund la poezie, atît la structura tematică a acesteia, cît şi la dialectica şi freatica viziunii. Pe primul nivel, corporalitatea e explorată în metodă simbolică, în vreme ce sacralitatea e consacrată în metodă realistă; pe al doilea, ele se contopesc într-o scriitură corporală a iluminărilor sau într-o scriitură iluminată a senzaţiilor. Iar cele două scrieri se împletesc, la rîndul lor, pînă la indistincţie, într-un fel de stihialitate dezlănţuită a imaginarului, descărcat în ample tensiuni expresioniste în care revelaţia are concreteţea imediată a spasmului, iar spasmul are gramatica diafană – şi atroce totodată – a misterului. Iese astfel o poezie de înalt voltaj şi de ample convulsii – sau cutremure – atît ale fiinţei, cît şi ale limbajului; o poezie parcă abia scăpată din teroarea viziunii şi care răsfrînge în pagină o panică vag controlată a propriei furori imaginative. *(Al. Cistelecan)*

mult la acest Târg?

- E bine că în fiecare an în ultima săptămână a lui noiembrie există Gaudeamus. Astfel hedonistul Andrei Pleşu e forţat să scrie câte o carte. A mai sărit nişte cărţi peste nişte ani. Dar anul acesta a venit cu *Parabolele lui Iisus*.

Am căutat romanul *Ploile amare* de Alexandru Vlad, unul dintre cei mai importanţi prozatori români ai momentului. Ca să fiu convins că e adevărat.

Leo Butnaru

- Ţi-ai lansat la Gaudeamus volumul de poezie *În ambuteiaj & Partiţiuni Nabokov***, prezentat în termeni elogioşi în *Evenimentul zilei* de criticul Alex Ştefănescu. Poţi să spui că ai avut parte de un eveniment aşa cum ţi-ai dorit, într-un loc de mare concentrare pe metru pătrat a publicului şi a autorilor-vedetă?**

- Nu zic „din păcate”, ci doar constat: lansarea cărţii mi s-a întâmplat nu doar în mijloc de săptămână, ci şi până să vină seara, adică atunci când orice târg de carte, chiar cele faimoase, nu beneficiază de mare concentrare de public. Concomitent cu mine, la alte zeci de standuri/edituri, prieteni şi colegi sau autori necunoscuţi încă mie îşi prezentau cărţile, astfel că, frăţeşte, „am împărţit” între noi audienţa „Gaudeamus”-ului. Eu însă mi-am dublat lansarea, să zic aşa, prezentând şi volumul de poeme tradus de mine al avangardistei de acum 100 de ani Nina Habias *Noi nu vom îmbătrâni împreună*, apărut la Editura Charmides. Una cu alta, a făcut să nu mă pomenesc fără un... zid de ascultători în faţă, împreună cu care însă am regretat că, de la Chişinău, nu au venit mai multe exemplare din *În ambuteiaj & Partiţiuni Nabokov*. (Deficienţă organizatorică...) În schimb, cu alţi colegi (Arcadie Suceveanu, Vladimir Beşleagă, Emilian Galaicu-Păun, Lucreţia Bârlădeanu, Diana Iepure ş. a.) am intrat în plin dialog cu mai mulţi cititori-auditori la recitalul de poezie pe care l-am susţinut la „Gaudeamus”. Apoi eu am beneficiat şi de o altă lansare la Charmides, unde am avut de chezaş/susţinători câţiva autori serioşi, aproape... vedete. La alte standuri se mai aflau cărţi de-ale mele, *Manifestele avangardei ruse*, publicate anul acesta, volumul de poeme *Jefuindu-l pe Picasso* şi cel de nuvele *Îngerii şi râsu-plânsu*, editate anul trecut, care de asemenea mi-au prilejuit întâlniri de bun augur.

- Care a fost cartea pe care ai râvnit-o cel mai mult la acest Târg?

- Am avut surpriza să aflu de la prietenul Ioan Es. Pop că am fost inclus în antologia de poezie română modernă *Testament*, ediţie bilingvă apărută anul acesta la Minerva. În sfârşit, „am pus mâna” pe Antologia *Cele mai frumoase poeme din 2011*, ctitorită de Claudiu Komartin şi Radu Vancu (Editura Tracus Arte, 2012), care au găsit de cuviinţă să insereze în ea şi texte din *Jefuindu-l pe Picasso* (Editura Vinea, 2011).

Am ţinut să (a)duc în biblioteca personală din Chişinău *Opera poetică* a lui Fernando Pessoa, tradusă din portugheză de Dinu Flămând, cu care am fost printre nominalizaţii la Premiul USR şi pentru care, în finalul deciziei juriului, l-am felicitat. (Eu am concurat cu antologia *Dramaturgia avangardei ruse*.) M-am gândit să aduc la Biblioteca Naţională a Moldovei trei antologii importante, apărute spre finele anului trecut – *Noua poezie nouă*, coordonată de Dumitru Chioaru; *Dirijabile de hârtie* (poezie) şi *Puncte de reper* (proză), elaborate de colegii de la revista „Vatra” din selecţii de texte publicate pe parcursul a... 40 de ani! În toate sunt incluşi şi scriitori de valoare din stânga Prutului.

Igor Ursenco

Cultura basarabeană captivă

În ultima vreme, într-un Chişinău inactiv din punct de vedere socio-economic e la modă să se vorbească despre „statul basarabean captiv”, şi asta le ocupă tot timpul cetăţenilor derutaţi.

Istoria va confirma sau, dimpotrivă, va infirma plauzibilitatea acestei ipoteze, în schimb cultura basarabeană cu siguranţă a devenit prizoniera deplină a incompetenţei

Ion Bogdan Lefter, Lucia Ciocan, Emilian Galaicu-Păun, Alexandru Vlad

manageriale actuale de la vîrful Ministerului Culturii. Rîndurile de mai jos sunt doar nişte reflecţii la un fiasco anunţat al participării Republicii Moldova în calitatea sa de invitat de onoare al Tîrgului Gaudeamus 2012 (Bucureşti).

Ceea ce mă îndreptăţeşte să vin cu acuzaţii e calitatea mea de membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, care încearcă să contribuie la diseminarea şi consolidarea literaturii basarabene peste hotarele ei, aşa cum ar trebui să o facă instituţiile oficiale care au stipulat acest lucru în fişa lor de post. Sper că şi cele două antologii internaţionale cu participarea autorilor basarabeni (*Alertă de grad zero în proza scurtă românească actuală*, Editura Herg Benet Publishers, Bucureşti, 2011, şi *Clauza poeziei celei mai favorizate în lirica maramureşeană şi basarabeană contemporană*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2009) sau cărţile de eseuri semiosofice care iau în vizor inclusiv scriitori de peste Prut (*EgoBesTiaR*, Editura Herg Benet Publishers, Bucureşti, 2011, şi *Teo-e-retikon*, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2009) sunt o carte de vizită justificatoare în acest sens.

Evident că nu putea să nu mă scandalizeze profund faptul că – pe parcursul celor 5 zile puse la dispoziţie de organizatorii Tîrgului Gaudeamus – reprezentanţii oficiali ai Chişinăului (Ministerul Culturii şi Ambasada Republicii Moldova la Bucureşti) au alocat doar (sic!) 20 de minute „lecturilor publice/celor mai citite cărţi în spaţiul basarabean” şi „întîlnirilor cu personalităţi din R. Moldova”! Am citat din Comunicatul oficial al organizatorilor, care şi-au propus să atragă atenţia asupra unui fenomen atît de complex ... mai puţin decît ar dura un galop mongolez. Pe http://bit.ly/TmTUEo

Avînd la dispoziţie un an întreg, cele două entităţi din paranteze au dus în derizoriu pînă şi o efigie cunoscută deja în spaţiul ex-sovietic. Or, simbolismul heraldic din Moldova, dublat de cuplul băşcălioşilor naţionali Păcală şi Tîndală, nu mai poate pretinde a fi buzduganul basarabean, aruncat de data aceasta spre vest. Ceea ce doresc să reliefez este că o mentalitate perimată perpetuează la nesfîrşit captivitatea peisajului cultural de peste Prut.

Iată cîteva observaţii, în opinia mea, necesare ca şansa istorică a Moldovei să nu fi fost ratată în stilul naţional specific, iar publicul din România să nu rămînă în continuare neconvins de valorile culturale basarabene.

În primul rînd, mă întreb de ce nu au fost invitaţi seniorii care, deocamdată, au de spus un cuvînt greu în peisajul literar basarabean? La o asemenea manifestaţie importantă nu avea dreptul să lipsească Spiridon Vangheli (anul viitor va fi simbolul cultural al Republicii Moldova!) care, alături de autorii lui Neştiilă sau Pinocchio (Buratino), l-a impus pe Guguţă în patrimoniul universal al literaturii pentru copii. De ce pe lista invitaţilor oficiali nu i-a fost rezervat un loc Maestrului Vladimir Beşleagă, cel care în condiţiile unui regim politic sever nu a cedat ideologiei oficiale?

Într-un mod similar au fost total ignoraţi şi începătorii într-ale literaturii. Am citit zilele acestea mesajul dramatic, postat pe o cunoscută reţea de socializare, prin care un tînăr autor basarabean încerca să îşi promoveze, pe cont propriu, lansarea titlurilor în cadrul evenimentului respectiv de la Bucureşti (la care nu a mai putut ajunge din cauza neperfectării vizei). E o întîmplare cu totul fericită că a reuşit să ajungă la Gaudeamus, dar pe cont propriu, tînărul critic literar basarabean Aliona Grati (la opera căreia un formator român de opinie cum este Al Cistelecan face referinţă firească în articolele sale de impact cultural)!

Ajunşi la capitolul critică literară *made in Basarabia*, menţionez că Mihail Dolgan, de exemplu, chiar a contribuit realmente la structurarea ei, spre deosebire de unii geambaşi umflaţi peste noapte în tunica academică fără a trece filtrul catedrelor universitare. Dar mă întreb şi mai vehement de ce au lipsit din delegaţia oficială criticii şi teoreticienii Anatol Gavrilov, Andrei Ţurcanu sau Alexandru Burlacu, printre puţinii cercetători care au stat la baza revalorificării literaturii moldoveneşti în totalitarism? Vorbesc în cunoştinţă de cauză, avînd în vedere că am participat şi eu la conturarea acestui Proiect în anii ’90, pe atunci tînăr laborant la Institutul de Istorie şi Teorie Literară din cadrul Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

Nu era rău să fie provocat la un dialog şi profesorul Sergiu Pavlicenco, printre puţinii care au importat, fără viză de ignoranţă, teoriile occidentale recente în cîmpul cultural al Republicii Moldova. De unde toate acestea, cînd nici măcar relativa întindere geografică a republicii nu a fost compensată într-un fel sau altul? Cum explică

→

Gheorghe Erizanu,
***Miercuri când era joi*,** Editura Arc, Chişinău, 2012

Lapidare, abrupte, punctându-şi sau rezumându-şi la modul eliptic mesajele, textele lui Gheorghe Erizanu par nişte telegrame adresate *urbi et orbi*. Telegrame-avertizări – fiţi atenţi la ce se întâmplă, că ne ducem pe copcă! Sau telegrame-demascări – aţi văzut ce fac pramatiile? Sau care constată, abătut, o ecuaţie/dilemă cu trei termeni şi fără nicio soluţie.

În consecinţă, asistăm, pare-se, la o premieră a unei specii încă necatalogate teoretic, specie generată de noua eră tehnică, de spaţiul virtual al blogului. Acesta exclude prin excelenţă mult-spusul şi flecăreala abundentă. Incontinenţa verbală e penalizată instantaneu prin ne-vizitarea respectivului blog de către cititori. De aici, laconismul, segmentarea, stilul telegrafic, adaptarea tehnicii descriptive la rigurosul principiu *multum in parvo*.

Să numim cumva aceste texte *blogograme?* Nu ştiu. Las problema în grija *erizanologilor* de mâine... (Eugen Lungu)

Mihaela Perciun,
***Băltoaca*.**
Editura Tracus Arte, Bucureşti, 2012

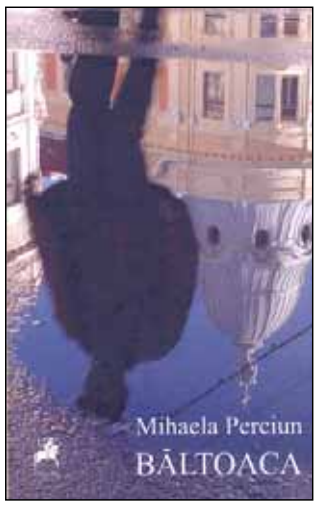

„Proza cotidianului pe care o face Mihaela Perciun e un soi de disoluţie în trepte, dacă e să-l parafrazăm pe teoreticianul Lotman. Dincolo de radiografia percutantă a unor eşecuri personale se întrezăreşte nu doar dezagregarea familiei, ci şi deriva implacabilă a unei societăţi golite de valori şi de sensuri adânci. Ironia autoarei contribuie din plin la configurarea acestui univers dezolant: înainte de a fi triste şi dramatice, neîmplinirile personale sunt de multe ori ilare şi penibile. Indiscutabil, Mihaela Perciun este o prozatoare interesantă şi talentată”. (Iulian Ciocan)

Vasile Iftime

Şotron

Tu ai plecat să vezi lumea:
până la Sofia – 26 de ore.
Eu am plecat să vizitez inima pietrei:
până în inima pietrei – 26 de ore.
În urma noastră, două umbre
se reped să închidă uşa,
să tragă obloanele peste ferestre,
să ardă fotografii.
De zid, cineva izbeşte o oală de lut,
oala se face ţăndări.
În semafor, trenul tău are verde;
în semafor, trenul meu are un păianjen –
ar fi culmea să rămân înfăşurat într-o pânză.
E noapte,
în ochii tăi o pasăre adună cuib;
e noapte,
în sângele meu o pasăre aşterne patul.
Trenul tău aleargă prin stepă;
trenul meu, precum o bormaşină,
sfredeleşte în stâncă.

Iată-ne ajunşi la destinaţie.
În inima lumii,
Estul pietrei.

Eu despre el, el despre mine

Scriu un poem despre mine cu vârful limbii direct
pe sticlă.
Este noapte, este aprilie şi afară plouă cu păsări moarte.
Geamul transpiră instantaneu în urma cuvintelor.
Sub abur, ca sub zăpadă, nicio urmă.
Noaptea, blocurile dorm înghesuite unele în altele,
Dimineaţa, cresc precum o armonică desfăcută.
La fiecare etaj, sub tencuială, bat inimi.
Eu scriu un poem la persoana a III-a despre mine
şi despre oraşul care mă scuipă precum o frunză toamna.
Afară, flori de cireş până-n prag.

El scrie un poem despre el în oglindă.
Cuţitul care a dezosat timpul,
care a scobit creierul din găoace abia mai lasă semne.
El şi-a ascuns degetele sub fermoare la un loc
cu bricheta, cheile
şi alte chestii de umplut buzunarele.
Ultima dată a mângâiat cu palmele străbunicului,
ea s-a simţit stingheră ca o carabină rusească
în mâna vânătorului de capre.
Sărutul lui, întotdeauna cu buzele mamei,
cărnoase, pline de sânge –
o piersică verde direct în fereastră.
Acum, priveşte ploaia prin ochii copilului înecat
în cristelniţă.

El scrie un poem despre un poet ieftin
ce poartă tricouri atipice şi plânge când se bucură,
despre un poet cu pielea făcută ciur de razele lunii.
Ea se lipeşte petic lângă petic peste fiecare gaură,
ca pe o cămaşă roasă de molii.
El scrie un poem despre un poet orb ce nu este dacă
nu se vede,
iar când se întâmplă, din greşeală, să se întâlnească,
abia se recunoaşte după scris.
El încă mai scrie despre un poet mut ce se repetă
în câteva semne
ştiute pe de rost la persoana I.

Eu scriu despre el
ca despre mort,
numai de bine.

(Marea) publicitate sau despre cum te poţi trezi bogat peste noapte

Cumpăr cameră de hotel,
cartier Păcurari, Moldotur, etajul 1, vedere spre iarnă.
Atenţie! A nu se schimba cearşafurile folosite
pe 3 martie 2012,
a nu se usca prosoapele,
a nu se deschide fereastra!
Revin.
Acum am ceva treabă:
mai vreau să cumpăr nişte tacâmuri
(Rustic-restaurant, Copou, Sărăriei, 17)
şi un şervеţel –
dau pe el cât nu face.
(Vorbesc în clişee.)
Cât nu face un şervеţel cu ceva urme de cartofi pai,
piept pui dezosat, salată asortată?
Ceapa a rămas neatinsă
(posibil, o să ne mai sărutăm de câteva ori).
În parc, Grigore Vieru stă la umbra teiului.
Pe alee,
mai este zăpadă –
vreau să cumpăr şi nişte urme,
la noapte le voi pune sub pernă şi o să-ţi aud paşii.
În faţa unei bănci bolnave de lombosciatică,
te-am ridicat în braţe,
a fost un fel de a face dragoste deasupra pământului.

VREAU SĂ CUMPĂR CELE MAI ADÂNCI URME.

P.S. Caut ambalaj ciocolată rusească,
culoare albastră,
aruncat neglijent pe o alee deasupra râpei galbene.
Găsitorului ofer recompensă.

Sâmbăta morţilor

Candela
curge lumină prin toate ungherele.
Icoana,
împodobită cu prosop negru, plânge.
Fântâna
scoate agheasmă pentru stropit stâlpii.
Pe gard,
mama aşază un ţol de cordele.
În sertar,
trei monede legate într-un colţ de batistă.
Bunicul, după cum îl ştiu,
cred că a sărit o vamă.
Bunică, ca o sfântă,
a urcat la cer în genunchi.
Fratele meu şi-a cumpărat locul
cu nişte vaucere furate de la fraţii lui.
Tata, precum Iov,
a pătimit pentru trei vieţi la un loc.
Copilul ce l-am botezat fără să-l nasc
aruncă cu pietre.
Candela
curge lumină peste pervazul ferestrelor.
Lumina,
printre frunze, urcă spre cimitir.
Mama întinde pe gard,
la soare,
morţii de sâmbătă.
Priveşte, iubito!
Ultimele două rânduri sunt scrise
cu o cămaşă
putredă
de nuntă.

■

→

faptul funcţionarii de la Chişinău că Moldova culturală nu a fost reprezentată şi de regiunile ei mai depărtate, de exemplu, influentul grup artistic de la Bălţi? De sudul ţării, un ferment româno-basarabean omniprezent încă în perioada sovietică, nici nu vreau să vorbesc!

Mai mult. Dacă doamna Olga Bîrlad – persoana responsabilă de gestionarea acestui eveniment cultural major – tot a decis să comunice cu cei de la Tîrgul Gaudeamus (Bucureşti) prin poşta electronică găzduită pe domeniul yandex.ru, de ce nu a respectat şi profilul polietnic al ţării? De ce nu au fost prezenţi traducătorii şi scriitorii alofoni, ca să nu îi invoc decît pe ruşii Oleg Panfil şi Miroslava Metleaeva sau bulgarul Gheorghe Barbarov, care au contribuit la schimburile culturale internaţionale ale Republicii Moldova?

În acest context, mă gîndesc că suita guvernamentală de la Chişinău tocmai a ratat, poate, Kaïrosul suprem de solidaritate şi cu Transnistria: şi anume de a le facilita o primă viză în România reprezentanţilor culturii moldoveneşti de peste Nistru.

În fine, le mai imput oficialilor moldoveni (care îşi vor deconta senin din bani publici cheltuielile legate de Tîrgul Gaudeamus 2012) şi faptul că nu şi-au dat osteneala să spargă gheaţa în cazul – deja antologic – Paul Goma: sunt sigur că puteau împărţi pe din două cheltuielile cu Guvernul român pentru a-l aduce, în cele din urmă, la Bucureşti pe exilatul literelor basarabene.

Referitor la aspectele legate de reprezentarea Republicii Moldova la Bucureşti, am avut grijă ca sus-numiţii culturnici să le afle în timp util, chit că viceministrul Gheorghe Postică are afişate pe site-ul oficial al ministerului de resort tocmai trei adrese electronice, la care nicicum nu catadicseşte să răspundă. Metoda indirectă mă face să cred că m-am făcut auzit totuşi: sugestia mea de a modifica, fie şi în al doisprezecelea ceas, Programul superficial al evenimentelor a fost tratată cu o strategie demnă de ditamai Bagration & Kutuzov. Probabil pentru a-mi fi „cumpărată” indulgenţa, am fost inclus rapid şi pe nevăzute în Programul evenimentelor pentru joi, 22 noiembrie – http://bit.ly/UYsZjX – cu două dintre titlurile pomenite mai sus şi care au fost deja lansate la

Chişinău şi în marile oraşe din România, cu entuziasmul şi pe cheltuiala mea personale. După cum se vede, am avut parte şi de un bonus: nivelul 0.00 de la Romexpo. Aspectul comic e că cele două cărţi figurează sub indicele unei singure antologii. În plus, mi-au schimonosit numele cu două litere. Partea proastă e că am aflat vestea absolut întîmplător şi mult prea tîrziu ca să mă catapultez la eveniment.

Dar cea mai gravă eroare, în opinia mea, a fost menţinerea barierelor comunicaţionale Bucureşti-Chişinău. Şi Ovidiu Şimonca este de acord că „dialogul cultural România-Republica Moldova a fost firav, ca să nu spun inexistent. Scriitorii din Republica Moldova erau, şi ei, „pe acolo”! Vezi schimbul de comentarii pe: http://bit.ly/UKOoyD

Într-un cuvînt, actuala garnitură de la Ministerul moldav al Culturii e cu totul şi cu totul depăşită de evenimente. Despre unele aspecte s-a vorbit pe larg în mass-media (http://bit.ly/Tj5ArL), ministrul Boris Focşa menţinîndu-se în topul candidaţilor-cu-moţoc – http://bit.ly/QpBky8 şi http://bit.ly/VdlzwY.

Pe cînd demisia de onoare, domnule Ministru neactual al Culturii?

Imaginile fotografice de la Gaudeamus 2012 ne-au fost oferite de Diana Iepure.

■

Leo Butnaru – Aureliu Busuioc: un dialog cu finalul amânat...

După dispariţia lui Aureliu Busuioc încep să fie recuperate, redescoperite pagini de literatură, nepublicate, care îi aparţin şi texte despre sau având-u-l protagonist pe regretatul scriitor. Toate degajă o impresie tulburătoare, reuşind cumva să-i prelungească existenţa, să-i aducă vocea inconfundabilă în mijlocul confraţilor şi cititorilor săi. O asemenea mărturie ne-a propus Leo Butnaru.

Cu Aureliu Busuioc am dialogat în câteva rânduri, conversaţiile noastre apărând în presă, dar şi în cărţile subsemnatului „Răspuns şi răspundere” (1989), „Spunerea de sine” (1994), „Prezenţa celuilalt” (1997). În primăvara anului 2007 am convenit să dialogăm via mail, aici prezentând o variantă de revistă a textului.

Aşadar, pe 27 mai primesc prin poşta electronică provocarea colegului:

Aureliu Busuioc: Dragă Leo, sunt călare pe un aparat gânditor, vorbeşte cu el. E mai deştept decât stăpânul, aşa că fii atent! Numai inteligenţă! Al tău până la Ştefan cel Mare, 3, ap. 74 – A. Busuioc

Leo Butnaru: Ave, Aurelius! Înţeleg că transmisiunea (ai făcut o şcoală militară de transmisiuni, nu?) ar fi în ordine. Iar această probă de... computer (sinonimă, oarecum, cu cele de microfon, la începutul altor dialoguri ale noastre, din secolul... trecut!) ar putea sta motto la convorbirea pe care o punem la cale sau chiar parte integrantă – prolog – a acesteia. Pentru o mai eficace stilistică a discuţiei, propun să ne trimitem întrebările-răspunsurile ataşat, scriindu-le cu diacriticele necesare în fişiere, pentru a nu mai fi nevoie să revenim cu anti-plivitul, potrivind codiţe, căciuliţe literelor... ştirbite în varianta lor Internet. Aşadar, în această Duminică Mare, să fie într-un ceas bun!

Te-am cunoscut, domnule Aureliu Busuioc, acum 40 de ani, în 1967... Precum i-am cunoscut pe Nicolai Costenco, Bogdan Istru, George Meniuc, Petru Zadnipru, Gheorghe Vodă, Alexandru Cosmescu, Paul Mihnea, Vitalie Tulnic, Liviu Damian, Ion Vatamanu, Victor Teleucă. Cel puţin, te văzusem aievea, dacă nu ne strânserăm încă mâna. Câteva cuvinte, mai ştiu eu pe unde, s-ar fi putut să le fi schimbat... Se ţineau cenacluri literare, la Universitate, la ziarul *Tinerimea Moldovei,* la Biblioteca Naţională... Am fi avut ocazii să ne spunem ceva... Îţi studiam creaţia la Universitate... Însă, cu adevărat, aveam să ne revanşăm pe parcursul a 4 decenii, discutând, aprobând, contestând, persiflând, compătimind... – asta e, viaţa în toate nuanţele ei... Şi iată-l pe Aureliu Busuioc aproape de 80 de ani, dinamic în spirit, precum îl ştie lumea, dar oarecum mai potolit în propulsia fizică, să zic uşor eufemistic. Scrii roman după roman, părând mai fecund chiar decât în tinereţe... Cum s-ar spune, motricitatea spirituală *sui generis a scriitorului* ce pare a fi la ora de vârf a creaţiei... Dar şi suferinţa, rigiditatea impusă de destin... Sigur, gânduri, meditaţii... Ce ar fi, domnule Aureliu Busuioc, cu ceea ce se numeşte filosofia vieţii omului?... A propriei vieţi... (Persoana întâi a interlocutorului s-o luăm drept cea pluralistă a cititorilor)...

A. B.: Dragă Leo, cred că trebuie mai întâi să stabilim regulile jocului. Nu suntem, din fericire!, nici vedete, nici VIP-uri, ca să ne luăm interviuri, suntem doi literaţi care simt nevoia să mai stea de vorbă despre, să zicem, soarta cuvântului scris, eventual şi tipărit, în societatea aceasta nouă, în care ne bălăcim de aproape o cincime de secol.

Literaţi, scriitori! O categorie de indivizi care azi nu mai dispun de o nişă sigură în lumea ce încearcă a se orienta pe drumuri noi, nişte păsărele, fiecare pe rămurica lui întâmplătoare, cu brânza mioritică sau caşcavalul intelectual în cioc, dar fără solicitare de la sol... (Bineînţeles, dacă facem abstracţie de cei câţiva, care, asumându-şi calitatea de martiri sau bărbaţi ai neamului, au luat calea profitabilă de comis-voiajori ai propriei importanţe...)

E o lipsă catastrofală de interes pentru carte, iar cauzele acestui fenomen sunt multiple. Prima, aş zice eu, este întoarcerea bumerangului. Prea a minţit cartea timp de cincizeci de ani. Cine-a strigat aiurea o jumătate de veac „Lupul! Lupul!” în zadar aşteaptă să mai fie crezut când apare totuşi în prag nobila fiară! A doua cauză: când societatea devine pe neaşteptate una de consum, cine mai dă pe o carte banii cu care îţi poţi cumpăra chiloţeii sau maieul pentru care, într-un trecut încă memorabil, făceai zile întregi de coadă?! A treia: să răsfoim vrafurile de „cărţi” apărute la zeci de edituri pe spezele autorului sau ale unor sponsori la fel de docţi ca şi milogii veleitari. (Să nu le răsfoim? Bine.) Şi, în sfârşit, a patra, şi poate cea mai implicată – televiziunea. Şi aici nu mai comentez...

Eşti de un optimism feroce când pomeneşti de nişte explicaţii pe care, chipurile, le-ar aştepta cititorii. Care cititori? Acei care mai sunt – nu au nevoie de explicaţii. Cei pe care am dori să-i mai avem trebuie câştigaţi. Dar cum? Crezi tu, Leo, că răspunzând cinstit la întrebarea cum se face că la aproape optzeci de ani scriu roman după roman, şi anume: scriu aşa ca să-mi câştig bucata de pâine cu care iubita mea ţară a „uitat” să-mi asigure bătrâneţea, crezi tu că un asemenea răspuns banal ne-ar putea aduce cititori în plus?

Deci hai, ca în tinereţe, când ne-am cunoscut, să ne mai facem un pic de cap, făcând abstracţie de cititori.

Cam acestea cred eu că trebuie să fie regulile jocului... Încolo, cum tot ziceai ceva de „filosofia propriei vieţi”... Filosofăm?...

L. B.: Vom încerca, dat fiind că în timpurile noastre, precum constata Anton Dumitriu, filosofia e „o ţară a tuturor” (sau poate... a nimănui...)...

Chiar îţi poţi câştiga, din scris, bucata de pâine?... Poate doar... bucăţica, mai ştiu eu de ce mărime... Pe de altă parte, ştim prea bine, alţi scriitori de-ai noştri, inclusiv din arealul drept-prutean, nu mai câştigă nici barem fărâmitura, nu că bucăţica sau călcâiul, codrul (de pâine)... De facem au ba abstracţie de ei, oricum nu putem să nu ne întrebăm: şi totuşi, de ce mai scriu literatură atâtea şi atâtea sute, poate că mii de români, dacă 9 din 10 nu pot spera la bucata de pâine, dacă ştiu că nu li se cumpără cartea (de obicei – o dăruiesc!), dacă nu au cititor?... Să mai fi păstrat noţiunea de literatură o magie... nefirească, deja, astăzi? Să mai fi „conservat” ea un suflu din înaltele prospeţimi în uşor amestec cu alifiile cu care se îmbăiau muzele?... La ce speră ei, sutele, miile – la glorie, la un noroc imprevizibil, ce le-ar aduce venit, la un Nobel?...

A. B.: Vom încerca să pătrundem în această „ţară a tuturor” fără să atingem politicul...

L. B.: Dar, vai! El pe noi nu ne iartă, ne atinge serios...

A. B.: Înţeleg că e greu, e cum ai încerca să traversezi o groapă cu deşeuri radioactive fără să te laşi contaminat... În cazul de faţă, odată numind păstorul legislativului, divulgi şi calitatea de ovine a celor păstoriţi. Nu ţi se pare că e periculos?

L. B.: Păi, am zis să nu atingem politicul...

A. B.: În acest caz, poate ne limităm la definiţia figurativă a filosofiei, şi anume: atitudine înţeleaptă faţă de viaţă. Mi se pare un „ce” înţelept. Cum n-ai face-o, cum n-ai drege-o, cum n-ai evita-o sau ignora-o, până la urmă politica oricum se atinge de tine.

L. B.: Presupuneam eu că n-o să scăpăm de ea...

A. B.: Şi totuşi, hai să fim neutri pe cât e posibil. Să ne facem de cap eliminând din joc cuvântul, pentru că pe cei ce stau la strajă îi interesează nu scăfârliile noastre, ci gândurile şi ideile pe care aceasta le-ar putea emite prin intermediul cuvântului, care a fost şi este începutul a toate...

Te rog, Leo, să nu consideri lamentaţie cele spuse mai înainte referitor la bucata de pâine ce mi/ni s-a refuzat la bătrâneţe. A fost o simplă constatare a unei realităţi evidente. Nu sunt plângăcios de felul meu, dimpotrivă!

În primii ani de libertate am scos împreună cu toţi strigăte de bucurie care mi-au înlocuit perfect obiceiul de a plăti bir burţii. Apoi am luat seama că mulţi dintre eroii eliberării pe care i-am aclamat combină fericit uralele şi îndemnurile cu grija unui viitor luminos. La un asemenea „venitor” am început să mă gândesc şi eu, şi cum nu cunoşteam altceva decât meseria scrisului, am început să mut strigătele de pe stradă în rubricile unui ziar.

L. B.: Să precizăm: la...

A. B.: Nu, nu e nevoie... Imediat o să înţelegi de ce... Aşadar, s-a dovedit a fi, materialiceşte vorbind, prea puţin. Iar când am observat că, pe măsură ce rubricile mele ajungeau tot mai pe înţelesul cititorului, casa colegului, şef al ziarului, creştea nivel cu nivel, mi-am strâns cureaua şi m-am retras în bârlogul meu. Am scris un roman, după părerea mea – drăguţ, la fel de drăguţi au fost şi cei de la „Soros”, care l-au editat şi mi-au permis să nu strâng mai tare centura. Am scris şi al doilea roman, pe care l-a editat *Litera* contra plată... Apoi l-am întâlnit pe Oleg Bodrug, un om excepţional, un editor născut, nu făcut, care, spre marea mea mirare, a avut, şi mai are, încredere în mine. Am scos împreună două cărţi pentru copii şi trei romane. Nu ştiu care sunt pagubele editurii, ştiu însă că dispun de minimumul necesar care-mi permite să practic, la nivelul pe care-l am, meseria...

L. B.: Auzindu-te vorbind de atâta proză (sunt de acord: bună), parcă aş vrea să zic că Aureliu Busuioc a cam... trădat poezia... Nu, nu a... înşelat-o, ci, cum să zic mai adecvat situaţiei?...

A. B.: Marele maestru al umorului negru (Alecsandri?) nu cred să-şi fi imaginat ce teribilă tempestă va culege din vântuleţul lui: „Românul e născut poet!”

Îmi place la nebunie uneori să citesc la mica publicitate poezioarele cu care sunt felicitaţi la vreo aniversare părinţii de către copii, copiii de către părinţi, profesorii de către elevi, directorii de către profesori, medicii de către pacienţi ş.a.m.d... Moda în sine e, neîndoios, o tâmpenie, dar pentru rezultate aş vrea-o perpetuată. Într-o vreme aveam un dosar întreg cu asemenea opuri, dar l-am rătăcit. Regret pierderea, ar fi fost fără îndoială un best-seller, în orice caz un ghid de căpătâi (şi de copiat!) pentru românii născuţi mai... nepoeţi...

L. B.: Dar, presupun, şi Aureliu Busuioc a început cu poezia? Când?...

A. B.: Cred că ştii ce e vărsatul de vânt: în copilărie treci peste această boală cântând. Dar vai de pielea bietului om molipsit de morbul ei după majorat! Ei bine, cam pe după majorat se nasc şi prosperă grafomanii. Da, noţiunea de literatură are ceva magic, nefiresc, şi anume nefirescul ei atrage virusul creaţiei. Da, perspectiva unui Nobel, a unui Femina sau, cel puţin, a unei diplome de la prefectură, iată cheagul care strânge rândurile veleitarilor, obligându-i la tot felul de jertfe, inclusiv foamea. Cât despre cei care prezintă câte ceva, aceştia sunt imunii, fie că se numesc contele Tolstoi, fie că poartă numele declasatului Verlaine...

→

Am să-ţi spun în taină că am hotărât să mă fac scriitor abia la vârsta de doisprezece ani, când am şterpelit din biblioteca tatei şi am citit o carte care se numea „Nana”. După mai multe discuţii cu prietenii de vârstă şi de joacă, ajunsesem la concluzia că Zola n-a spus tot. Eram, adică, imun....

L. B.: Cam târziu veni grava decizie, dar – asta e, aşa a fost... Ar reieşi că referinţa (nu şi... reverenţa etc.) la Zola trebuie să ne facă a crede că *ai demarat* (de, limbajul tehnicizat al epocii...) cu proză, pentru a-ţi pierde... imunitatea?

A. B.: Dimpotrivă! Ca să mi-o câştig! Aveam aproape patruzeci când m-am băgat la proză! Abia după ce mă împăcasem cu Zola...

Dar nu despre mine şi poezia mea e vorba. Când, la începutul anilor cincizeci, am fost luat pe sus din ţară şi strămutat în urss, unde mă născusem, am dat de un mediu atât de străin, încât am fost nevoit s-o iau de la început, atât cu limba (pe care-o deprinsesem de mic aici şi care nu mai exista!), cât şi, mai ales, cu poezia, pe care-o ştiam atât de bine din ţară şi în care începusem să gângăvesc şi eu. Cum aş fi putut continua cu imitaţia (e aproape obligatorie! În prima tinereţe!) a unui Arghezi, Blaga sau Minulescu, unde nici Eminescu nu era cunoscut, unde şi un vers de Alecsandri putea fi considerat subversiv, unde domina „...eu trec prin Piaţa Roşie măreaţă// Şi pasul fără voie-i cadenţat” sau „Cuvinte calde, minunate sânt, / Care-nseamnă dragoste, voinţă, / Stalin este singurul cuvânt, / Care-nseamnă drum spre biruinţă...”?

L. B.: Hai să amintesc şi eu ce învăţasem la şcoală – Doamne fereşte şi păzeşte! – „O fată frumoasă cu ochii ca mura,/ Cu părul legat în casâncă, / Lucrează la noi în colhozul „Miciurin” / Cu diplomă de la Lâsenko”. Ar reieşi că ţi-am întors datoria de... antipoezie, în genere – antiverb!

A. B.: De acord... Deşi adesea sunt maliţios şi cu mine însumi, n-am să-ţi ofer mostre din ce am scris la începuturi, aici, ar însemna să râzi până la finalul acestui dialog. Dar repet: nu despre mine vreau să vorbim.

Ai observat, desigur, cât de sobre, cât de expresive şi plastice sunt versurile poeţilor începători (ale celor talentaţi, *N.B.*!) veniţi din mediul rural, din familii de plugari. Am o teorie a mea în această privinţă: copilăria lor n-a fost contaminată de „căţeluşi cu părul creţ” şi alte dulcegării ca „şoricei, gândăcei” şi alte jivine care fac deliciul micilor orăşeni. Plugarul nu se topeşte de dragul şoriceilor, el îi striveşte, la fel fac copiii lui. Fluturaşul nu e întruchiparea unui vis duios, el depune ouă din care nasc omizi, deci trebuie nimicit. Dulcegăriile de salon şi aiurelile pentru albume parfumate sunt apanajul veleitarilor orăşeni. Ai lucrat şi în presă: mulţi grafomani veniţi de la coarnele plugului ţi-au amărât existenţa?

L. B.: Ce să mai vorbim! Trebuia să răspund – obligatoriu, cu decizie-impunere de la comsomolul-mahăr al *Tinerimii*... – să răspund, anual, la peste 1 000 de scrisori în care se făceau tentative de asaltare a Parnasului...

A. B.: Şi totuşi, influenţa urbei nu cedează cu una cu două, citesc cu stupoare şi durere în zilele noastre „poeziile” selectate din poşta redacţiei şi tipărite pe paginile unui săptămânal (fost al US din Moldova!). Răsfoiesc cu sentimente contradictorii placheta unei moldovence, apărută la o editură din Bucureşti, şi nu ştiu: e un deserviciu conştient făcut poeziei noastre sau indiferenţă?

L. B.: Poate că ar trebui să-ţi mai reduci raţia de atare lecturi?...

A. B.: Voi încerca... Dar aici, cred eu, e momentul să ne concentrăm asupra unei teme acute.

Breasla poeţilor nu suferă de ceea ce s-ar putea numi „solidaritate corporativă”. Îţi poţi imagina o grevă generală a poeţilor? Mâncărimea totală şi neînghiţirea reciprocă sunt două dintre trăsăturile caracteristice ale acestei bresle şi, îndrăznesc să afirm – două dintre „adaosurile alimentare” care stimulează evident dezvoltarea gingaşului produs – poezia.

Ei bine, multe cronici citeşti tu la imensul produs finit al barzilor noştri? Doar pe ici-colo câte un „laudatio” la adresa unui coleg de grupuleţ sau câte vreo anatemă a „păşuniştilor” către „postmodernişti” şi invers, în rest – dacă facem abstracţie de scuipăturile din coridoare, nimic. Ca şi cum ne-am afla în faţa unei întinderi calme, nici de zefiri tulburate.

Unde în altă parte decât la noi stă critica literară cu botul pe labe în aşteptarea unui ciolan sigur, cum ar fi prefeţele-reclame la orice nouă apariţie editorială, indiferent de valoarea (mai cu seamă nonvaloarea) opului? Motivul acestui fenomen e simplu: mediul creat e de natură să stingă orice încercare de a informa/câştiga opinia publică. Puţinele, foarte puţinele încercări de a spune lucrurilor pe nume nasc în replică argumente de tipul „e părerea unui fost kaghebist”, a unui „activist comunist”.

Aşa e că ai şi tu ce spune despre lupta de idei, despre polemică în rândurile breslei noastre?

L. B.: Breasla, hai să zicem „a noastră”, la nivel de USM, nu mă interesează. Uniunea Scriitorilor poate fi ceva doar cu statut de sindicat, nu de instanţă axiologică. Ea de mult nu mai deţine... tereziile valorice, pe care i le înmânase, solemn-ameninţător, realismul socialist, partidul-unic-şi-buldog; terezii care arătau cum că ar fi grea, gravidă, cu pondere, apăsătoare de sensuri şi mari înălţimi producţiunea rizibilă a unor barzi care, slavă Domnului, nu ne mai zgârie nu atât auzul, cât demnitatea. Cu toate că se fac tentative de a-i readuce pe unii în atenţia publică şi cea a pionierilor anacronici ai PCRM-ului, în mod special, atenţia democratizării şi libertăţii cuvântului – chiar şi atât cât există în Interriverania – nu se transformă şi în admiraţie. E un provizorat al confuziilor. Baloanele falselor glorii s-au cam spart, de unde şi tărăboiul mahalagistic pe care îl ridică unii că, vezi, lume, lume! dânşii nu mai sunt băgaţi în seamă de revistele *Contrafort*, *Sud-Est cultural, Semn*, ca să nu mai vorbim de *România literară*, *Luceafărul*, *Vatra*, *Observator cultural* etc.! Apoi, dragă domn Aureliu Busuioc, nu-(ţi) permite să-ţi căşuneze necazuri opusculul unei moldovence apărut la vreo fitece editură dâmboviţeană. Nu e bai, dacă e democraţie şi libertatea cuvântului. Lucrurile, şi sub aspect valoric, se vor aşeza. Nu chiar oarecine, zis condeier basarabean, poate intra în atenţia unor critici ca Nicolae Manolescu, Gheorghe Grigurcu, Aurel Sasu, Marin Mincu, Ion Simuţ, Dan-Silviu Boierescu, să zicem. Chiar deloc nu poate intra, nu că barem să fie criticat (aspru, desfiinţat!), *oarecinele*. Pur şi simplu, atare specimene *condeierice* sau, ziceam în altă parte, *pixeriste* nici nu sunt citite, se face abstracţie de existenţa lor. În timp ce o cohortă de autori pruto-nistreni de diferite vârste, dar cu toţii valoroşi, au intrat în atenţia criticii literare principiale panromâneşti. Astfel că propun să reglăm uşor regulile jocului: nu ne vom referi la grafomani, neputincioşi în ale literaturii, inşi de ocazie primiţi ca membri ai USM. Nu le vom pretinde nimic, nici chiar în virtutea iluzoriului drept al breslei. Astăzi, fiece scriitor poate conta doar pe sine. Fără să-şi amestece borcanele cu cele ale colectivităţii *condeierice*. Relativitatea ce domină în toate în blocul de pe strada 31 august, 98 e una proverbială, de poveste! Am impresia că acolo a revenit o stare de brejnevism înveterat, o lipsă de perspicacitate, o a-contemporaneitate crasă.

A. B.: Brejnevismul, un stalinism uşor fardat, a luat în anii de la urmă în lumea noastră literară dimensiuni neaşteptate. Valoarea reală a unui scriitor, am să spun o mare banalitate, este decretată în ultimă instanţă de către Timp. În stil retro. Timpul nu poate fi înşelat.

Dar sunt unii care nu au timp să aştepte verdictul Timpului. Intraţi în lumea nouă a totalitarismului (parcă!) pus cu botul pe labe, e firesc să oferi cititorului o altă ierarhie în lumea literelor. Şi se găsesc de urgenţă doi-trei care apucă primii prăjina şi, luând un confrate mai puţin angajat în trecut, încep să-l perie de-i merg fulgii (paralel, fireşte, şi pe ei periindu-se!), încep să-i descopere calităţi nebănuite mai înainte, într-un cuvânt – pun temelia unui cult al personalităţii nemaipomenit. Îi închini un ziar care numai cu el se ocupă, îl târăşti la şezători şi mitinguri, îl copleşeşti cu premii şi osanale. Iar dacă insul ales e mai slab de înger, începe, la rândul său, să împartă lauri şi excomunicări, să facă, adică, ceea pe ce conta gaşca! Iată-ne, deci, cu un nou Mesia şi persoanele care îl însoţesc, restul – acei ce nu ţin de gaşcă (în opinia marelui public) – fiind doar substratul pe care înfloreşte pomul ales şi lăstarii din preajmă!

Îţi imaginezi, Leo, o Germanie în care un Günter Grass, încă în viaţă, ar admite să pozeze în rol de Christ, împărţitor de laude şi bice, sau un public cititor hipnotizat să se prosterneze în faţa monumentului viu al marelui prozator? La noi se poate aşa ceva. La noi se poate orice. Pentru că la noi lumea a fost învăţată să nu spună lucrurilor pe nume. Şi nu spune. Câte săptămânale, câte reviste literare avem? Şi cu ce tiraje?

L. B.: Unul dintre puţinele noroace care mi-au fost date pe când am intrat la arida facultate de şcoală superioară sovietică a fost să mai prind, deschisă, (şi) secţia de literatură română a celebrei, cândva, librării „Meridiane” din Chişinău. Să ne amintim că, din întreg... lagărul socialist... literar, în 1968 a fost închisă doar (cota-)partea românească... Nu voi insista, deoarece absurditatea acelei situaţii, ca disoluţie naţională şi intelectuală, motivele, protagoniştii-demolatori sau ciocli – par a fi cunoscute, au mai fost invocate, vehiculate. Unele ecouri ale interrăzboiului rece româno-român se mai simt şi astăzi, nu? Vreau însă să spun că, pe atunci, în acea secţie românească, eu procurasem mai multe cărţi ale autorilor germani care, recunosc, pentru mine, ţărănaşul de ieri, poposit *de la ţară* în oraş ca într-o... *ţară străină*, mi se păruseră... „monstruos” de altfel, şi de interesante! Cred că unele file din ele m-au susţinut în formula scrisului pe care o abordasem şi cu care am debutat editorial, pentru a-i rămâne fidel. Firească, în concordanţă cu rigorile experienţei, studiului, vârstei, achiziţiilor profesionale ce aveau să vină. La unii dintre poeţii germani găsisem mai multe modele de perpetuă... contemporaneitate estetică sau – o necurmată propulsie spre contemporaneizare. Graţie (şi) lor aveam să mă apropii de fenomenologia avangardismului. Asta, pe când aici, la Chişinău, aşa-zisa poezie, în mare parte, era foarte... la zi (şi la... zid! îmi vine să accentuez). Prin urmare, din scrisul multor barzi basarabeni (socialişti) ai acelor vremi nu se poate alege nici strop de... contemporaneitate pentru începutul secolului XXI. Nu mai interesează. Nu mai contează. Pe când, spuneam, poemele nemţilor pe care i-am citit atunci sunt perfect valabile şi astăzi, în imprevizibilul, uneori mofturosul postmodernism, în timpurile Internauticii (şi... alegerilor/alergiilor locale din R. M., iar îmi vine să zic, deoarece, la acest moment, suntem în ziua de 1 iunie 2007 – a copiilor şi, poate, a căderii în mintea lor... Ca să nu mai vorbim de foarte culţii, inteligenţii candidaţi la funcţia de primar al Chişinăului şi celorlalte localităţi atât de... cititoare... Doamne, iartă...).

În ce priveşte presa literară, ar fi ea, totuşi, ceva şi pe la noi. Eu unul ţin la revistele *Contrafort, Sud-Est cultural, Semn*. Exigenţele lor ideatice şi stilistice sunt cu totul altele decât cele vehiculate, reciproc-admirativ, în lumea paralelă. Şi-apoi cine îl împiedică pe un autor din stânga Prutului să publice în cele mai bune reviste literare din dreapta râului care sperăm să nu devină apa sâmbetei?

Iar referitor la tiraje... uite, aici nu mai e vina scriitorului, ci a mulţimii (pe alocuri – gloatei sadea), care nu devine nicidecum cititoare. Unii inşi, de atâta necitit, au ajuns să confunde literele cu... cifrele! De altfel, ca şi destui „politicieni” fonfi, agramaţi, neînclinaţi spre fila cărţii. Astăzi ne dăm seama că foarte delicat fusese Cantemir, când cuteză să spună că moldoveanul (pe atunci, românul – mai apoi) ar fi leneş la carte. Realitatea e mult mai tristă, până la dramatic: societatea noastră e bântuită de incultura agresivă, suficientă sieşi, urând prin slogane de genul: „E deştept, prostul dracului!” Dar crezi, oare, că, pe timpul lui Ion Barbu, George Bacovia, Tristan Tzara, Mircea Eliade, Emil Cioran, Fundoianu, Luca (Gherasim) etc. publicaţiile literare aveau tiraje fabuloase?...

Literatura nu o fac cititorii... Aceasta o ştiu scriitorii valoroşi şi care ţin la valoare. O spunea cineva: Mai bine să scrii pentru sine şi să pierzi cititorul, decât să scrii pentru cititor şi să te pierzi pe tine. Parcă nu ştim care a fost ghinionul celor cu stea de erou al muncii secero-ciocăniste în piept?... S-au pierdut pe ei înşişi. Dar, poate, nici nu aveau ce pierde. Însă ne-au dus la pierzanie şi pe noi toţi, pentru că dânşii totdeauna au avut pâinea şi cuţitul. Plus la toate, domnule Busuioc, eşti unul dintre poeţii şi prozatorii care au fost şi sunt citiţi. Ai fost şi filmat, şi jucat pe scenele teatrelor. Adică, precum ziceam mai sus, eşti dintre cei care au perpetuă contemporaneitate în verb... Dar, în genere, ce ar însemna contemporaneitatea pruto-nistreană, literară sau extra-literară?

(De la un moment încolo au intervenit unele motive care ne-au determinat să abandonăm dialogul, cu gândul de a reveni la el. Însă nu s-a mai arătat momentul potrivit pentru a continua discuţia începută pe 27 mai 2007, de Duminica Mare, ultimele rânduri din care le scriam pe 1 iunie al aceluiaşi an... L. B.)

■

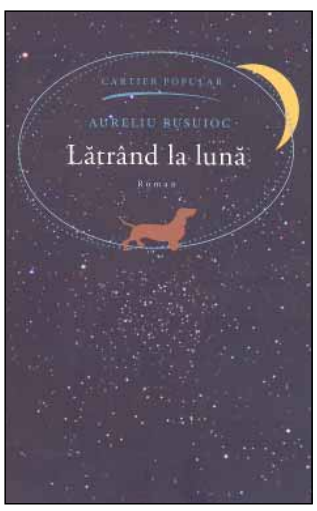

Aureliu Busuioc,
Lătrând la lună,
roman, ediţia a II-a.
Editura Cartier, 2012,
176 p.

Autumnala Aureliu Busuioc

Victoria Fonari

Este o toamnă în care nu putem sărbători, conform tradiţiei, la 26 octombrie, ziua de naştere a poetului, prozatorului, dramaturgului şi traducătorului Aureliu Busuioc. Această toamnă a ştiut cum să-l ducă pe poet în altă lume. Cât de intuitive par versurile: „Nu toamnă vreau!/ Cu frunzele rămase/ votez un august simplu şi deplin.” Şi iată că la 8 octombrie 2012, ziua în care ne-a părăsit, toamna din poezie se răzvrăteşte şi ne oferă un anotimp de august, dintr-o energie a libertăţii poetului care a avut forţe să influenţeze până şi anotimpul!

Această filă din calendarul literaturii contribuie la descoperirea noilor sensuri, toate poeziile primesc o altă conotaţie: „Stăteam târziu în noaptea ceea singur, / iar lângă mine umbra mea şi luna./ O stea, doar una, mai clipea. Probabil/ cuprinsă de năucă îndoială –/ să lunece ori să mai stea?...” Versurile selectate nu sunt scrise în ultimii ani, dar câtă profunzime surprindem în dialogul poetului cu timpul, cu destinul!

Pertractările pe care le-a oferit la 5 octombrie a.c. scriitorul celor prezenţi la USM (în ziua Adunării Generale) şi altele, care au fost valorificate rapid din colecţiile/ arhivele posturilor TV, adunate de la lansări, întruniri scriitoriceşti, ascund o ironie vitală. Atmosfera şi tonalitatea, jocul de cuvinte pun zâmbetului o mască, ascund un tragism al perceperii lumii. Autorul descompunea incultura, prostia, aroganţa prin această ironie voltairiană, care oferea imediat o dublă-triplă interpretare. Această optică multidimensională asupra operei sale va atrage cititorii de diferite generaţii. De fiecare dată cinic cu nuanţele unui iluminism cavaleresc, dar şi foarte exigent cu propria persoană, Busuioc a fost promotorul corectitudinii şi al sincerităţii. Adevărul nu înseamnă de fiecare dată complimente, un principiu înţeles doar atunci când era convenabil, scriitorul Aureliu Busuioc nu şi-a permis să-şi dezamăgească personajele nonconformiste. Sincer cu sine însuşi, a provocat multe discuţii nu numai prin subiectele romanelor sale. Cunoaşterea ironică la A. Busuioc constă în dezvăluirea unor paradoxuri, caracteristice pentru spaţiul nostru cu toate aspectele lui definitorii: politic, social, cultural, spiritual, etic, estetic.

Ironia l-a izolat uneori de critica literară, dar i-a dat şi o aură de superioritate. Ironia substituie tragismul existenţei de a avea un început şi un sfârşit. Poate anume prin această însuşire existenţa îi prilejuieşte autorului meditaţii lirico-filozofice cu privire la timp şi veşnicie, la viaţă şi moarte, la finit şi infinit.

La întrebarea-cheie, întrebare care răvăşeşte, poetul conectează mimica optimismului tragic la multitudinea răspunsurilor posibile: „Unde eşti,/ tinereţea mea nemuritoare?/ Gura mea veştedă/ Surâde voios/ În oglinda trecutului veşnic”. (*Eheu!...*)

Cititorul nu are posibilitate să cunoască acest *eu* creator decât dintr-o postură de inferioritate (în raport cu cel al poetului) sau să se identifice în timpul lecturii cu eroul liric, împrumutând concomitent optica ironică sau de autoflagelare: „...mă zbat şi glumesc/ sub călcâiul optimismului necesar, labuntur anni.../ Şi râd./ Şi râd nemuritor/ până-n însăşi/ măduva morţii”. (*Eheu!...*). Autorul mizează pe cugetul omului. Proprietatea de a gândi, de a cunoaşte lumea prin propria-i viziune poate da în vileag ceea ce personalitatea are individual şi unic.

Timpul *pus* sub lentila microuniversului nu există: proiecţiile emotive de tristeţe sau bucurie, nostalgie, dor, fericire, zbucium se întrepătrund reciproc, dar această schimbare nu se măsoară în clipe, ore, ani. Ele sunt proprietăţi ale unuia şi aceluiaşi personaj liric, care se detaşează emoţional şi concepe cu sânge rece această unitate de măsură în macrounivers, unde existenţa omului, văzută din perspectivele imensităţii cosmosului, este infimă. Axându-se pe noţiunea de timp, poetul preferă o viziune din perspectiva *eului*, unde importanţa vieţii sale este esenţială.

Eul poetic încearcă să perceapă timpul reieşind din cătuşele convenţiei clipelor. Universul – fiind şi el supus clepsidrei – se reduce doar la acest *eu*. Sentimentul trecerii timpului e omniprezent în ploaie, nisip, anotimp, copac, mare, alternanţa alb-negru, copil, amintire, uitare, punct... Scriitorul meditează asupra lumii pentru a o interioriza în sine: „Cui să spui că nu eşti foarte mic,/ călător fără soire-n vreme?” (*Umbre*). Întrebarea absoarbe evenimente, emoţii, raţiuni, interiorizându-le. Toate sunt limitate doar la propriul concept, la propria atitudine, la sine însuşi. Faptul dat însă nu simplifică creaţia lui Aureliu Busuioc. Sinceritatea-i aproape dureroasă tensionează şi mai mult această problemă a scurgerii timpului şi în proza sa: „Interminabila ploaie locală de scurtă durată vădea tendinţe vagi de transformare într-una mocănească, firească anotimpului. Dar ce înseamnă la urma urmelor de scurtă, ce înseamnă de lungă durată? Un minut sau două, dac-ar fi ca în răstimpul acesta să apară Petreanu – pot lesne concura cu veşnicia, cum un an sau zece alături

de omul drag nu pot depăşi parcursul unei ore. Şi ploaia aceasta, sâcâitoare şi nedorită în alte împrejurări, oare nu-i cel mai atent consolator acum, aici, azi? Local?... Uite-o cum ţi se prelinge pe obrajii încinşi şi-i răcoreşte, cum îţi cuprinde şi-ţi împacă tâmplele pulsând de protestul sângelui, cum îţi spală spaima adunată în ochi şi-i umple de nădejde... Ia ascult-o ce spune, ce spune... Cum te purifică...” (*Local – ploi de lungă durată*). Localizate în ploaie, secundele nu picură uniform, interioritatea poetului e ultima instanţă ce determină rapiditatea sau încetinirea lor. Măsura timpului dispare din ani, ore, clipe în timpul lăuntric al sentimentelor, gândurilor, stărilor. E un timp inert ce este captat pentru a revela un *Eu* aflat în armonie cu sine.

Şi din nou sub semnul toamnei, care-şi doreşte să picure până-n suflet: „Ore s-adună grămezi,/ ploaia e doar calitate./ Ceasul e inima, vezi?” (*Tic, tac...*). Timpul capătă dimensiune, se solidifică. Sinonimia timpului şi a ploii intensifică starea emoţională a prezentului, în care atât de mult ne lipseşte Aureliu Busuioc: „Timpul şi ploaia mă cheamă:/ tic, pac./ Pic, / tac.../ Tac.”

Un motiv obsedant în poezia lui Aureliu Busuioc, care ţine de problema timpului, este cel al *îmbătrânirii*. Stare proprie nu doar omului, ci şi întregii lumi exterioare, îmbătrânirea e o caracteristică ce se răsfrânge atât asupra spaţiului, cât şi asupra timpului. Poezia ar materializa în cuvinte blestemul lui Uranus adresat lui Cronos, care este blestemul Materiei întregi aruncat Timpului. Poetul devine un proprietar al „timpului divin”: stagnant, anihilat, dilatat... Timpul ar putea fi manevrat de către poet, datorită valorilor artistice pe care le creează. Ideea, gândul, creaţia – bogăţia lumii interioare – nu sunt supuse fenomenului de trecere. Această *energie* creatoare acumulată acţionează ca un bumerang, făcând timpul să îmbătrânească: „Când trece pe stradă Bătrânul Poet,/ bătrânul,/ grozav de bătrânul Poet,/ se scurge şi timpul atunci mai încet,/ ei bine, cu mult mai încet.” (*Bătrânul Poet*)

Smulgerea timpului din limitele lui obişnuite şi impunerea unui alt ritm de *scurgere* le poate face doar Bătrânul Poet (emblemă a geniului), depozitar de valori perene, omul care s-a consacrat Creaţiei, întruchipării artistice a omenescului şi adevărului absolut. Metonimie a cuvântului inspirat, *Bătrânul Poet* dispune de acea „iarbă a fiarelor” cu ajutorul căreia îl îmblânzeşte pe Cronos, îl ţine în frâu, îl hipnotizează chiar. Gradele de comparaţie subliniază calificativul *bătrân* (citeşte – etern), acesta transformându-se din adjectiv în substantiv, ca în sintagmele pe care le repetă cu funcţie stilistică: „bătrânul Poet, grozav de bătrânul Poet”, „bătrânul Poet,/ bătrânul, bătrânul poet”, „extrem de bătrânul Poet...”. Intensitatea stării lirice perseverează prin repetări ce se transformă în refrene generatoare ale unei melodii/ cântec de „pe vremuri de bal”. Contemplarea timpului, care persistă în toate şi în tot, constituie dominanta spirituală a felului de a fi al poetului.

Timpul este sugerat prin tropi individuali („gura veştedă”, „îmbătrânesc pe strada mea copacii”, „piscuri albe...”) şi comuni: ceasul, ora, pendulul, clepsidra, nisipul, zăpada. Momentul autoexprimării conţine o varietate de atitudini faţă de această categorie filozofică, *eul* conştientizează timpul devenind stăpân sau rob, sigur sau nesigur, copil sau bătrân, viteaz sau fricos, îndrăzneţ sau laş, înfocat sau disperat.

Timpului exterior autorul îi opune timpul interiorizat: „Copilul ce mai zace viu în mine” (*Copilul*). E vârsta în care Aureliu Busuioc ar vrea să-şi regăsească lumea interioară cu prospeţimile ei primare: „Sfios şi firav mângâie o floare,/ uimit adânc de formă şi culoare” (*Copilul*). Relaţia dintre cel matur şi copil acutizează starea sufletească a eroului liric: „Să-mpart cu el o vorbă sau o glumă,/ dar parcă am picioarele de humă.” Antinomia *apasă* întreaga poezie – e lupta pentru a-şi păstra curată imaginea „copilului viu ce-mi tace viu în sânge”, pentru a-şi menţine intact măcar interiorul.

Umiditatea bacoviană (potopul) e o pustietate în decorul lui Aureliu Busuioc: „Băltoacele pe drumu-ntins – o droaie/ De-oglinzi cu feţe albe, speriate –/ Sunt doar fragmente de eternitate.” (*Autumnală*). Uneori până şi tristeţea lui Aureliu Busuioc este proiectată printr-o viziune ironică. E un fel de optimism mângâietor intercalat în această stare de întristare, care e exprimată prin albul timpului: „Mă bucur că stau în casă/ Să-mi număr perii albi perechi-perechi.../ Că, dacă vreau, pot să citesc la masă/ Ori pot să-mi trag copiii de urechi” (*Monolog intern*). De parcă poetul şi-ar spune (asemenea lui Cicero în discursul *Despre bătrâneţe*) că este bine în ceea ce este.

Deosebirea radicală de ceilalţi indivizi îl sugrumă pe poet, dar îl şi marchează, într-un fel, prin inteligenţa sa de a şti să nu renunţe niciodată, insistenţa se îmbină cu visarea printr-o proiecţie mitologică impresionantă: *Ah, uneori mă văd în vis centaur*.

Orice *prezent* va fi neapărat un *ieri*, iar orice *viitor* se va lăsa scris în filele *trecutului*, şi doar trecutul rămâne constant, negrăbindu-se să aibă o cale reversivă: el ia forma unui ieri mai mult sau mai puţin apropiat de prezent, care se grăbeşte să se topească în infinitatea clipelor. Dorinţa fierbinte de a reţine timpul în loc este zadarnică: blestemul lui Cronos nu cruţă pe nimeni: „Dar glasul meu se prinde-n glasul masei...”.

Totuşi capacitatea de a opri timpul o au cărţile, care reînvie orice literă cu ajutorul cititorilor. Viul pentru care a pledat poetul Aureliu Busuioc insistă: „Nu mor pe strada mea copacii!” (*Copacii*). Cartea trăieşte! Iar prin ea şi spiritul busuiocean.

Victoria Fonari (or. Chişinău) este critic literar, poet, doctor în filologie, conferenţiar la Universitatea de Stat din Moldova. Autoare a volumelor: *Aleile de corali* (versuri), Alba-Iulia, Gens Latina, 2012; *Sarea pasiunii* (versuri), Chişinău, Pontos, 2005; *Zbor în antiteză* (versuri), Chişinău, Muzeum, 2000; *Hermeneutica literară*, Chişinău, CEP USM, 2007. Cărţi pentru copii: *Şcoala steluţelor,* Chişinău, Grafema Libris, 2009; *Abecică*, Chişinău, Firma editorial-poligrafică „Elena-VI”, 2005; *Factorii intelectual şi sentimental în opera lui Aureliu Busuioc* (monografie), Chişinău, CE USM, 2003. Prezentă în mai multe volume colective.

Are peste 50 de articole apărute în Italia, Moldova, Polonia, România, Rusia, Slovacia şi Ucraina.

▣

Lucreţia Bârlădeanu

Preţul leacului

Când bătrânul savant T deschise uşa apartamentului, văzu în prag o femeie tânără care, dincolo de aerul preocupat pe care-l aveau aproape toţi vizitatorii lui, arbora un rafinament şi o lumină ce-l copleşi plăcut chiar din prag.

- Intraţi, intraţi, domnişoară, o invită el politicos, fixând-o adânc cu ochii lui mici, dar foarte vii.

- Doamnă, încercă ea să-l corecteze, dar replica nu se păru a fi relevantă.

Apartamentul, bine întreţinut, nu semăna să aibă nimic special, în afara unui miros vag de petrol. „Probabil un component al faimosului leac pentru care am venit", se gândi Clara şi făcu efortul să nu strâmbe din nas.

În salon o zări pe actriţa Nelly C., care îşi încheiase vizita şi era gata să plece. Înţelese de ce a fost atât de greu să poată ajunge în audienţa bătrânului vraci. Acesta îşi alegea clientela după anumite principii. Se felicită că fusese admisă în grupul select, ca să poată beneficia de serviciile omului despre care circulau legende. O salută discret pe actriţă şi abia se stăpâni să n-o complimenteze pentru ultimul spectacol, unde aceasta fusese admirabilă. Nu i se păru un loc tocmai potrivit pentru a întreţine asemenea amabilităţi. „Oare şi ei i se întâmplase o nenorocire?" se întrebă Clara cu strângere de inimă, în timp ce stăpâna casei, o femeie încă frumoasă şi mult mai tânără decât soţul ei, se îngrijea să fie o gazdă agreabilă.

Clara fu invitată în birou. Pereţii camerei adăposteau o bibliotecă impunătoare. Nu e de mirare, reflectă ea, cel care primea vizita avea nu doar faima de savant important, ci lăsa în urma lui şi o carieră strălucită de rector al unei universităţi. Acum, la vârsta venerabilă pe care o avea, se retrase din viaţa publică, dedicându-se în exclusivitate efortului de a-şi putea experimenta – dar poate şi legifera – descoperirea vieţii sale. Luă loc în faţa lui, pregătindu-se să-i istorisească necazul ce o adusese aici.

Dar un nod i se urcase în gât. Făcu efortul să articuleze:

- Am venit să vă rog pentru mama mea.

Stăpânul casei o învălui cu privirea lui pătrunzătoare, dându-i un pahar cu apă şi pregătindu-se să asculte atent ceea ce pentru el ar fi putut însemna un caz interesant, iar pentru dânsa – o mare durere.

Când, în sfârşit, Clara lăsă paharul din mână, bătrânul savant intrase, purtat de vocea ei melodioasă şi tristă, în miezul dramei ce-i zdrobea inima.

- Nu vă pierdeţi speranţa, o sfătui el. Şi, ridicându-se, o invită să urmărească împreună, pe rafturile bibliotecii, într-un dosar impunător şi bine structurat, câteva cazuri unde cancerul, chiar în faze avansate, ca cel de care suferea mama ei, fusese învins de leacul său.

Erau, printre multe altele, şi fişierele unor personalităţi marcante. Clara zăbovi mai îndelungat pe cel cu numele cosmonautului Beregovoi şi chiar cel al lui Brejnev, care, după cum o înştiinţă gazda, ar fi recurs la medicament pentru a-şi trata cancerul de maxilar. Adevărat că, la ora când Clara intrase în această casă pentru a cere ajutor, fostul Prim-secretar al Uniunii Sovietice era trecut demultişor la cele veşnice, dar ea nu avea de unde şti dacă moartea lui survenise din cauza bolii incurabile ori din alt motiv, pentru că în Comunicatul despre deces crainicul, cu o voce gravă ce se purta în epocă, a pronunţat cuvântul *skoropostijno* (subit – n. r.), acesta având la data decesului aproape de optzeci de ani, dintre care ultimii circa douăzeci îi petrecuse la cârma unui Imperiu care, iată, în sfârşit, se destrămă.

Ceea ce nu putea însă ea înţelege – şi l-a întrebat nedumerită pe profesor – era de ce, odată ajuns în cercurile atât de înalte ale ierarhiei sociale, savantul moldovean nu reuşise să iasă din clandestinitate şi să-şi certifice dreptul de a patenta leacul atât de necesar omenirii.

- E foarte complicată chestiunea asta, domnişoară. Credeţi că este chiar atât de simplu să învingi orgoliul marilor puteri ce conduc Lumea şi care investesc sume uriaşe pentru cercetare şi experienţe şi să le faci să accepte descoperirea unui bătrânel dintr-un oraş de provincie? Şi oare nu ştiţi că Omenirea nu este condusă doar de forţele ce se văd, ci mai ales de cele obscure? Cine ne poate asigura că pentru ele e atât de necesar un leac ce-ar salva atâta lume de la moarte, când Planeta nu mai poate hrăni pe săturate popoare ce se-nmulţesc ca ciupercile după ploaie?

Răspunsul lui o lăsase fără replică. Spre ruşinea ei, trebuia să recunoască că nu se gândise niciodată la lucruri din astea. Era o naivă frumoasă, căreia nici nu-i puteau trece prin cap asemenea teorii. Trăia de mică în Imperiul muzicii, unde legile sociale funcţionau destul de estompat. Mai recent, studenţii săi de la Conservator, cărora le împărtăşea din cunoştinţele ei şi îi ghida cu o sensibilitate aparte în cadrul orelor de curs, alături de căminul familial – soţul, mama şi micul ei fiu – o menţineau într-o lume ferită de confruntări violente şi de zvârcolirile dramatice ale cotidianului. Acum boala nemiloasă a mamei era seismul care-i zguduia viaţa, ameninţând să distrugă armonia de care avea atâta nevoie pentru a trăi şi a crea. I se rupea sufletul să vadă cum mama murea puţin câte puţin în ochii ei şi ea nu putea face altceva nimic decât să plângă pe ascuns, închisă în baie. Nici nu mai ştia unde se termina dragostea pentru mama şi unde începea mila pentru ea însăşi, căci nu înţelegea cum va putea să trăiască fără prezenţa ei ocrotitoare. Îi era foarte greu să distileze aceste stări. Realiza că, de fapt, mai erau încă un tot întreg, că rămăsese până la această vârstă legată ombilical de mama sa. Continua încă să se hrănească din dragostea ei necondiţionată, din spiritul ei treaz şi înţelept, din forţa şi puterea ei vitală, de care se bucurase din plin încă până mai ieri. Se cutremura la gândul că dacă mama sa ar dispărea, ea ar rămâne ca o cetate cu zidurile dărâmate, ce ar putea capitula cât de curând.

Bătrânul îi dădu două sticluţe cu un lichid gălbui. O informă că lichidul conţine – pe lângă multe altele – gaz rafinat pentru avioane şi zeamă de nuci verzi. Îi dictă şi o schemă după care leacul urma să fie consumat de mama ei şi o invită să-l sune şi să vină din nou la el după ce medicamentul se va termina. Deşi ea insistă, nu a vrut să ia niciun ban.

Când ieşi în stradă, dădu de un soare cald şi blând, pe care nu-l mai remarcase de multă vreme. Era toamnă. Dintotdeauna toamna o fascinase! Nu însă şi în acest an. Durerea se pare că-i închise ochii spiritului. Alteori, în acest anotimp, trăia sentimentul că un nu ştiu cine dinlăuntrul ei focalizează lumina şi frumuseţea Naturii în declin şi-o revarsă apoi ca pe-un narcotic, în doze concentrate, direct în sânge şi în duh, oferindu-i sentimentul de jubilaţie şi bucuria supremă de a trăi. Aştepta cu nerăbdare în fiecare toamnă acele zile alese (uneori mai multe, alteori mai puţine) când se putea săvârşi ritualul sacru al relaţiei ei sentimentale cu spiritul Firii, când se năştea şi se revărsa din ea, clocotind, muzica. Trăia atunci senzaţia că-şi este suficientă sieşi, că nu o tentează Cetatea cu zgomotul şi ţipătul ei, oricât de disperat ori fericit, că Timpul are o altă curbură decât cea obişnuită şi că este mai bun, mai îngăduitor, mai prietenos.

Acum se gândi că ar fi bine să înveţe a lua lecţii de existenţă de la frunzele galbene care, iată, îşi săvârşesc misiunea şi se pregătesc să cadă (ori să zboare?) pentru prima şi ultima oară în scurta lor viaţă. Sunt fericite că nu se întreabă în aceste clipe de restrişte, asemeni oamenilor, despre marea enigmă a trecerii pe alt tărâm. Că pentru ele nu se deschid ca pentru sufletul nostru, odată eliberat de corp, cele două destinaţii: cea către lumină ori cea către întuneric. Că nu au o Biblie scrisă de vreun Apostol al lor care le-ar putea înspăimânta. Că nu au săvârşit niciun rău pe lume pe care ar trebui să-l ispăşească acum, pe ultima sută de metri. Că-şi lasă încet şi fără regrete trupul înflăcărat pe faţa pământului ori pe cea a apei, luminând peisajul care încântă şi tulbură. Că, în definitiv, nimeni nu le regretă, iar după trecerea lor lumea va aştepta o nouă înflorire şi o altă primăvară.

- Doar că nu ne vom putea bucura cu toţii de ea, îi trecu Clarei prin minte un gând negru.

Dar dacă cele două sticluţe pe care le ducea în geantă ar putea săvârşi totuşi miracolul, se întrebă şi, agăţându-se de această idee fericită, grăbi pasul ca să ajungă mai repede acasă.

Clara ştia că mama ei are nevoie, în afara medicamentelor, şi de altceva pentru a parcurge această dificilă pantă a vieţii. De aceea făcuse rost de o Biblie şi de o carte de rugăciuni, pe care le citeau serile împreună.

Născută în vremi de restrişte, când bisericile erau distruse ori închise, preoţii trimişi să moară la munci grele în Siberia, iar chipul lui Dumnezeu înlocuit cu cel al lui Stalin, mama ei, profesoară de şcoală, a trebuit să se îndepărteze de credinţă încă înainte de a se fi apropiat de ea cu adevărat.

E drept că uneori, pe la răscruci de drumuri, când destinul îi mai juca câte-o festă, lăsând-o neajutorată pe buză de prăpastie, ea îşi făcea semnul crucii şi murmura un Doamne-ajută, dar acesta era mai degrabă un refren ce venea dinspre memoria sângelui, decât un gest individual şi raţional.

Acum însă, când boala nemiloasă îi punea stăpânire pe trup şi toate firele ce-o legau de lume se curmau, mama simţea nevoia să se sprijine de ceva esenţial. Avea nevoie de o lumină ce ar fi susţinut-o ca să trăiască mai departe, dar poate şi pentru a o ajuta să moară în pace.

Curioasă această formulă, nu găsiţi? A muri în pace... Oare e posibil acest lucru? Mai ales când anii tăi nu sunt atât de numeroşi, dar tu ştii că păşeşti pe drumul de unde nu există întoarcere. Cu ce să te aperi de durerea despărţirii pentru totdeauna de tot ce ţi-i drag? Cu aforisme formulate de mari gânditori? Dar le vei putea oare scoate din cărţi la nevoie şi arbora ca pe nişte steaguri albe în momentul culminant al trecerii? Mare îndoială! Căci aşa cum orice om are o viaţă inedită, aşa se presupune că ar trebui să aibă şi o moarte unică. Fiecare moarte se va hrăni doar din bucuriile, tristeţile şi valorile unei singure vieţi. Iar viaţa acestei femei era una banală, dar preţioasă pentru că era doar a ei şi pentru că nu se va mai putea repeta vreodată.

Medicamentele s-au terminat în circa o lună. În săptămâna din urmă mama Clarei începu să mişte degetele de la picioare, care până atunci erau inerte. Doctorul pe care l-au consultat s-a arătat foarte surprins, spunându-le că, de regulă, celulele atacate de cancer nu renasc, pe când în cazul dat se pare că se producea un miracol.

Speranţa îi copleşi pe toţi ai casei, iar Clara, după ce vorbise în repetate rânduri la telefon, stabilind cu greu

(Continuare în pag. 19)

Dumitru Radu Popa,
Sfinţi, vânturi şi alte întâmplări.
Roman. Editura Curtea Veche Publishing, 2012

Romanul ***Sfinţi, vânturi şi alte întâmplări*** este una dintre acele cărţi ce reuşeşte într-un număr scurt de pagini să concentreze o acţiune antrenantă, ţinându-l pe cititor cu sufletul la gură. Dumitru Radu Popa ne oferă o mostră de realism magic, aducând în prim-plan o serie de întâmplări biografice legate de familia sa din Baia Mare şi împrejurimi, în contextul prigoanei greco-catolicilor de la sfârşitul deceniului cinci şi începutul deceniului şase al secolului din urmă.

„Religia e o sub-speţă a fantasticului, spunea Borges. Lui Dumitru Radu Popa memoria îi este fantastică. E aşa nu doar prin performanţă — autorul nostru închipuind una dintre cele mai nemiloase hărţi ale reminiscenţelor de la Borges încoace —, ci şi prin constituţie. ***Sfinţi, vânturi şi alte întâmplări*** rememorează, în cheie veşnic dublă, cruzimile actuale şi oculte ale începuturilor comunismului românesc, când răul de afară era atât de mare că până şi stihiile îşi dădeau mâna să poată face un dram de bine. (...) Din elita roită-n diaspora, vocea de mare prozator a lui Dumitru Radu Popa predică în deşertul care ne creşte în jur – oprindu-l amar ca pe fata morgana." (Călin-Andrei Mihăilescu)

Despre Herta Müller, memorie și literatură în Germania și în spațiul românesc

Interviu cu doamna **Beate Köhler**, director al Institutului Goethe din București

- Stimată doamnă director Beate Köhler, pe 6 decembrie 2012, la Chișinău, va fi inaugurată expoziţia „Herta Müller: cercul drăcesc al cuvintelor”. Vă rog să ne vorbiți, pentru început, despre acest important eveniment, care va avea loc la Muzeul de Istorie şi Arheologie din Moldova. Cum a apărut ideea organizării expoziției, pe ce concept se bazează, în ce orașe a mai fost prezentată?

- Expoziţia de la Chişinău reprezintă o versiune simplificată şi revăzută a expoziţiei „Podoaba rece a vieţii”, concepută de Casele de Literatură din München şi Berlin, expoziţie care a putut fi vizitată în anii 2010 şi 2011 în mai multe oraşe din Germania. Institutul Goethe le-a solicitat curatorilor acelei versiuni a expoziţiei, Ernest Wichner şi Lutz Dittrich, să creeze o variantă de turneu, uşor de transportat, care să fie expusă în mai multe ţări ale lumii. Interesul faţă de autoare este foarte mare: şi din motivul că Herta Müller a fost mai puţin cunoscută până a i se fi decernat Premiul Nobel, fapt care-i face acum pe oameni tot mai curioşi să o cunoască pe cea care a scris „Leagănul respiraţiei”.

În cadrul expoziţiei sunt prezentate fragmente din cărţile Hertei Müller, fotografii, interviuri TV şi alte documente despre cariera autoarei, începând cu copilăria sa în România, emigrarea în Germania şi până în momentul decernării Premiului Nobel. Pentru România şi Republica Moldova Institutul Goethe din Bucureşti a realizat o versiune mai completă a expoziţiei: vizitatorilor li se oferă în plus posibilitatea de a asculta, de exemplu, o discuţie a Hertei Müller cu Gabriel Liiceanu, care a avut loc în 2012, la iniţiativa Institutului Goethe, la Ateneul Român din Bucureşti.

Până în prezent această versiune a expoziţiei a fost prezentată doar la Braşov. Chişinăul reprezintă, aşadar, un al doilea „popas”, după care expoziţia va merge la Bălţi. Apoi va fi expusă la Cluj-Napoca, Bucureşti, precum şi în multe alte oraşe româneşti.

- Cu tot uriașul său talent literar, Herta Müller este şi un scriitor profund angajat în viaţa publică. Ea rămâne sensibilă şi faţă de realităţile româneşti – după cum o demonstrează dezbaterile şi controversele pe care le-a avut cu unii importanţi scriitori români. Cum vi s-au părut reacţiile pe care le suscită opiniile ei, adesea foarte tranşante? Este societatea românească (şi, prin analogie, şi cea din Republica Moldova) pregătită să-şi înfrunte trecutul totalitar comunist, aşa cum a făcut Germania în raport cu experienţa nazistă?

- Germania a întâmpinat şi ea dificultăţi în încercarea sa de a se confrunta cu trecutul său naţional-socialist. Anii cincizeci şi şaizeci s-au caracterizat pe plan extern printr-o deschidere şi printr-o remarcabilă preocupare şi dorinţă de a îmbrăţişa un nou început. Dar în interiorul ţării multe lucruri au fost reprimate, trecute sub tăcere. În familia mea exista o lege nescrisă de a nu vorbi despre experienţele de război, de pe front şi din captivitate ale bărbaţilor din familie. Întrebările despre conformism, complicitate, dar şi despre responsabilitatea şi vina oamenilor simpli erau în sfera privată un subiect tabu. Abia după mai bine de douăzeci de ani de la căderea naţional-socialismului, în timpul mişcărilor studenţilor din anul ’68 gheaţa a fost spartă. Am învăţat, de altfel, în Germania că acest proces are nevoie de timp. El este unul dureros, dar consider că tânăra generaţie trebuie să i se dedice cu toată forţa şi energia şi să acţioneze! E greşit să speri că generaţia vinovaţilor, care de cele mai dese ori şi-au găsit fără probleme un loc şi în noul sistem, se va autoacuza şi va prelua responsabilitatea înfruntării trecutului. Din acest considerent eu aş pune întrebarea altfel: este gata generaţia celor aflaţi la vârsta cuprinsă între douăzeci şi

treizeci de ani din România şi Republica Moldova să se implice social şi politic, să lupte pentru tăierea „cozilor vechi” şi întru progresul democraţiei?

Situaţia din anul 1989 în Germania reunificată era mai simplă: existau destui oameni imparţiali, suficiente interese şi suficienţi bani din Vest pentru a începe imediat şi fără menajamente procesul de confruntare şi de judecată a dominaţiei Partidului Socialist Unit din fosta RDG. De aceea, de multe ori noi suntem luaţi drept exemplu în România de astăzi, comparându-se abordarea pe care am avut-o noi faţă de dosarele STASI şi deschiderea ulterioară, foarte ezitantă, a arhivelor Securităţii româneşti.

- Germania este foarte dedicată în promovarea reformelor democratice şi a parcursului european al Republicii Moldova – o dovadă concludentă a fost şi recenta vizită a cancelarului Angela Merkel la Chişinău, al cărei mesaj de încurajare a fost receptat cu entuziasm de cetăţenii noştri. Putem vorbi de o mai mare implicare germană şi pe plan cultural? Ce programe pentru Republica Moldova îşi propune să deruleze Institutul Goethe de la Bucureşti?

- De fapt, Institutul Goethe activează în Republica Moldova în această direcţie de mai mulţi ani şi îşi fortifică angajamentul său pas cu pas: în anul 1998 a fost deschisă Sala de Lectură Germană din cadrul Bibliotecii Municipale din Chişinău; de atunci şi până în prezent aceasta se află sub curatela noastră şi e susţinută de noi în mod constant. Centrul Cultural German ACCENTE a devenit de câţiva ani un partener demn şi oferă cu sprijinul nostru programe culturale şi cursuri de limbă germană. De trei ani deja am luat sub patronajul nostru două şcoli din Chişinău şi Bălţi, membre ale aşa-numitei reţele de şcoli PASCH, şi astfel promovăm o predare calitativă a limbii germane în şcoli, dar şi o relaţie mai strânsă cu Germania. În afară de cele menţionate mai sus, invităm artişti, profesori şi elevi pentru a participa la cursuri de instruire, evenimente şi programe de schimb, care au loc atât aici, în ţară, cât şi în România şi Germania. Susţinem, de asemenea, şi diverse festivaluri, precum Cronograf, Classfest, Animest ş. a., dar şi burse ale artiştilor germani în Republica Moldova, în special ale muzicienilor şi, mai nou, ale oamenilor din teatru. Sprijinim şi participarea artiştilor moldoveni în cadrul unor importante evenimente culturale din Germania, aşa cum a fost participarea lui Ştefan Rusu la Bienala Berlineză din anul curent, 2012.

Şi în anii următori vom depune eforturi de a conecta forţele creatoare din Republica Moldova la scena culturală germană şi de a consolida prezenţa culturii germane actuale în ţara Dumneavoastră. Dar urmează să lucrăm mai mult şi asupra promovării acestor activităţi, asigurându-le o mai mare vizibilitate.

- Revista *Contrafort* a prezentat de-a lungul anilor o serie de scriitori germani contemporani, dintre care majoritatea încă nu au apărut cu volume în limba română. Am constatat că autori precum Thomas Brussig, Tanja Dückers, Julia Franck, Katja Lange-Müller ş. a., ca să nu mai vorbim de „patriarhul” Günther Grass, sunt preocupați de problematica Zidului, a celor „două” Germanii. Cât de relevantă, cât de utilă pentru conştiinţa publică vi se pare această tematică, dacă ne gândim la problemele Europei de azi?

- Într-adevăr, mulţi scriitori tineri germani, dar şi regizori de film, artişti plastici şi creatori de teatru sunt preocupaţi de aspectele vieţii din Germania divizată şi de după Reunificare. Acest fapt are o însemnătate majoră pentru societatea germană, pentru că noi mai avem încă probleme la capitolul reîntregirea ţării. Pentru nemţii din Vest aceste cărţi, filme şi piese de teatru sunt extrem de importante pentru înţelegerea sentimentelor şi experienţelor trăite de concetăţenii din Germania de Est, a felului lor diferit de a fi, a disconfortului acestora, justificat de altfel, faţă de procesul nediscriminatoriu de asimilare şi de adaptare a lor în contextul noilor realităţi. Pentru nemţii din Est aceste fapte, reflectate în opere de artă, sunt importante, pentru că ele oglindesc istoria lor cea mai recentă – şi aici revenim din nou la tematica analizei trecutului – şi redau reacţiile oamenilor legate de speranţele pe care le-au avut în „socialismul cotidian”, dar şi represiunile crunte din partea statului totalitar, până la speranţele şi dezamăgirile de după reunificare.

Referitor la traducerile din limba germană în limba română aş putea menţiona un lucru pozitiv: Julia Franck (*Femeia din amiază*) şi Katja Lange-Müller (*Oile supărate*) au apărut între timp în limba română. Alte volume importante ale lui Eugen Ruge (*In Zeiten des abnehmenden Lichtes*) şi Uwe Tellkamp (*Turnul*) vor fi publicate în curând de către editurile româneşti.

Consider că acest gen de literatură le *comunică* cititorilor din Europa de Est ceva ce trebuie luat în seamă: sunt mărturii despre spionajul şi teroarea STASI, despre ce înseamnă o economie deficitară, despre persecuţii motivate politic şi evadări dramatice, despre trădarea prietenilor, exilul interior, conformism, dezbinări şi rupturi în sânul familiei. Totuşi, am unele îndoieli dacă această „zestre a memoriei”, excavată din trecutul totalitar, influenţează cumva problemele actuale ale Europei de Est. Problemele politice şi economice ale Europei de Est sunt de cele mai multe ori departe de realităţile germane.

→

- Există destule afinităţi dintre scriitorii germani originari din România, asociaţi în trecut Aktionsgruppe Banat – Richard Wagner, Johann Lippet, Ernest Wichner, William Totok ş.a. –, şi scriitorii basarabeni. Mă refer la destinul de minoritari, de comunitate marginală în raport cu un centru situat în afara lor. Chiar Herta Müller vorbeşte în romanul *Leagănul respiraţiei* („Atemschaukel") despre germanii din România arestaţi şi trimişi în lagărele staliniste – un episod care ne aminteşte de tragedia postbelică a sute de mii de români din Moldova, deportaţi în Siberia. Poate această experienţă istorică, oarecum similară, să producă proiecte literare, evenimente de interes reciproc?

- Acest fapt nu trezeşte niciun fel de îndoieli. Consider că ar fi util ca orizontul literaţilor din Europa de Est şi al artiştilor în general – după o etapă în care s-au tot orientat în special spre Europa de Vest – să se dedice şi vecinilor, dar şi similitudinilor existente între ei.

- Literatura română din Republica Moldova este, din păcate, prea puţin cunoscută în Germania. Totuşi, graţie unor prieteni, am reuşit să mai deschidem o „fereastră" în acest spaţiu cultural, şi vreau să-l menţionez aici pe eminentul traducător Gerhardt Csejka, care a tradus poezie şi proză din creaţia autorilor noştri pentru anumite fundaţii şi publicaţii germane. Ce se poate face la nivel instituţional pentru o mai bună cunoaştere a literaturii din Moldova în Germania şi a literaturii germane aici, la est de Prut? Mizaţi şi pe colaborarea autorităţilor de la Chişinău?

- Gerhardt Csejka (împreună cu Ferdinand Leopold) a obţinut în acest an renumitul Premiu Internaţional pentru Literatură al Casei Culturilor Lumii din Berlin pentru traducerea volumului lui Mircea Cărtărescu *Corpul (Orbitor)*. Tot el a fost nominalizat şi pentru Premiul Brücke. Existenţa acestor premii, a evenimentelor ce precedă decernarea lor şi mediatizarea reprezintă, firește, un mijloc excelent de a face cât mai cunoscută literatura în general.

Întrebarea ar fi: cum îşi găseşte cartea tocmai ieşită de sub tipar calea spre cititor? În Germania există – pe lângă premiile pentru literatură şi traducere – un sistem consacrat de organizare a întâlnirilor cu autorii în incinta librăriilor, de critică literară în ziare şi reviste, de campanii de publicitate în timpul târgurilor şi festivalurilor de poezie. Acest lucru nu îl văd însă în România şi Republica Moldova, aşa că mi-aş dori ca editurile de aici să pună mai multă valoare pe „marketing".

Referitor la instituţiile statului şi promovarea culturii de către autorităţi consider că faimosul concept al unor Case de Literatură este unul foarte util. În ţările germanofone există în total 12 astfel de Case de Literatură, unite într-o reţea. Ele colaborează la organizarea de lecturi, expoziţii, stagii ale autorilor, ateliere de discuţii ş.a. Acestea sunt susţinute financiar din mijloace publice, dar şi de către fundaţii sau prin intermediul sponsorizărilor din economie. O Casă de Literatură la Chişinău – acesta ar fi un proiect extraordinar!

Interviu realizat de Vitalie CIOBANU

Traducere din germană: Corina GÎRLĂ

Noiembrie 2012,
Chişinău-Bucureşti

Preţul leacului

(Urmare din pag. 17)

ora şi ziua – îi făcu vraciului o nouă vizită. Trebuia să asigure continuarea tratamentului, care se arăta a fi atât de eficient.

A primi-o chiar el. Ea a ţinut să-i exprime, chiar din prag, strălucind de fericire, nemărginita ei mulţumire şi recunoştinţă, întrebându-l cum ar putea să-l răsplătească pentru ceea ce făcea pentru mama ei.

- A, mai nimic, i-a răspuns bătrânul, venind aproape de ea şi cuprinzând-o. Clara rămase cu zâmbetul îngheţat pe buze, când el începu s-o sărute cu înfrigurare. Mirosea de la el a gaz lampant şi o învăluia o greaţă teribilă. Şiroaiele de lacrimi ce se scurgeau fără voie din ochii ei verzi se amestecau cu saliva lui prost mirositoare, întinzându-i-se pe faţă, pe gât. Stătea nemişcată, deşi primul ei gând fu să-l împingă dezgustată şi să fugă cât mai repede din această casă. Dar asta însemna să-şi condamne mama la moarte sigură. Îşi muşcă buzele până la sânge în timp ce el o ducea spre canapea. În cap îi roia gândul că uite, va fi violată, fără ca să-şi poată permite să se opună cel puţin cu o frântură de gest. I se părea nedrept. Trebuia să se lupte nu cu el, ci cu ea, străduindu-se din răsputeri să-şi înfrunte dezgustul şi umilinţa ca să nu se opună la ceea ce urma să se întâmple.

Bătrânul vraci continuă s-o sărute lacom, acum culcat alături de ea, strângând-o până la sufocare şi strecurându-şi mâinile uscate şi reci spre locurile ei cele mai intime. Clara pricepu că era singur acasă şi că se pregătise minuţios pentru această întâlnire. Frica de a fi surprinsă în flagrant adăugă şi mai multă stupiditate şi grotesc situaţiei. Implora cerul să se întâmple cât mai repede ceea ce avea de întâmplat ca să poată lua medicamentul şi să iasă odată din casă. Bătrânul însă nu se grăbea. A continuat să fosăie şi s-o mângâie mult, i se păruse, o veşnicie. Mădularul lui însă rămânea, spre marele ei noroc, inert. În sfârşit, obosit, o lăsă să se ridice din pat. Clara îşi şterse ochii, îşi îndreptă hainele şi-l rugă să-i dea lichidul după care venise.

De această dată primi doar o singură sticluţă. Era bucuroasă şi de atât. Dar asta însemna că peste două săptămâni trebuia să vină din nou. Tortura, deci, urma să continue...

De atunci încolo o primea doar când era singur acasă. Ori de câte ori se apropia de blocul cu pricina Clara urca şi cobora de câteva ori fără ascensor cele cinci etaje până la uşa apartamentului, până când, în cele din urmă, îşi lua inima în dinţi şi se hotăra să intre. După câteva fraze pe care le schimbau referitor la starea de sănătate a mamei, timp în care ea stătea mereu cu ochii în pământ, scenariul se derula exact ca prima oară...

Bătrânul nu putea înainta cu realizarea fantasmelor sale erotice, dar nici nu era dispus să cedeze. Considera că era dreptul lui firesc să fie răsplătit pentru ceea ce oferea – Speranţă! Şi poate nu doar atât! Nu era moral? De ce? – te-ar fi întrebat el nedumerit. Pentru că rămăsese până la vârsta lui înaintată un admirator al frumuseţii şi al tinereţii? Că-şi dorea, dacă nu putea să le posede, ce-l puţin să le înghită ca pe-un medicament? Căci avea şi el nevoie de un leac ce l-ar fi putut ţine mai departe de moarte. Era un păcat să profite de el? Nu, în nici un caz, el nu credea asta.

Din contra, credea că e echitabil. Să oferi ceva necesar şi să fii răsplătit pentru asta. Apoi, bătrânul T nici măcar nu se considera un absurd. Era un raţional – îşi zicea – dacă nu cerea ceea ce nu i se putea oferi – complicitate, ori, Doamne ferește! – afecţiune. Se mulţumea cu ce putea lua singur. Doar că nu se interesa deloc – dar deloc! – dacă femeia căzută în ghearele lui era dispusă să accepte regulile jocului stabilite de el. Acesta era preţul pe care-l cerea. Nu i se părea imposibil de plătit.

Iar Clara nu avea de ales, căci leacul, spre marea ei bucurie, îşi făcea efectul. Curând maică-sa coborî din pat, iar la sfârşit de ianuarie reuşi chiar să-şi viziteze sora, care locuia la peste o sută de kilometri de oraş.

Odată, când, iritată şi nervoasă, Clara se pregătea să meargă la un nou randevu cu bătrânul vraci, soţul ei îi propuse să ceară o sticluţă de medicament în plus, ca să testeze faimosul lichid pe cineva dintre apropiaţii lui.

- Tu ştii ce mă costă pe mine acest leac? izbucni ea cu lacrimi în ochi. Du-te singur şi i-l cere, că eu m-am săturat până-n gât să-l tot văd pe acest boşorog nesimţit!

Nu realizase pentru moment că mama ei ar fi putut auzi disputa. A înţeles asta mai târziu, când ea renunţă să mai primească medicamentul, susţinând că el nu mai are niciun efect asupra ei.

În zadar a implorat-o. S-a opus cu înverşunare.

De atunci încolo, când durerile deveniseră insuportabile, accepta să i se administreze doar morfină.

Iar la finele lui mai Destinul, cu mâna lui nevăzută, închise pe vechi ochii mamei. Apoi, dezinvolt, rupse o creangă din salcâmul de la poarta casei şi-o înfipse adânc în inima Clarei, având grijă totuşi să anestezieze durerea cu mirosul îmbătător al albelor flori.

▣

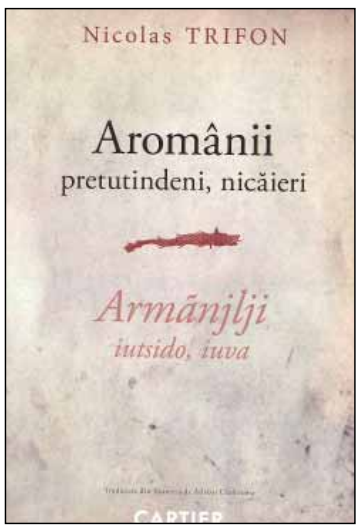

Nicolas Trifon, *Aromânii pretutindeni, nicăieri,* urmat de *Aromâna vorbită la Metsovo* de Stamatis Beis şi de *Nomadismul la aromâni* de Thede Kahl. Traducere din franceză de Adrian Ciubotaru. Ediţia 1, 2012, 608 p.

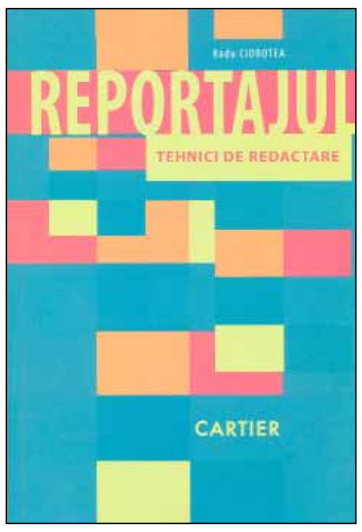

Radu Ciobotea, *Reportajul. Tehnici de redactare*, 2012, 224 p.

Volume apărute la Editura Cartier

Inelul de aur

Iulian Ciocan

Două săptămîni de alergătură inutilă au fost de ajuns ca Marcel Pulbere să înţeleagă cît de dificil e să găseşti un job în urbea cenuşie, înghiţită de tranziţie. La început, tînărul filolog se lăsă ispitit de anunţul dintr-un proaspăt cotidian naţional, care racola de urgenţă reporteri energici şi talentaţi. Determinantă fu însă nu doar tentaţia meseriei reporticeşti, ci şi apartenenţa directorului publicaţiei la breasla scriitorilor. Adevărat era că piesele experimentale ale şefului publicaţiei erau de-a dreptul ilizibile şi-l buimăciseră odinioară pe Marcel într-o măsură mai mare decît paginile bizare ale lui Urmuz, dar cel puţin directorul şi dramaturgul trecea drept un promotor al noului şi un oponent de seamă al păşuniştilor obtuzi. Aşa că – imediat după lectura promiţătorului anunţ – Marcel se duse într-un suflet să caute redacţia ziarului. Ajuns la faţa locului, filologul nostru se frecă la ochi o vreme, cercetînd cu atenţie clădirea dărăpănată care găzduia un depozit en gros. Scoase din buzunar bucata de gazetă cu anunţul îmbietor pentru a verifica dacă nu greşise adresa. Nu părea să fi nimerit în alt loc. În cele din urmă, descoperi, deasupra unei scări care cobora în subsol, o placardă strîmbă pe care scria, cu litere decolorate, denumirea cotidianului naţional: *Expresul european*. Coborî scara, păşind cu grijă pe treptele scrijelate de timpul nemilos, apăsă clanţa murdară a unei uşi de metal şi se pomeni într-un coridor a cărui obscuritate sfida olimpian lumina chioară a beculeţului din tavan. Mijind ochii, stătu în cumpănă cîteva minute. O uşă se deschise apoi de o parte a coridorului, lăsînd un fascicul de lumină, mai viguroasă decît cea a beculeţului, să spintece întunericul şi ţăcănitul enervant al unei maşini de scris să se reverse afară. Un individ electrizat, cu un maldăr de hîrtii în braţe, ţîşni din încăpere şi dispăru în fundul coridorului. Marcel se apropie de uşa aceea şi, iţindu-se înăuntru, întrebă unde poate fi găsit directorul. O dactilografă palidă-insomniacă, între două vîrste, îi lămuri cu voce scăzută, continuînd să bată la maşina de scris şi fără să-i arunce barem o privire. Bîjbîind, găsi încăperea şefului, ciocăni în uşă de cîteva ori, din ce în ce mai tare, şi, după ce auzi un muget aprobator, se hotărî să intre. În camera cu pereţi igrasioşi trona dezordinea. Biroul directorului era năpădit de nişte mormane uriaşe de hârtii, acoperite de un strat gros de praf. Partea cea mai mare a acestor grămezi se compunea din ediţiile anterioare ale cotidianului, ignorate de clienţii chioşcurilor de ziare, şi din volumele de dramaturgie ale patronului, care se vindeau cu ţîrîita numai datorită curiozităţii exagerate a puţinilor scriitori în devenire. Apariţia tînărului îi întrerupse directorului cotidianului naţional scrierea unui nou editorial combativ-sarcastic. Putea fi asta cauza faptului că omuleanul de 45 de ani era agitat şi nemulţumit. Exista însă şi o motivaţie pe care un oaspete ocazional cu greu ar fi sesizat-o: jurnalistul era mereu tulburat şi nemulţumit din cauză că proiectele măreţe care-i roiau în cap aveau nevoie de mult mai mult timp pentru realizare decît îi putea hărăzi o viaţă scurtă de om.

Marcel îşi drese vocea şi, cu o convingere uşor diminuată de sediul sub aşteptări al redacţiei, zise că citise anunţul şi vrea să fie reporter.

„Aţi citit cu atenţie anunţul nostru?!”

Patronul se holbă la Marcel ca la un măscărici.

„Fireşte...”

„Am scris în acel anunţ că avem nevoie de reporteri energici şi talentaţi. Ceea ce văd deocamdată e că sînteţi tînăr, foarte tînăr, şi nu ştiu dacă tinereţea e sinonimă cu profesionalismul. Mai curînd e soră cu superficialitatea... Ce experienţă aveţi în domeniul jurnalismului? Unde aţi mai lucrat?”

„Hm... Nu sînt deocamdată experimentat, căci abia am absolvit facultatea. Dar sînt sigur că aş putea...”

„N-o să puteţi mare lucru. Am mai văzut tineri siguri care nu se descurcau. Şi ce facultate aţi absolvit?”

„Filologia, la Braşov...”

„Na-ţi-o bună că ţi-am dres-o!” exclamă directorul-dramaturg, făcîndu-se roşu ca un rac fiert şi apucîndu-se cu mîinile de cap de parcă căzuse un bolovan peste el.

Reacţia asta ciudată îl făcu pe Marcel să se simtă penibil şi să se întrebe dacă nu spusese cumva vreo inepţie. Lucrurile se limpeziră imediat ce patronul îşi recăpătă elocvenţa: „Măi, tinere, tu parcă ai picat din lună! Eu n-am nevoie de filologi cu capetele-n nori, care numai să lehăie ştiu, ci de jurnalişti adevăraţi, care pot să muleze realitatea pe politica editorială a ziarului. Înţelegi ce vorbesc? Ai ţinut vreodată în mînă un reportofon? Ştii cum se face un reportaj?”

„Nu am făcut reportaje, dar cred că pot învăţa repede meseria. Ştiu cel puţin că reportajul, aidoma unei proze faulkneriene, trebuie să conţină mai multe puncte de vedere, iar adevărul – să fie risipit între acestea...”

„Aoleu, e chiar lucrul de care mă tem cel mai mult, tinere! Voi, filologii, confundaţi viaţa cu literatura. Ştii ce ar însemna să te angajez? Ar însemna să uit de editoriale şi să alerg eu în locul tău toată ziulica prin oraş cu reportofonul în dinţi... Frumos ţi se pare? Eu n-am nevoie de ficţiunile voastre stupide, ci de re-por-ta-je! Ai înţeles?”

Vocea răutăcioasă a directorului îl făcu pe Marcel să se dea cu un pas îndărăt.

„Dar sînteţi şi d-voastră un scriitor! V-am citit cu interes piesele onirice...”

Era o stratagemă la care Marcel se gîndise să recurgă de cum citise anunţul. Pentru o fracţiune de secundă faţa directorului se lumină, dovadă că dramaturgul din el, deşi subjugat de ziarist, mai nutrea nişte speranţe vagi. Răspunsul însă nu lăsă loc pentru îndoieli: „Da, ai dreptate, sînt scriitor. Numai că aici, tinere, eu nu moderez un cenaclu literar, ci conduc un cotidian naţional! Iar asta nu e la îndemîna oricărui scriitor. Aşa că te sfătuiesc să-ţi cauţi de lucru în altă parte...”

Ieşind din subsolul obscur, Marcel Pulbere se simţi pătruns de o mare nedumerire. Şi nu doar fiindcă fusese respins: cum putea să aibă un aspect atît de mizerabil redacţia unui ziar plin de culori vii, tipărit pe hîrtie lucioasă?

Cel mai decepţionat de acest prim eşec al lui Marcel fu însă Boris Aurelovici. În timp ce luau cina, şomerul aghesmuit, abia întors de la fraţii săi, se interesă cînd are de gînd fiul să-şi găsească de lucru.

„Am fost azi la redacţia unui ziar!” îi răcni Marcel la ureche.

„Şî cari îi rezultatul?!”

„Nu m-au acceptat! Vor ziarişti de meserie!”

Cîteva clipe Boris Aurelovici îl fixă pe fiu cu privirea tulbure, pe urmă izbucni, trîntind pumnul în masă şi răsturnînd o farfurie cu salată: „Eu pentru ce, futu-i, ţi-am dat ultimii bani anii ăştia? Ca tu amu sî nu fii acceptat? Păi, ce facultati ai făcut tu la români?!”

Ca de obicei, Olga Leonovna îi sări în ajutor fiului, dar le luă mult timp ca să potolească furia şomerului. Chiar şi după ce l-au dus la culcare, Boris Aurelovici a bolborosit îndelung, iar singurul cuvînt care putea fi înţeles era „căcat”.

A fost apoi un post de radio privat care îşi propunea să eclipseze rapid inerta radiodifuziune publică. La concursul organizat de acel post privat, tinerii setoşi de glorie şi de bani se adunaseră ca muştele la miere, iar şansele lui Marcel nu au părut nici o clipă mai mari decît ale miticului Sisif. Cei doi examinatori – un bătrînel şters, plictisit, şi o cucoană blazată care nu mai contenea să-şi admire manichiura impecabilă – i-au făcut semn să plece de cum au aflat că e literat. Împotrivirea tînărului îngrijorat de repetarea eşecului o făcu, ce-i drept, pe cucoana blazată să se milostivească, dar ceea ce i se propunea era un soi de loterie fără miză. Trebuia să lucreze o lună de încercare, fără salariu, alături de alţi 29 de concurenţi, şi să se claseze în final pe unul dintre primele trei locuri pentru a obţine jobul. Iar volumul de muncă era de-a dreptul descurajant: avea obligaţia să pregătească în cursul zilei nu mai puţin de trei subiecte, adică să cutreiere oraşul ca un zălud, să caute „surse” şi „evenimente”, să revină nemîncat şi obosit în viesparul sufocant al radioului, unde cele cîteva computere rudimentare, indispensabile pentru redactarea ştirilor, erau deja ocupate de competitorii mai descurcăreţi, absolvenţi ai facultăţilor de jurnalism, care îl priveau ca pe un intrus. Şi nu i-a reuşit mai nimic. Funcţionarii şi artiştii cu care convenea să dialogheze dispăreau pe nepusă masă, reportofonul năzuros nu înregistra interviurile, nu găsea finalurile potrivite pentru reportaje, se precipita, gîndindu-se mereu la ce ar mai putea să scrie şi constatînd că imaginaţia scriitoricească nu-i era aici de nici un folos. Aşa că – după trei zile de căutare febrilă a „evenimentelor” – Marcel Pulbere renunţă să mai aspire la laurii meseriei de ziarist.

În disperare de cauză, tînărul romancier se duse la Facultatea de Filologie pe care o abandonase fără nici un regret cinci ani în urmă. Şeful de catedră, un bătrînel mucalit care-i fusese diriginte, îl primi cu mare plăcere, îi propuse să se servească cu ceai şi cu bomboane şi-l îndemnă să vorbească despre Literele din Braşov. Bătrînelul îl asculta cuprins de o vie curiozitate, încuviinţînd şi recunoscînd superioritatea absolută a filologilor din România, regretînd trecutul sovietic care-i pocise formaţia de literat şi care-l făcea ridicol în raport cu erudiţii de talia lui Nicolae Manolescu.

„Sîntem mici, măi Marcel, foarte mici. Însă voi, tinerii care aţi studiat în România, aveţi un viitor frumos, voi veţi realiza ceea ce n-am reuşit noi!” zise bătrînelul şi-şi strînse pleoapele ca şi cum ar fi dorit să întrezărească chiar în clipa aceea viitorul fabulos al generaţiei lui Marcel Pulbere.

Îmbărbătat de deschiderea bătrînelului către ceea ce e nou, Marcel se hotărî să ia taurul de coarne. Avea nevoie de un loc de muncă pentru a pune neîntîrziat în aplicare cunoştinţele asimilate la Braşov. Însă rugămintea asta îl întristă pe şeful de catedră mucalit. Da, el şi-ar fi dorit din toată inima un lector care a studiat în Ţară, dar uzanţele universitare, pe care el, firește, le considera perimate şi alogice, dădeau întîietate, la angajare, absolvenţilor autohtoni, nicidecum celor străini. Cele cîteva locuri vacante fuseseră deja ocupate de tinerii crescuţi în pepiniera lor şi, din păcate, nu se mai putea face nimic. Faţa bătrînelului mucalit, care adineaori strălucise de admiraţie, era acum lipsită de expresie. Marcel aruncă amărît o bomboană în gură şi plecă, fără să-şi mai ia rămas bun. Lucrurile luau o turnură periculoasă şi Marcel îşi aminti de cuvintele profetice ale lui Blina: „literatura e calea spre nicăieri”. Dincolo de exagerarea evidentă a prietenului, era limpede că supravieţuirea prin literatură sau filologie nu putea fi decît foarte dificilă în hăţişurile tranziţiei postsovietice.

Olga Leonovna aştepta cu strîngere de inimă ca fiul ei să-şi găsească un loc de muncă. Însă nu atît insuccesele sus-pomenite ale lui Marcel o nelinişteau – acestea, desigur, aveau să se termine odată –, cît presentimentul care i se insinuase în suflet în ultimele zile, presimţirea că clipele cele mai frumoase ale familiei lor se pierduseră în trecut şi erau irecuperabile. Iar presimţirea asta devenea tot mai apăsătoare pînă se făcu o searbădă certitudine. Olga Leonovna înţelese ceea ce refuzase pînă atunci să înţeleagă: de acum încolo nu va mai fi prea bine, nu va fi niciodată ca în verile în care plecau tustrei la Marea Neagră. Acum nu ar ieşi la capăt cu pensia ei ridicolă şi cu salariul fiului care, era limpede, nu putea fi decît foarte modest. Iar cu adevărat insuportabil şi întristător era gîndul că se transformaseră – ea şi soţul beţiv – într-o imensă povară pentru fiu. Păi, ce viitor putea să aibă un tînăr cu doi bătrîni săraci în cîrcă? Cum să-şi aranjeze el viaţa personală dacă nu avea apartamentul lui? Şi Olga Leonovna îşi frămînta mintea cum să-şi ajute băiatul, iar gîndurile chinuitoare îi înfăţişau o singură soluţie dureroasă: după găsirea locului de muncă, Marcel ar trebui să scape de povară, adică de... ei. Învingîndu-şi toate ezitările, Olga Leonovna luă decizia să plece la ţară, în raionul Donduşeni, să se întoarcă în casa părintească în care locuia soră-sa Taliusea, o septuagenară fără copii, epuizată de săpat şi prăşit. Că Taliusea cea măcinată de singurătate îi va primi cu braţele deschise nu exista îndoială. Mai problematică părea aducerea lui Boris Aurelovici în satul uitat, dar Olga Leonovna simţea în adîncul său că soţul o va urma. Cu toate că zilele în care se îndopau, radioşi, cu vată de zahăr pe plaja din Koblevo erau acum un soi de irealitate, o speranţă moartă renăştea iată: poate că acolo, la sapă, departe de fraţii zurbagii, fostul muncitor ar ieşi din mrejele beţiei. Olga Leonovna îşi plănuise retragerea la ţară cu gîndul la Dumnezeu, care urma s-o ajute să înfrunte greutăţile vieţii rurale după o pauză de 40 de ani. Iar cîtă vreme fiul era în căutarea serviciului, ea trebuia să agonisească urgent nişte bani pentru a peti-

→

Cătălin Dorian Florescu, un romancier al exilului

de
Iulian Băicuș

Răsfoind presa culturală, atenţia mi-a fost atrasă de un nume, cel al lui Cătălin Dorian Florescu. Am citit într-un interviu că locuieşte la Zürich, este de profesie psihoterapeut şi pînă în anul 2001 s-a chinuit cu ajutorul psihologiei Gestaltiste să-i vindece de năravul lor pe dependenţii de droguri, de atunci este scriitor full-time şi liber-profesionist care îşi cîştigă existenţa din scris. În prezent caută să-şi vindece traumele din biografia sa proprie şi să se despartă de trecut scriind cărţi. A publicat pînă azi patru romane, răsplătite cu cîteva premii, cel mai important fiind cel care poartă numele prozatoarei Anna Seghers, *Vremea minunilor*, *Drumul scurt spre casă*, *Maseurul orb* şi *Zaira*[*]. Toate cele patru romane au fost scrise în limba germană şi (re)traduse în limba română. Un exemplu similar îl furnizează Marius Daniel Popescu, de asemenea rezident în Elveţia. Romanul său, *Simfonia lupului,* scris în limba franceză, a recepţionat Premiul Martin Walser pe anul 2008, fiind tot un roman al exilului, dar avînd un stil ceva mai tăios, căci autorul pare a fi înclinat spre părţile mai „mizerabiliste" ale depeizării.

În romanul său de debut, *Vremea minunilor*, Cătălin Dorian Florescu povesteşte despre copilărie, cu destul de multe note psihanalitice – aici iadul comunist, lumea cenuşie în care ocupaţia primordială pare a fi scufundarea în alcool, este părăsită pentru o lume colorată, mult mai vie şi mai atractivă, cea a exilului, unde, odată ajuns, te trezeşti bombardat cu mesaje publicitare şi cu simboluri ale societăţii de consum, transferul putînd produce oricui tulburări de personalitate. Este un text salingerian, în care lumea adulţilor este privită cu detaşare, iar personajul principal al acestei lumi rămîne tatăl, ca-n romanul lui Marin Preda, *Moromeţii*. Tatăl reuşeşte primul să se desprindă de comunism, *Vremea minunilor* fiind un titlu mai curînd ironic, o dimensiune ce ţine de fabulos. Privite prin ochii unui copil, toate aceste întîmplări se încarcă de vagi semnificaţii mitice, ca-n *Amintirile din copilărie* ale lui Creangă, cu singura diferenţă că Nică a Petrei rămîne în ţara lui, în vreme ce naratorul din *Vremea minunilor*, Alin, este obligat să rătăcească alături de tatăl său prin Italia sau America în căutarea fericirii. Partea românească a cărţii conţine cele mai multe amintiri autobiografice, e un document pentru oamenii care nu au trăit în comunism, înscriindu-se într-un curent general al tinerei generaţii: aceştia umplu rafturile librăriilor cu cărţi despre comunism, dar şi regizorii de filme din Estul Europei par preocupaţi de aceeaşi temă, mă gîndesc la un film gen *Goodbye, Lenin*. „Ostalgia" este tema esenţială a acestei literaturi, iar explozia de cărţi de la noi, *Născut în URSS, În căutarea comunismului pierdut, Iepurii nu mor*, etc., nu face decît să bagatelizeze tema şi să o transforme într-un laitmotiv.

Cătălin Dorian Florescu pune accent pe autenticitate, încearcă şi adesea reuşeşte să se transpună în pielea copilului de zece ani, care nu prea înţelege de ce filmele erotice sunt transmise la televiziunea sîrbă, de ce liftul din blocul unde tatăl său este administrator nu prea funcţionează, de ce maşinile din oraş se strică adesea şi oamenii înjură regimul, de ce ciocolata străină sau maşinuţele care vin din Occident, sau revistele de benzi desenate sunt colecţionate doar de copiii de ştabi din nomenclatură, de ce doar casele acestora au parchet pe jos, şi alte o mie şi una de detalii mărunte pe care Alin le adună cu răbdare şi cu pasiune de filatelist într-un clasor imaginar. Autorul surprinde foarte bine acel specific miticist al românilor – Mircea Iorgulescu îl poreclise *Marea trăncăneală* –, dornici să se aşeze în grupuri la o şuetă interminabilă şi să se căineze, să-şi plîngă de milă la nesfîrşit, sau să spună bancuri politice, să-l bîrfească pe Marele Frate, convinşi că mămăliga românească nu explodează. Ea a explodat însă în decembrie 1989, iar explozia ei s-a văzut peste tot în lume. *Vremea minunilor* este întîi de toate un roman-document, o pagină de istorie. Totuşi, finalul cărţii este unul fals: ajuns la vîrsta primei iubiri, Alin preferă să discute cu prietena sa Ariana despre ciori şi comportamentul lor, deşi se pregătise intens pentru acest moment, urmărind filmele erotice din Occident, dar nu pe cele difuzate de Televiziunea Română, redusă la cîteva ore de program cu şi despre tovarăşu' (Nicolae Ceauşescu).

Cel de-al doilea roman, *Drumul lung spre casă*, este povestea exilatului Ulise care porneşte spre casă, povestea unei întoarceri din exil, de unde şi asemănarea cu romanul clasic al lui James Joyce. După ce am terminat lectura lui am descoperit un scriitor foarte interesant, cu un „sound" foarte special, exact ca vocea lui Leonard Cohen, care a trecut la un moment dat prin Bucureşti într-un mega-concert... Am toate înregistrările sale din studio, inclusiv cea a concertului *live* din

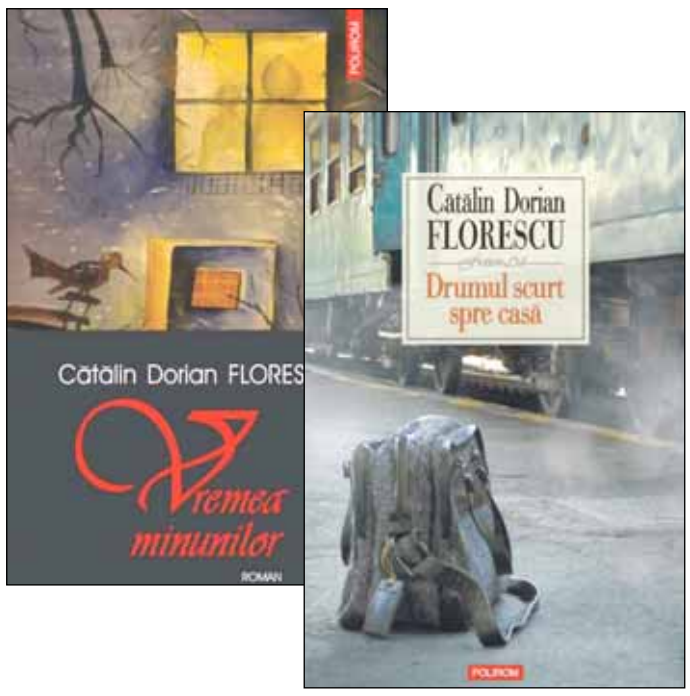

Israel: prefer vocea din înregistrare, perfectă şi retuşată, celei din realitate, care poate greşi notele. Această preferinţă mi-o manifest şi în literatură. O trăsătură a marilor scriitori este cheia în care scriu, îţi poţi da seama imediat dacă citeşti un roman prost după primele trei pagini, dar în cazul lui Cătălin Dorian Florescu lucrurile sunt mult mai simple, ai la dispoziţie doar trei CD-uri. Poate că ar trebui şi cei de la Polirom să se gîndească să lanseze o colecţie de „audiobooks" cu cărţi citite chiar de autorii lor, şi atunci am avea ocazia să-l ascultăm pe Florescu citindu-şi propria carte, cum o face probabil deja în Elveţia, unde există acele celebre conferinţe în faţa cititorilor. În filmul consacrat lui Truman Capote cîteva mii de cititori plăteau sume uriaşe ca să asculte fragmente în avanpremieră din *In cold blood*, şi cînd te gîndeşti că unii, din familia de spirite a eseistului Emil Cioran, credeau că America ar fi, de fapt, o ţară a-culturală!

Dar să revin. Cred că am simţit în „soundul" cel nou al lui Cătălin Dorian Florescu cîte ceva din sunetul romanului german, sper să nu mă înşel, dar seamănă puţin şi cu atmosfera din nuvelele lui Thomas Mann. Sunt reluate cîteva dintre temele postcomuniste de tip *Goodbye, Lenin*. Cu explorarea amintirilor despre o patrie şi o limbă abandonate din cărţile Hertei Müller sau cu magia lui Günther Grass, în mod clar cultura germană e un spaţiu cultural comun, o matrice care şi-a lăsat amprenta asupra modului şi perspectivei din care sunt redate întîmplările, şi acest caz de aculturaţie dă tînărului din Timişoara, întors în propria lui cultură, un aer uşor străin, ca muzica lui Bach cîntată pe un sintetizator electronic.

Drumul scurt spre casă, cel de-al doilea roman al autorului, răstoarnă puţin perspectiva din *Vremea minunilor*. Astfel, cei patru prieteni, Ovidiu, Luca, Lana şi Toma, care locuiesc împreună într-o ţară occidentală, se decid mai în glumă, mai în serios să-şi caute rădăcinile identitare şi să exploreze Europa de Est într-o călătorie pe căile ferate cu un „rail-way pass European", dar singurul care va pleca va fi Ovidiu. El va face şi o haltă la Budapesta, de unde îl va lua pe Luca cu el şi o va porni spre ţara lui natală, România. Romanul acesta ar putea fi comparat cu *On the road* al lui Jack Kerouak, fără prea multe droguri însă, cu excepţia destinului lui Toma, care este toxicoman şi în care Florescu îşi topeşte propriile experienţe de psihoterapeut angajat în salvarea unor personaje similare din Elveţia. *Drumul scurt spre casă* este mai degrabă un roman feroviar, prozatorul Dumitru Ţepeneag a scris cîndva un asemenea roman *de garre*, cu o tentă uşor poliţistă, care poate fi citit într-un compartiment de tren şi, eventual, uitat acolo. Călătoria dinspre cultura germană spre cea română face o oprire suplimentară în Ungaria, prilejuită de amorul subit pentru Zsofia, o unguroaică foarte frumoasă. Episodul acesta de împlinire erotică creează un soi de buclă neaşteptată pentru cititor, întrucît Cătălin Dorian Florescu recurge rar la tipul acesta de roman sentimental, cărţile

→

→

ci bugetul familial ciuruit temeinic. Ce putea să facă însă o biată pensionară?

Înainte de toate, să vîndă ce mai era de vîndut în casă. În 1990, cînd cumpărase, cu o modică sumă de bani, canapeaua solidă a unor evrei care plecau precipitaţi în Israel şi nu mai ţinuseră la preţ, Olga Leonovna nu bănuia că peste un an îşi va vinde în stradă lucrurile acumulate cu mare greu în timpul căsniciei. Şi aşa se face că – după plecarea lui Marcel la Braşov şi mai cu seamă după proclamarea independenţei Moldovei – Olga Leonovna a dus pe rînd la piaţă farfuriile şi ceştile de porţelan, paharele şi vazele din cristal, ceasul cu cuc, unul dintre cele trei covoare persane, cîteva rochii, un palton şi tot felul de mărunţişuri. Ruşinea iniţială o părăsi repede pe educatoarea transformată incredibil în negustor ambulant: o sumedenie de oameni trăiau ca pe mărăcini în ultima vreme, iar oraşul putea fi lesne confundat cu un uriaş talcioc. Altceva era că despărţirea de lucrurile dragi o tulbura de fiecare dată ca şi cum ar fi renunţat la o parte din fiinţa ei. Acum, cînd urma să se refugieze la ţară şi să-i lase fiului nişte bani, Olga Leonovna constată cu tristeţe că nu prea mai avea ce să scoată la vînzare. După ce se gîndi însă mai bine, îşi aminti de cele două inele de aur pe care le purta mereu pe degete. Nu mai avea ce să facă: trebuia să se despartă şi de acestea! Şi mai exista încă inelul de aur al lui Boris Aurelovici, care cîntărea tocmai 10 grame! Ar vrea oare să i-l dea soţul? La o adică, Olga Leonovna putea şi să-l şterpelească în una din serile în care Boris Aurelovici se întorcea beat lemn acasă. Mai bine o făcea ea decît derbedeii de felul celora care îi furaseră vecinei Liuba poşeta cu bani ziua-n amiaza mare. Oraşul se umpluse acum de haimanale şi ciudat de-a dreptul era faptul că nimeni încă nu-l acostase pe Boris Aurelovici cel cherchelit pentru a-i lua inelul de aur.

Într-una din zile, cutreierînd urbea în căutarea alimentelor mai ieftine, Olga Leonovna descoperi, la periferia oraşului, un magazin specializat în produse maritime. Acolo, privirea ageră a pensionarei detectă imediat un soi de conserve de peşte al căror preţ scăzut oferea spaţiul de manevră necesar unei mici afaceri. Olga Leonovna cumpără patru conserve de probă, se întoarse cu troleibuzul hodorogit la Rîşcanovca şi se duse într-un suflet la piaţa Alioşin. După numai jumătate de oră fosta educatoare se alese cu un cîştig de 2 lei, fiecare conservă de peşte fiind vîndută la un preţ mai mare cu 50 de bani decît cel al magazinului! Înaripată de această izbîndă, Olga Leonovna îşi făcu un plan care, pentru o realizare mai rapidă, necesita implicarea serioasă a fiului. Şi iată aşa, fără mare tragere de inimă, se făcu Marcel navetist. Se deplasa zilnic, cu troleibuzul, la marginea oraşului, îşi burdușea sacoşa cu conserve de peşte în magazinul găsit de maică-sa, o tăbîrcea apoi pînă la piaţă şi o preda Olgăi Leonovna, care făcea comerţ din zori şi pînă-n seară, înfruntînd eroic soarele dogoritor. Era un efort care îi răsplătea cu bani de coşniţă. Foarte curînd însă o întîmplare neaşteptată le puse în pericol mica activitate comercială.

(Fragment din romanul în pregătire *Ultima eliberare*)

▣

lui fiind prevăzute cu tot felul de sertare şi sertăraşe în care sunt închise, ca într-un sipet, poveşti, legende, bancuri, obsesii din copilărie, cea mai pregnantă fiind în acest roman cea a Omului Negru, o metaforă a morţii şi a distrugerii ce planează asupra tuturor eroilor. Pe mine m-au mişcat profund în primul rînd scenele legate de Revoluţia din Timişoara, cred că e primul roman românesc în care întîlnesc acest eveniment istoric, iar tabloul României post-1989, privit prin ochii străinului, de fapt ai românului exilat, mi se pare viu şi destul de real. Scena în care mătuşa îl pregăteşte pe unchi pentru ceremonia finală şi primeşte cadou un aparat de ras superperformant seamănă uşor cu scena de debut din romanul *Străinul* al lui Albert Camus.

Cel de-al treilea roman al lui Cătălin Dorian Florescu se va numi, poate nu dintr-o simplă întîmplare, *Maseurul orb*, titlul cam bate spre V. S. Naipaul, spre romanul acestuia *The Mystic Maseur*, deşi acţiunea acestuia are loc undeva în India, pe când romanul lui Florescu e deopotrivă original şi tragic, şi porneşte de la cazul real al unui nevăzător, pe numele lui Ioan Timiş Palatinuş, un personaj descoperit de Robert Şerban. Nefericitul trăieşte într-o casă plină de cărţi, la care nu poate avea acces decît mediat, exact ca un fost student de-al meu de la Litere, ajuns, sper, un bun profesor de literatură română. Luîndu-şi ca reper acest personaj, romancierul reconstruieşte biografia lui Ion, un ţăran care, spre deosebire de vecinii lui de uliţă din sat, trăieşte în lumea conţilor şi a conteselor lui Stendhal. Moartea Emmei Bovary îi produce aceeaşi mîhnire pe care i-ar fi provocat-o moartea unei rude sau a unui prieten drag. Criticul literar canadian Linda Hutcheon[1], care în 2011 a devenit Doctor Honoris Causa al Universităţii din Bucureşti, într-un capitol din studiul ei intitulat *Politica postmodernismului*, amintea acea tendinţă a curentului de a se raporta la trecut într-un mod cu totul special: ea îl numea „istoria totală detotalizată”, exemplele din romanul străin fiind cu duiumul, în primul rînd cărţile lui Doctorow sau cele ale lui Salman Rushdie, *Ruşinea* şi *Copiii nopţii*. Exemplele din literatura română, deşi nu-s aşa de numeroase – şi îmi vin în minte cîteva exemple: romanul colectiv *Femeia în roşu, Puppa russa,* sau *Lindenfeld* (romanul unei comunităţi în mare parte dispărute, al satului săsesc cu acelaşi nume) –, pot confirma sau întări regula. *Maseurul orb* se înscrie în această linie de forţă a prozei postmoderne de la noi. În ceea ce îl priveşte pe personajul care l-a inspirat pe Cătălin Dorian Florescu – maseurul orb Ioan Timiş Palatinuş – omul a lucrat toată viaţa ca maseur în staţiunea Moneasa, după ce a orbit la vîrsta de doar 17 ani. Era pasionat de filosofie, pe care a studiat-o dîndu-şi licenţa cu o teză despre kitsch, apoi şi-a deschis o librărie într-o tonetă, spunîndu-i „Excelsior”, aici se va întîlni cu Robert Şerban, care i-l va recomanda romancierului Florescu. Ioan Timiş Palatinuş trăia înconjurat de cărţi, avea un apartament în care păstra într-o ordine desăvîrşită peste 30.000 de volume, aranjate tematic, pe zone geografice şi şcoli. Pe holul său conviețuiesc şi dialoghează (pe timpul nopţii) autorii francezi şi filosofii orientali. Se poate spune că maseurul orb de la Timişoara este un corespondent local al celebrului erou al romanului lui Elias Canetti, *Orbirea***,** unul dintre cele mai frumoase romane ale literaturii de expresie germană. O singură nedumerire am: ce caută pe coperta cărţii sticla de Bourbon, care nu apare în volum, ce legătură are ea cu romanul?... Din păcate, tot ce a mai rămas din Ioan Timiş Palatinuş este chiar eroul din roman, personajul real a plecat dintre noi în anul 2006, iar cartea aceasta este cu atît mai tragică şi mai preţioasă, întrucît captează spiritul acestui om foarte special. Începînd cu *Maseurul orb* – un text foarte grav –, romancierul îşi găseşte tonul, nu mai ezită, ştie care sunt marile teme ale literaturii sale viitoare şi nu se va mai preocupa deloc de copilăria în comunism sau de moştenirea acestuia.

Următorul roman, *Zaira,* este şi cel mai valoros din punct de vedere estetic dintre toate textele scrise de Cătălin Dorian Florescu[**]. Este, la fel, un roman inspirat de un personaj real, pe care autorul l-a cunoscut într-una dintre călătoriile sale acasă, în oraşul său natal, Timişoara. Zaira are ceva şi din biografia femeii în roşu, eroina unui celebru roman postmodern, scris la trei mîini. De profesie mînuitoare de marionete, ea se naşte în Strehaia, străbate lumea întreagă, dar şi epoci istorice tragice: nazismul, cu varianta lui legionară (este comentată asasinarea lui Armand Călinescu), şi comunismul. Trece prin Praga invadată de tancurile sovietice, apoi se refugiază în Statele Unite, unde devine soţia unui congressman american, pentru a reveni după moartea acestuia în ţara natală, în căutarea primei ei iubiri, stabilindu-se la Timişoara. Este un roman extrem de cinematografic, oarecum în stil hollywoodian, cu foarte multe personaje secundare. Cred că posibilele modele ale sale ar putea fi romanele lui Radu Tudoran, *Un port la răsărit* sau *Întoarcerea fiului risipitor* (acesta din urmă a fost chiar ecranizat de curînd), *Doctor Jivago* (al lui Pasternak) sau *Noaptea de Sînziene*, deşi Mircea Eliade a avut, la rîndul său, un model: celebrul roman cult al generaţiei interbelice scris de Charles Morgan[2], *Sparkenbroke* – unul dintre cele mai frumoase şi mai misterioase romane pe care le-am citit vreodată, cu un personaj magistral în figura lordului Sparkenbroke, un veritabil „ghepard” al literaturii engleze,

ultimul descendent al unei familii cu un trecut nobiliar glorios, un rafinat estet al morţii, dar şi un desăvîrşit dandy şi agent al iniţierii (romanul a fost admirabil prefaţat la noi de una dintre profesoarele mele de literatură engleză, doamna Mihaela Anghelescu-Irimia). Nu-s prea sigur că autorul le-a citit sau le-a frecventat, dar, cu siguranţă, *Zaira* şi toate aceste cărţi citate de mine au un aer comun, o magie a trecutului. În romanul lui Cătălin Dorian Florescu canavaua istorică, bunăoară, rebeliunea legionară sau crimele comise de Armata Română în Odesa, sunt puse cumva în surdină, autorul fiind atras, ca orice autor postmodern care se respectă, de mica istorie, de modul în care Istoria cu literă capitală se reflectă în destinul fiecăruia dintre personajele cărţii.

Însă cel mai important rămîne personajul-narator şi raissoneur, Zaira. Dialogurile din carte sunt ingenue, lipsesc stridenţele şi cuvintele cu tentă pornografică, cuvintele din *slang*, personajele vorbesc la un moment dat despre basmele citite în copilărie, şi care coincid cu basmele preferate ale autorului, iar fetiţa Zaira nu poate rosti cuvîntul comunism, schimbîndu-i forma în „omunism”, de fapt dîndu-i puţină umanitate. Zaira îşi priveşte trecutul cu seninătate, nu cu mînie, şi are chiar un soi de bonomie, iar romanul american, cel al exilului, punctează toate stările sufleteşti prin care se construise diaspora română din străinătate. Am întîlnit o naraţiune similară doar la o scriitoare originară din Italia, Melania G. Mazzuco, cea care a dat un roman absolut admirabil, *Numele ei era Viaţă*, romanul emigrantului italian în America tuturor posibilităţilor şi în Ţara Făgăduinţei. Melania Mazzuco este născută doar cu un an înaintea lui Cătălin Dorian Florescu, sunt sigur că cei doi s-ar aprecia dacă şi-ar citi reciproc romanele, căci ambele au un fir comun: această epopee a exilului. Volumul Melaniei Mazzuco, alături de *Cărarea pierdută* a lui Alain Fournier sau de *Cartea de la San Michele* a psihiatrului suedez Axel Munthe, a fost una dintre cele mai adorate cărţi ale perioadei interbelice, ele fiind şi cărţile mele preferate din adolescenţă. Urmele acestei adoraţii pot fi descoperite şi în paginile *Jurnalului* lui Mihail Sebastian, care îşi notează că nu a ieşit o zi întreagă din casă ca să poată încheia romanul. Cititorul *Zairei* are exact aceeaşi senzaţie, furat de povestire, nu poate lăsa cartea din mînă pînă nu o termină de citit pe toată, iar inserturile narative care trimit la basmele copilăriei sau aluziile la lumea păpuşilor sau marionetelor dau romanului un aer special, amintindu-mi de Pinocchio sau Buratino, sau de signor Vitalis, personajul principal din *Sans Famille/ Singur pe lume*. Tema apare şi în ultima carte a lui Lucian Dan Teodorovici, *Matei Brunul*.

Nu vreau să vă povestesc absolut nimic din intriga sau povestea romanului autorului nostru româno-elveţian, nu vreau să vă ofer un spoiler, ci vă invit să-l citiţi cu atenţie. Pe urmele lui Flaubert, Florescu poate spune „Zaira sunt eu”, misiunea Marelui Păpuşar, care este romancierul, pare a se fi încheiat cu bine, eu aştept cu încredere romanele lui viitoare. Dacă am avea puterea financiară a americanilor, din acest roman foarte cinematografic în esenţă ar ieşi un film de epocă foarte interesant sau un serial de televiziune, care ar trebui zugrăvit doar în alb-negru, pentru scenele ceva mai vechi, şi în culori, pe măsură ce s-ar apropia de prezent.

Acestea fiind spuse, aş mai adăuga în încheiere că dl Cătălin Dorian Florescu e un autor tînăr de ispravă, care merită întreaga noastră atenţie, şi pariez că ne va face pe viitor alte multe surprize plăcute!

[1] Linda Hutcheon, *Politica postmodernismului*. Traducere de Mircea Deac. Bucureşti, Editura Univers, 1997, p. 69

[2] Charles Morgan, Sparkenbroke. Traducere de Luxadra Vîrlan, prefaţă şi note de Mihaela Anghelescu-Irimia. Bucureşti, Editura Univers, 1989

[*]Al cincilea roman al lui Cătălin Dorian Florescu, *Jacob se hotărăşte să iubească*, volum distins cu Swiss Book Prize 2011, a apărut în traducere românească la Editura Polirom, în noiembrie 2012.

[**]Evident, afirmaţia lui Iulian Băicuş nu ia în calcul romanul *Jacob se hotărăşte să iubească*, publicat ulterior scrierii acestui eseu. (*Nota red.*)

■

Cătălin Dorian Florescu,
Jacob se hotărăşte să iubească.
Traducere şi note de Mariana Bărbulescu.
Editura Polirom, 2012

Bestseller distins cu Swiss Book Prize 2011

O carte despre viaţă şi suferinţă, unde istoria europeană şi poveştile personale se contopesc într-o mare epopee. În Banat, un amestec de neamuri format din români, nemţi, francezi, sârbi, unguri trăiesc împreună de secole. Aici s-a inventat sistemul binelui făcut din iubire: „Încă nimeni nu refuzase vreodată să dea ajutor şi nu se împotrivise vreodată acelui lucru care definea viaţa de aici: îndatorirea binelui făcut din iubire. Asta era datoria faţă de ceilalţi. Datoria îi ţinea pe toţi împreună”. Aşadar, şi Jacob iubeşte – însă şi pentru că aşa îi stă în fire. El îşi iubeşte mărunta viaţă, mizeră şi dură; învaţă să-şi iubească tatăl, care însă îl trădează mereu; le iubeşte pe Katica, sârboaica, şi pe Ramina, ţiganca cea grasă, însă una este ucisă şi cealaltă deportată. O poveste despre duritate şi sărăcie, dar şi despre sensibilitate şi tandreţe, o poveste emoţionantă şi palpitantă în care iubirea devine o artă a supravieţuirii.

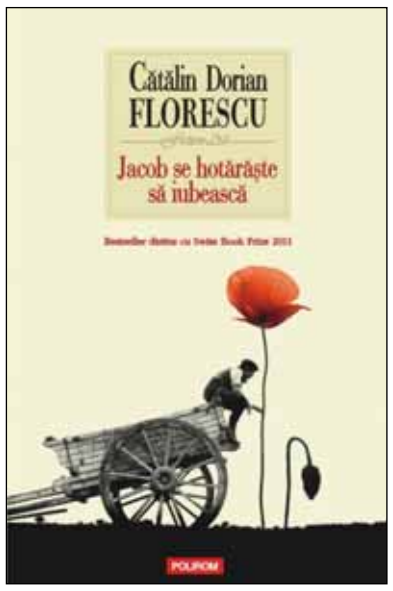

„Noul său roman îl catapultează pe Cătălin Dorian Florescu în prima linie a literaturii germane... Nu sunt mulţi cei care povestesc cu atâta forţă, sensibilitate senzorială şi căldură, atât de amplu, cuprinzând secole, atât de calm şi fără teamă, ezitând la fel de puţin atunci când se confruntă cu brutalitatea şi cruzimea, dar şi în faţa gingăşiei şi a tristeţii. Ce povestitor! (...) Este o adevărată carte a iubirii.” (Elke Heidenreich, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*)

Amor cu dom' profesor

de
Răzvan Mihai Năstase

Michal Viewegh se numără printre cei mai bine vânduţi autori cehi contemporani, aproape fiecare carte a lui vânzându-se în zeci de mii de exemplare. Lucru deloc de mirare dacă ţinem cont de felul prietenos şi alert în care curge scriitura, de subiectele adeseori „romanţioase" şi picante care constituie temele principale ale cărţilor lui, dar şi de micile înţepături şi cancanuri literare, pe care autorul ceh nu le evită, ci, dimpotrivă, chiar le asigură un loc important în structura fiecărui nou roman. **Cum se educă fetele în Boemia** este volumul care, după publicarea în 1994, i-a adus recunoaşterea internaţională odată cu traducerea în engleză şi ecranizarea din 1997, cu Odrej Pavelka şi Ana Geislerová în rolurile principale. În octombrie 2012, romanul apare şi în traducere românească la Editura Allfa, în colecţia „Strada Ficţiunii".

În centrul povestirii se află un tânăr profesor de literatură, scriitor în timpul liber, familist convins, mereu hâtru şi critic, cu prieteni puţini şi bani încă şi mai puţini. Când ai un asemenea portret robot, e practic imposibil să tratezi cu refuz oferta unui influent şi bogat interlop praghez de a face meditaţii de literatură cu fiica lui cea mare, Beata. Onorariul e generos, în timp ce onoarea cade în planul doi, la fel ca şi obligaţiile familiale, astfel încât protagonistul ajunge să calce zilnic pragul influentului Kral pentru a-i învăţa fata cum să scrie literatură. În scurt timp se dovedeşte că angajamentul era de fapt cu totul altul: o veritabilă îmblânzire a scorpiei, fiindcă Beata traversează un episod acut depresiv, provocat de o dezamăgire în dragoste. După primele ore, în care tânărul profesor se vede nevoit a vorbi cu pereţii, fata aruncându-i doar arareori câte un cuvânt şi alegând să doarmă sau să-l ignore ore-n şir, atmosfera se mai destinde, iar meditaţiile se transformă în veritabile înfruntări literare. De o parte ţâfna şi revolta tinerească a Beatei, de cealaltă erudiţia, jovialitatea şi umorul sec al protagonistului. De departe cele mai reuşite pasaje sunt cele în care Viewegh se ia singur peste picior, vădind deopotrivă un umor de bună calitate şi iscusinţă în stăpânirea unor tehnici postmoderne, prin care sunt scrise pasaje metaliterare: „Chiar simt nevoia să fac asta? Şi de ce fiecare *intenţie artistică* serioasă îmi degenerează într-o comedie grotească? Probabil că din prea multă consideraţie faţă de cititor – ceea ce eu numesc «sindromul de gazdă». Ştiţi, obligaţia aia de a ne ocupa de oaspeţii noştri şi de a-i distra. «Doamna Cuřinová, chiar nu vă e curent lângă fereastra aia? Are toată lumea de băut? Dar subiecte de amuzament aveţi?» Să creezi bună dispoziţie. Să nu vorbeşti despre boli. M-au învăţat asta acasă de când eram copil: «Să fiţi drăguţi cu tataie, că are o tumoare. Încercaţi să-l înveseliţi un pic, povestiţi-i cum v-a căzut trotineta în latrină...» «Aşteptaţi o vizită şi nevasta v-a înjunghiat în gât cu foarfeca? Spuneţi că v-aţi zgâriat la bărbierit...» Se vede că-mi lipseşte curajul de a spune adevărul şi de aceea mint cât se poate de agreabil." (p. 61)

Relaţia profesor-elev evoluează (previzibil) spre o aventură amoroasă, dar autorul nu exagerează cu descrierile intimităţilor şi nici nu joacă totul pe cartea unei iubiri imposibile. Dimpotrivă, relaţia dintre Beata şi protagonist se încheie înainte ca fata să dezvolte pentru el o pasiune bolnăvicioasă ori devoratoare (mai târziu ea va mai avea două relaţii, înainte de o sinucidere dezamorsată naratorial din timp) şi fără ca aventura profesorului să ducă la destrămarea familiei.

Personajele, fie ele principale, secundare ori episodice, sunt mai degrabă creionate schematic, nu au profunzime, dar acest fapt nici nu deranjează în vreun fel, pentru că intenţia lui Viewegh de a le reduce la o trăsătură definitorie, cel mult două, este limpede pentru oricine. În mod straniu, de la un punct încolo miza cărţii nu mai cade pe poveste, ci pe descrierea (şi critica) sistemului de învăţământ din Cehia. Cele mai bune pagini din **Cum se educă fetele în Boemia** nu sunt „despre fete", ci despre „educaţie". Iar în acest caz, romancierul ceh se arată sclipitor şi caustic, scriind pasaje care dor şi amuză în acelaşi timp: „Luni a fost penultima zi de cursuri. Anarhia generală care domnea în şcoală încă înaintea primei sonerii de dimineaţă întrecea şi cele mai pesimiste aşteptări. În timpul pauzelor nu-ţi puteai auzi nici propriile cuvinte, iar orele de curs nu aduseră o scădere semnificativă a nivelului decibelilor. Prin aer zburau nu numai crete, bureţi şi papuci de interior, ca în zilele obişnuite, ci şi manuale noi şi din ce în ce mai popularele pocnitori sferice. De la fereastra uneia dintre clasele a şasea a căzut în stradă elevul Vladimir Havránek, dar a scăpat fără nicio zgârietură, în vreme ce linşarea cu pietre a câtorva elevi de la şcoala ajutătoare (tabără inamică tradiţională) a fost împiedicată numai de poliţia municipală, care a intervenit exact la momentul oportun." (p. 97)

Singurele minusuri ale acestei cărţi agreabile ţin de traducere – nu dintre cele mai fericite. Nu mi s-a părut o idee bună traducerea verbelor la trecut cu perfectul simplu, mai ales când naraţiunea este la persoana I. Dacă naratorul ar fi fost omniscient şi ar fi adăugat câte un „zise X", „intră pe uşă Y", textul ar fi sunat bine. Dar a citi peste 200 de pagini pline de „strigai, întrebai, mă informai" este obositor şi nefiresc. Perfectul compus ar fi fost mult mai potrivit. Alt reproş care se poate aduce versiunii în limba română este abundenţa de note de subsol. Există pagini în care notele de subsol reprezintă jumătate din text, enorm pentru o carte de ficţiune uşurică. Deşi recunosc că multe dintre acestea sunt utile, mai ales cele care lămuresc intertextualităţi strecurate de Viewegh şi explică pasaje sau referinţe culturale, chiar nu pricep de ce în plină eră wikipedia ar fi necesar să explicăm nume de staţiuni balneare sau destinaţii turistice, mai cu seamă atunci când acestea sunt pomenite doar în treacăt şi nu contează în economia cărţii. După cum nu văd rostul unei note de subsol precum *„Bravo* – tabloid pentru adolescenţi".

Cum se educă fetele în Boemia este o carte surprinzătoare, în care teme clasice din *Îmblânzirea scorpiei* sau *Pygmalion* alternează cu o critică acidă a sistemului educaţional dintr-o fostă ţară comunistă, iar scriitura relaxată (comparaţia cu Nick Hornby pe care mulţi au făcut-o este întru totul justificată) include numeroase citate şi aluzii literare. De toate pentru toţi.

Michal Viewegh, ***Cum se educă fetele în Boemia***, traducere din limba cehă şi note de Mircea Dan Duţă, Editura Allfa, Bucureşti, 2012, 216 pag. ▣

Creatorul bravului soldat Švejk şi cehii

Jaroslav Hašek (30 aprilie 1883 – 3 ianuarie 1923), autorul celebrului roman *Peripeţiile bravului soldat Švejk în primul război mondial*, este unul dintre cei mai cunoscuţi scriitori cehi în lume, însă această glorie internaţională nu l-a făcut la fel de apreciat şi iubit în propria ţară. Sunt destui cehi care îl privesc critic pe creatorul lui *Švejk*. În tinereţe Hašek a avut convingeri anarho-sindicaliste, a fondat „Partidul progresului moderat în cadru legal" (titlul e ironic, dar partidul a fost unul cât se poate de real), iar în timpul Primului Război Mondial, ca ostaş al armatei austro-ungare, s-a predat ruşilor şi a devenit comisar bolşevic. La revenirea în ţara de baştină, Hašek s-a stabilit în provincie, în localitatea Lipnice nad Sázavou. S-a stins din viaţă din cauza unei ciroze, la nici 40 de ani împliniţi.

Jurnalistul şi scriitorul Jefim Fistein, disident ceh, semnatar al Chartei 77, încearcă să explice această atitudine a cehilor faţă de Jaroslav Hašek.

Jefim Fistein: Jaroslav Hašek mai mult îi dezbină pe cehi decât îi uneşte, însă taberele nu sunt egale. O minoritate, intelectualii îndeosebi, nu-l iubesc pe Hašek. Ei consideră că scriitorul a parodiat grosolan spiritul naţional ceh. Şi susţin această opinie cu argumente solide: cehii au luptat eroic de partea armatei austro-ungare în Primul Război Mondial, la fel s-au manifestat curajos, în componenţa unor armate din Est şi Vest, în al Doilea Război Mondial, când mulţi şi-au pierdut viaţa. Aceşti contestatari ai lui Hašek cred că autorul lui *Švejk* şi-a descris conaţionalii ca pe o „bandă de simulanţi" (sunt chiar cuvintele lui Hašek), oferind lumii o imagine greşită, distorsionată, parodică despre cehi.

Însă majoritatea cehilor apreciază geniul – nu doar talentul, ci geniul! – lui Hašek, care scria cum ai respira, dintr-odată, fără corecturi. Ei îl apreciază strict ca pe un creator, unul uriaş, nu ca pe un politician sau personalitate publică. Hašek era un tip care se inflama uşor, fără să pătrundă în esenţa lucrurilor. Înainte de a deveni bolşevic, a fost anarhist şi anarho-sindicalist. Şi din partidul bolşevicilor a ieşit uşor, imediat ce a revenit în ţara sa natală. A fost prin excelenţă un personaj boem. Se ştie că atunci când i s-a născut primul copil – Hašek n-o ducea la ureche, era chiar beţiv, de la asta a şi murit –, el a luat copilul, de doar câteva zile, şi l-a purtat prin bodegi, arătându-l tovarăşilor de chef. Şi în acest pelerinaj bahic a uitat copilul pe tejgheaua unui restaurant – se pare că la Deminka. Pe scurt, a fost un om dezechilibrat, complicat, dar ca scriitor era unic. Nu întâmplător Hašek a devenit simbolul Cehiei. N-a fost ales pentru acest rol Karel Čapek, un scriitor intelectual, şi el genial, dar anume Hašek, scriitorul care scria aşa cum se vorbea în popor, autor a numeroase zicători şi cuvinte înaripate, care au intrat în patrimoniul limbii cehe.

- În Žižkov, un cartier din Praga, există un mic monument consacrat lui Jaroslav Hašek – nu e o sculptură realistă, figurativă, ci una modernistă, care reprezintă un cal cu trupul secţionat, ceea ce semnifică, aşa cum explică specialiştii, caracterul absurd al creaţiei acestui scriitor. Până acum lui Hašek nu i s-a pus niciun monument realist. De ce?

- Cred că din „respect" pentru caracterul contradictoriu al acestui scriitor. A-l prezenta pe Hašek doar într-un anume fel ar însemna să-l sărăceşti, să-i reduci din dimensiunea naturii sale uimitoare. O sculptură realistă în cazul acestui scriitor ar însemna să se neglijeze dimensiunea absurdă care a existat în viaţa lui şi în cărţile sale. Mulţi consideră ca Hašek a fost un Kafka situat la un alt

(Continuare în pag. 24)

După Radio Svoboda

Traducere de **Vasile GÂRNEŢ**

Marcel Gherman

Francis Ford Coppola: Aventura unui mare cineast

Dacă nu ar fi existat un Coppola şi un Scorsese, care, în anii ’60 şi ’70, au readus publicul în cinematografe prin pelicule de o certă valoare, cea de-a şaptea artă poate ar fi dispărut, absorbită de televiziune.

Francis Ford Coppola reprezintă o figură aparte în lumea filmului. Este un mare profesionist, dar, în acelaşi timp, spre deosebire de mulţi alţi regizori de renume, nu s-ar putea spune că are un ego supradimensionat. Chiar dacă mai persistă prejudecata că regizorul trebuie să fie o figură autoritară, un „dictator” faţă de „supuşii” săi. După cum mărturisea într-un interviu, cineaştii atinşi de celebritate ajung adesea la convingerea că tot ce vor face va deveni automat o capodoperă, ceea ce conduce inevitabil la rezultate lamentabile. O altă opţiune pentru un cineast este cea de a se lansa mereu în noi provocări, explorând alte teritorii artistice, cu asumarea riscurilor inerente. Este cazul cunoscutului regizor de origine italiană.

Francis Ford Coppola s-a manifestat din copilărie ca un cititor pasionat, lecturile fiind pentru el o inepuizabilă sursă de inspiraţie. Aceasta în timp ce în California circulă bancul despre producătorii de film care preferă în discuţiile private să vorbească despre automobile, confundându-i pe Rimbaud şi Chagal cu Rambo şi Steven Seagal.

Această pasiune pentru cărţi i-a fost cultivată de către fratele său mai mare, care a devenit ulterior profesor de filosofie. Cineastul avea să-i dedice filmul *Rumble Fish (Peştişorul bătăuş),* lansat în 1983. Astăzi acest episod mai puţin cunoscut din filmografia lui Coppola constituie o adevărată descoperire pentru orice cinefil, confirmând marele talent al regizorului. O aluzie la *West Side Story* şi *Rebel Fără Cauză*, filmul descrie povestea adolescentului Rusty James, şef al unei bande. Protagonistul îl idolatrizează pe fratele său mai mare, un biker ca James Dean, care dispăruse pe neaşteptate cu ceva timp în urmă. Într-un moment de dificultate, fratele protector, acest *„prinţ fără regat ivit dintr-o piesă şi dintr-un timp străin”,* se întoarce pentru a-i salva viaţa lui Rusty. În deznodământul filmului idolul se sacrifică, pentru ca adolescentul să se transforme în adult şi să-şi revendice „oceanul vieţii”. *„Regele străzilor a murit, trăiască regele!”*

Într-o replică, fratele rebel spune că *„unicul neajuns al lui Rusty James ar fi devotamentul său”*. În realitate, puterea de a te dedica în totalitate unui ideal se poate dovedi una dintre cele mai mari virtuţi. Francis Ford Coppola îşi urmează idealul său artistic, la fel cum *alter ego*-ul său din film este legat de pasiunea irezistibilă pentru luptele dintre bande.

Rolul lui Rusty James este interpretat de Matt Dillon, iar în cel al fratelui evoluează actorul Mickey Rourke, unul dintre discipolii privilegiaţi ai lui Lee Strasberg, profesorul de actorie al lui Robert De Niro şi al lui Al Pacino. Prezenţa sa deosebit de expresivă îl transformă într-un centru de gravitaţie al întregii pelicule. Biografia eroului lui Mickey Rourke aminteşte de viaţa sa reală: actorul a fost el însuşi un bătăuş cu o adolescenţă la fel de zbuciumată. La un moment dat, a fost tentat chiar să renunţe la cariera actoricească pentru a se dedica boxului profesionist, considerându-l pe acesta din urmă drept o ocupaţie mult mai onestă.

În *Rumble Fish* apare o pleiadă de actori talentaţi, precum Diane Lane, în rolul iubitei lui Rusty, care-l convinge că e la fel de dur şi de deştept ca fratele său, Dennis Hopper, în rolul tatălui lui Rusty James, sau Nicholas Cage, în realitate o rudă a lui Coppola, care interpretează rolul unui membru al bandei conduse de eroul central.

Performanţa actoricească şi scenariul elaborat, în asociere cu munca operatorului şi montajul, dar, mai ales, re-

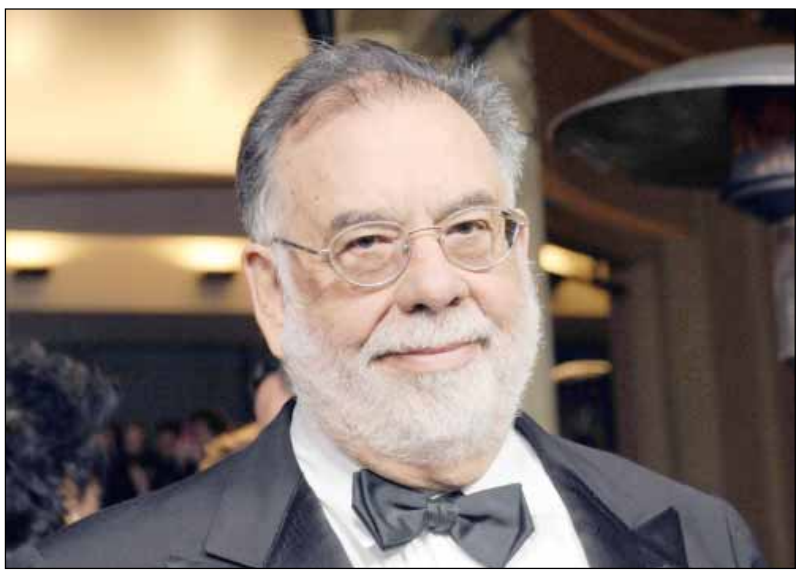

gia deosebit de inspirată, fac din *Rumble Fish* o bijuterie audiovizuală. Filmul înfăţişează un amalgam de perioade istorice şi culturi din care nu lipsesc elemente de realism magic, precum în scena când Rusty, rănit, începe să leviteze. Se remarcă în mod special optica neobişnuită a peliculei, filmate în alb-negru, acest artificiu vizual fiind motivat de faptul că fratele biker este daltonic. Coloraţi apar doar peştii din acvariu, pe care-i vede acesta în finalul dramatic, un simbol plin de semnificaţii.

În schimb, cel mai cunoscut film al lui Francis Ford Coppola, *Naşul,* este considerat de propriul său autor mai degrabă ca un proiect lucrativ, chiar dacă i-a adus premiul Oscar. Introducerea în distribuţie a lui Al Pacino şi a lui Marlon Brando a fost o întreagă problemă, în cazul primului, pentru că era un necunoscut pe atunci, iar în cazul celui de-al doilea, pentru că producătorii se săturaseră deja peste măsură de manierele sale excentrice. Iar *Naşul 2* şi *3* au fost filmate, conform spuselor regizorului, doar pentru că echipa de cineaşti căuta pe atunci cu disperare mijloace pentru a-şi achita facturile. Coppola a mărturisit, în acelaşi interviu, că preferă mai curând să realizeze producţii experimentale ca *The Conversation*.

Îmi amintesc foarte clar momentul când am vizionat în copilărie *Conversaţia* la cinematograf. (Se întâmpla în perioada sovietică, pe la mijlocul anilor ’80, la fostul cinematograf *Iskra*.) Aveam impresia că asistam la ceva important ce se întâmpla pe ecran, un sentiment similar celui pe care l-am avut, puţin mai târziu, la premiera spectacolului *Aşteptându-l pe Godot,* cu Petru Vutcărău şi Mihai Fusu.

Însă cel mai ambiţios şi posibil cel mai reuşit proiect cinematografic al lui Francis Ford Coppola a rămas *Apocalypse Now*, un ritual de purificare pentru întreaga generaţie şaptezecistă, precum şi o încercare de exorcizare a marii sale traume, războiul din Vietnam. Filmul este inspirat de proza lui Joseph Conrad *Heart of Darkness* şi descrie o călătorie expiatoare spre izvoarele râului Styx, unde aşteaptă Colonelul Kurtz, întruchipat de Marlon Brando. Una dintre replicile sale citează direct spusele unui general american anonim, în care se concentrează întreaga nebunie a războiului. Această butadă aduce la lumină linia insesizabilă ce separă violenţa justificată de răul absolut: *„Ei învaţă tinerii să bombardeze lumea, dar le interzic să scrie pe avioanele lor…., fiindcă e obscen.”*

Apocalypse Now se încheie, la fel ca şi *Rumble Fish,* cu sacrificiul unui monstru sacru primordial, menit să-i provoace apoi reînvierea ritualică. După ce asasinul jucat de Martin Sheen îl omoară pe Kurtz, figura liderului mesianic, a călăuzei, este resuscitată prin supravieţuitorul ordaliei, la fel ca şi în *Rumble Fish* prin tânărul Rusty, pentru ca acest nou erou să se conducă pe sine însuşi afară din întuneric.

Francis Ford Coppola s-a arătat interesat de filmele umaniste pentru tineri din anii ’60, de genul *Bonnie şi Clyde* sau *Midnight Cowboy,* văzând în arta cinematografică o forţă ce poate să dezvolte în tânăra generaţie însuşiri pozitive. După cum literatura umanistă a lui Kipling şi Jack London a format caracterul „generaţiilor pierdute” ce au înfruntat cele două războaie mondiale, s-ar putea spune că filmele acestui distins regizor continuă să inspire spectatorii din întreaga lume şi în cel de-al doilea deceniu al secolului 21. După *Koyaanisqatsi, Dracula, Supernova, Youth Without Youth, Tetro* şi, mai nou, *Twixt* şi *On The Road,* aventura acestui mare cineast este în desfăşurare. ■

(Urmare din pag. 23)

pol, un Kafka întors pe dos. Hašek descria aceeaşi lume kafkiană, dar se folosea de expresii populare, de caractere luminoase – el n-a fost un om trist.

- Jaroslav Hašek – scriitor antimilitarist, antimonarhic, un scriitor al poporului. A fost apreciat şi de comunişti în Cehoslovacia socialistă?

- A fost apreciat, dar se şi temeau de el. Regimul comunist îi obliga pe cehi să se comporte ca *Švejk,* adică să se prostească, să se prefacă toţi că lucrează, că slujesc, că toţi cred în ceea ce li se spune. Aşadar, o existenţă absurdă într-o lume cât se poate de reală. Puterea comunistă s-a străduit să-l prezinte pe Hašek doar ca scriitor antimilitarist şi antimonarhist. Dar de fapt figura lui *Švejk* nu se potrivea deloc cu chipul entuziastului constructor al comunismului, dimpotrivă, ea îi îndemna pe mulţi la o rezistenţă – o rezistenţă pasivă – împotriva regimului.

- *Švejk* a devenit poate cel mai important brand turistic al Cehiei. Sunt deranjaţi cehii de acest lucru?

- Cred că da, pentru că nu există niciun strop de adevăr în această campanie de „švejkizare” a locurilor. Se ştie doar că unicul birt care are vreo legătură cu *Švejk* este „U Kalicha”. Însă veţi găsi în Praga zeci de birturi/berării care poartă aceeaşi denumire – „U *Švejka*”, dar care nu au nicio legătură nici cu personajul Josef Švejk, nici cu creaţia lui Hašek. De fapt, e o idee profitabilă să-i duci pe turişti în locurile legate de viaţa lui Jaroslav Hašek şi a celebrului său personaj. ■

Abonamente pentru străinătate

România: 1 an: 56 lei; 6 luni - 28 lei; 3 luni - 14 lei
Europa Occidentală: 1 an - 70 USD sau 56 EUR; 6 luni - 35 USD sau 28 EUR; 3 luni - 18 USD sau 14 EUR
America, Australia, Asia: 1 an - 90 USD; 6 luni - 45 USD; 3 luni - 23 USD
Europa Centrală: 1 an - 55 USD sau 46 EUR; 6 luni - 28 USD sau 23 EUR; 3 luni - 15 USD sau 11 EUR

Cititorii din străinătate se pot abona la revista "Contrafort" astfel:

- la redacţie, achitând în valută sau echivalentul în lei moldoveneşti al abonamentului;

- prin virament la:

În Lei Republica Moldova
Cont de decontare 2224603188
RNCBMD2X400.
BCR Chişinău S.A. fil. nr.3 Tricolorului
P.P. "Contrafort" S.R.L. CF 1003600134309

În EURO
Nr. de cont al beneficiarului: 2224603188/978
Banca Beneficiarului: ROMANIAN COMMERCIAL BANK CHISINAU BRANCH
Codul SWIFT Banca Benef.: RNCBMD2X
Banca Corespondentă:
ERSTE GROUP BANK AG, VIENNA
Codul SWIFT: GIBAATWGXXX
Nr. de cont corespondent: 404-332-196/00
For P.P. "Contrafort" S.R.L. CF 1003600134309

În USD
Nr. de cont al beneficiarului: 2224603188/840
Banca Beneficiarului: ROMANIAN COMMERCIAL BANK CHISINAU BRANCH
Codul SWIFT Banca Benef.: RNCBMD2X
For P.P. "Contrafort" SRL, CF 1003600134309

*Redacţia revistei "Contrafort" trebuie înştiinţată asupra plăţii efectuate, trimiţându-se la **adresa pentru corespondenţă** a redacţiei o fotocopie după dispoziţia de plată bancară, cu indicarea numelui şi a adresei poştale complete a abonatului.*